

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK VE TOPLUMSAL DEĞER AÇISINDAN MAHREMİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Edip BEYOĞLU

Anabilim Dalı: Mimarlık

İSTANBUL 2019

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK VE TOPLUMSAL DEĞER AÇISINDAN MAHREMİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EDİP BEYOĞLU
130201013
(DÜZELTİLMİŞ TEZ)

Anabilim Dalı: Mimarlık
Mimarlık Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Suphi SAATÇI

Teslim Tarihi: 19 Nisan 2019

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

EDİP BEYOĞLU

ÖNSÖZ

Toplumda inşaatın hızlı gelişmesi ve mimarının batıdan etkilenmesi sonucu birçok toplumsal değer göz ardı edildi. Dolayısıyla yeni yapılan binalarda veya meskenlerde mahremiyet, sakinlik, güven gibi unsurlara daha az rastlanılmaktadır.

Kuranı kerim ayetlerinde bu tür durum karşımıza çıkmaktadır. (ALLAH EVLERİNİZİ, SİZİN İÇİN HUZUR VE GÜVENLE YAŞAM ORTAMI KILDI) NAHL SURESİ 80. AYET. Burada ev manası ferdin huzurunu, sakinliği, ifade eder.

İslami mimarlık sektöründe, Baseem Hakim aldı şahıs hayatını klasik dokunun farklı olmasına sebep olan gelenekler ve gizli faktörleri keşfetmeye , İslam Arap şehirlerini analiz etmeyi ve incelemeye adanmıştır. Bu konu ile alakalı " İslami Arap Şehirlerinin Görüntüsü" kitabını çıkarmıştır.

Dr. Majdee Hariri adlı şahıs mimarlık sektöründe yazdığı "Mesken tasarımının ilkeleri" adlı kitapla İslam mimarisinde ön plana çıkmıştır. Araştırmalarında sosyal yaşam üzerine incelemeler yapmış ve bu konularda önemli tespitlerde bulunmuştur.

Tezimde genel olarak bu şahısların bahsettiği konular üzerinde durulmuş ve bununla alakalı tespitler yapılmıştır.

Tez çalışmamda hiçbir zaman yardımını benden esirgemeyen, özverili bir şekilde tez sürecimi tamamlamamda destek olan danışman hocam Prof. Dr. Suphi SAATÇI 'ye sonsuz teşekkürler.

DÜZELTME METNİ:

-Tezin içerik bakımından zayıf olan kısımları düzeltildi.

- Alıntı ve kaynak gösterme düzeltildi. Kaynak taraması çoğaltıldı. imla ve yazım hataları düzeltildi.

-Sonuç kısmı zenginleştirildi. Ve detaylı öneriler sunuldu. Çözümler ile alakalı örnekler verildi.

-Tez, resim ve şekiller ile kuvvetlendirildi.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Terim Bakımından Mahremiyet Kavramı	1
1.2. İslamda Mahremiyet Kavramı	2
1.3. Mahremiyet Kavramının Tanımı.....	3
2. MİMARİDE MAHREMİYET	3
2.1. Araştırmanın Problemi	5
2.2. Araştırmanın Metodu.....	5
2.3. Mimaride Mahremiyet Kavramı	6
2.4. Mimaride Mahremiyetin Çeşitleri.....	6
2.5. Mahremiyette Etken Olan Belirleyiciler.....	7
2.5.1. Faaliyet ve Mahremiyetle Alakası.....	7
2.5.2. Bireyler ve Mahremiyetle Alakaları.....	8
2.5.3. Mahremiyette Etken Olan Faktörler	8
2.6. Mahremiyetin Seviyeleri	8
2.6.1. Özel ve Özel Benzeri Düzeyde Mahremiyet.....	8
2.7. Konutları İkamet edenler Esasına Göre Gruplandırma	9
3. İSLAM MEDENİYETİNDE KONUTTA MAHREMİYET	10
3.1. İslam Medeniyetinde Konutların Temel Tasarımı	11
3.1.1. Eski Konutun Unsur Ve Özellikleri.....	13
3.1.2. Bazı İslam Devletlerinde Konut Mimarisinin Özelliği.....	24
3.2. İslam Medeniyetinde Konutlarda Mahremiyet	34
3.2.1. Şeklin İçerikle Uyuşması Kavramı.....	35
3.2.2. İç-Dahili Kavramı.....	35
3.2.3. Yapısal Tasarımı İç Tasarıma Bağlama	36
3.2.4. İslami Konutta Kullanıcı Düşüncelerine Göre Tasarım Konsepti.....	36
3.2.5. Avlu ve Geleneksel Şehir Dokusu İle ilişkisi	42
3.2.6. Çelişki Kavramı.....	46

3.2.7. Bazı İslam Devletlerinde Mesken Özel Hayatının Unsurlarının Niteliği.....	47
3.3. Müslüman Olmayan Milletlerde Konutlarda Mahremiyet	50
3.3.1. Genel ve Genel Benzeri Seviyede Mahremiyet	50
3.4. Arap İslam Şehirlerinin Planlanması.....	52
3.4.1. Yerel Mimaride Mimari Unsurlar, Kavramlar ve İslam Şehirlerinde Eski Doku	57
3.4.2. Mahremiyetin Gerçekleştirilmesini Sağlayan Caddelerin Temayüz Ettiği Bazı Plan Standartları	60
3.4.3. Arap İslam Şehrinin Kentsel Tarzının Taşıdığı En önemli Nitelikler	63
3.5. İslam Şehirlerinin Planlamasında Mahremiyet	64
3.5.1. İslam Şehirlerinde Mahremiyetin Gerçekleştirme Yöntemleri	67
3.5.1. Şehir Planlamasında Batı ve İslami Yaklaşım Arasında Karşılaştırma ..	69
4. MODERN MİMARİDE MAHREMİYET	71
4.1. Aynı Çevre ve Coğrafyada Çağdaş ve Tarihi Konutlar Arasında Karşılaştırma.....	72
4.2. Modern ve Klasik Şehir Planlaması Arasında Karşılaştırma, Geçmiş ve Şimdi arasında Mahremiyet Kavramının Yok Oluşu.....	72
4.2.1. Bir Örnek Olarak Cidde Şehrinde Modern ve Geleneksel Mimari Arasında Mahremiyetin İncelemesi	73
4.2.2. Modern ve Geleneksel İran Evleri Arasında Karşılaştırma	74
4.3. Mahremiyeti Olumsuz Etkileyen Faktörler	76
4.3.1. Kültürel ve Sosyal Faktörler	76
4.3.2. Küreselleşme ve Mimaride Mahremiyet Kavramı Üzerindeki Etkisi	77
4.4. Modern Mimaride Mahremiyeti Gerçekleştirme Yöntemleri.....	80
4.4.1. Sosyal Değişim ve Mahremiyet Kavramına etkisi, Mimari mi Toplumsal Değerleri Etkiler Yoksa Sosyal Değerler mi Mimariyi Etkiler	80
4.5. Modern Konut Planlamasında Mahremiyetin Gerçekleştirilmesi.....	80
4.5.1. Konutları Çevreleyen Boş Alanların Temel Şekilleri.....	81
4.5.2. Güvenlik Fikri	83
4.5.3. Konutları Çevreleyen Harici Boş Alanlarda Toplumsal İhtiyaçların Gerçekleştirilmesine Etki eden Faktörler	83
4.6. Modern Planlamada ve Şehir Planlamasında Mahremiyetin Gerçekleştirilmesi	85
4.6.1. Modern Planlamada ve Şehir Planlamasında Avlu Fikrinin Yeniden Kullanımı	85
4.6.2. Ölçek Fikri ve Çevreleme Derecesi.....	86
4.7. Mimaride Mahremiyet Kavramının Gerçekleştirilmesinde Bazı Modern Tekniklerin Rolü.....	86

4.8.	Mahremiyet Kavramını Göz Önünde Bulunduran Bazı Modern Projeler ...	91
4.8.1.	Lübnan Beyrut'ta Solider Çarşısı	91
4.8.2.	İngiltere Şengland da Park Hel Konutları Projesi	92
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	97
6.	KAYNAKÇA.....	108

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1: Filistin de Bir Sokak Yapısı	11
Şekil 3.2: Salondan Dış Cepheye Cumba	15
Şekil 3.3: İslam Mimarisinde Cami plan Örneği.....	18
Şekil 3.4: İslam Mimarisinde Avlu Detayı	19
Şekil 3.5: Kahire Şehrinde Bir Yapının Avlusunu	19
Şekil 3.6: Farklı Avlu Tipleri	20
Şekil 3.7: Farklı Avlu Tipleri Ve Plan Şeması.....	20
Şekil 3.8: Eğitim Alanlarında Avlu Örneği.....	21
Şekil 3.9: Saray Avlu Örnekleri.....	22
Şekil 3.10: Farklı Büyüklüklerdeki Avlu Şemaları	22
Şekil 3.11: İran Kaşan 'da Bir Sokak	24
Şekil 3.12: Boşluktan İç Avluya Bir Görünüm.....	25
Şekil 3.13: İran da Bir Koridor	25
Şekil 3.14: İç Avlu.....	26
Şekil 3.15: Odadan Dışa Bakan Cephe.....	27
Şekil 3.16: Odadan Dışarıya Bakış.....	27
Şekil 3.17: Beş Kapılı Oda.....	28
Şekil 3.18: Salondan Dışa Bakış	28
Şekil 3.19: İran da Bir Eyvan.....	29
Şekil 3.20: İran da Pencere Tarzları	29
Şekil 3.21: Konutta Mahremiyet Derecesini Gösteren Şema	30
Şekil 3.22: Konut Yapısında Bir Divan Örneği	31
Şekil 3.23: Geleneksel Pencere Tipleri.....	32

Şekil 3.24: Avlu ve Giriş Kısmı İlişkisi	38
Şekil 3.25: Avlu ve Giriş Kısmı İlişkisini Gösteren Şema	39
Şekil 3.26: Mahremiyet Unsurlarının Tasarım Aşamaları.....	40
Şekil 3.27: Mahremiyetin Oda ve Hizmet Alanlarının Oluşmasında Etkisi.....	41
Şekil 3.28: Pencereelerde Zıtlık ve Oran Farkları	46
Şekil 3.29: Yemen de Konut Cepheleeri	48
Şekil 3.30: Şam Emevi Camii	56
Şekil 3.31: Eski Kuveyt Şehri	59
Şekil 3.32: Şam'daki Al Azem Sarayı	61
Şekil 3.33: Şam da Bir Pazar Yeri.....	62
Şekil 3.34: Şam Şehri	63
Şekil 3.35: Halep Şehrinin Eski Planlaması	64
Şekil 3.36: Eski Halep Haritası	65
Şekil 3.37: Koridorların Mahremiyete Etkisini Gösteren Şema	66
Şekil 3.38: Avlu Koridor İlişkisi.....	67
Şekil 3.39: Eski ve Yeni Şehrin Tasarım Şeması.....	69
Şekil 3.40: Şehir Planlamasını Gösteren Şekil.....	69
Şekil 3.41: Şehir Planlama Oluşum Şemaları	70
Şekil 4.1: Cidde Konutlarında Cephe ve Cumba	74
Şekil 4.2: Cidde deki Yeni Konutların Cephe Tasarımları.....	75
Şekil 4.3: Cidde ve Konut Cephe Tasarımları	75
Şekil 4.4: Bina Aralarını Gösteren Resim	76
Şekil 4.5: ABD Manhattandan Bir Görünüm.....	78
Şekil 4.6: Mahremiyet Aşamalarını Gösteren Şema	85
Şekil 4.7: Binaların İnsan Ergonomilerine Göre Durumları.....	86

Şekil 4.8: MoModern Bina Cepheleri ve Mahremiyet Unsurları.....	87
Şekil 4.9: Binada İnsan ve Çevre İlişkisi.....	88
Şekil 4.10: Modern Yapılarda İç Mekan	88
Şekil 4.11: Modern Binalarda Avlu Kullanımı	89
Şekil 4.12: Modern Yapılarda Dış Cephe ve Mahremiyet.....	90
Şekil 4.13: Süsleme Sanatı ve Mahremiyet İlişkisi.....	90
Şekil 4.14: : Eski ve Yeni Malzemeyi Gösteren Resim	91
Şekil 4.15: Lübnan Pazarı.....	91
Şekil 4.16: Lübnan Pazarı.....	92
Şekil 4.17: Koridorların Kesişim Yerlerini Gösteren Plan	93
Şekil 4.18: Koridorların Kesişim Noktası	94
Şekil 4.19: Koridorların Kesişim Noktası	94
Şekil 4.20: Koridorların Kesişim Noktası	95
Şekil 4.21: Koridorların Kesişim Noktası	95
Şekil 4.22: Koridorların Kesişim Noktası	95
Şekil 4.23: İnsanların Buluşma Mekanı	96
Şekil 5.1: Kentsel Dönüşüm Proje Alanı.....	98
Şekil 5.2: Kentsel Dönüşüm Proje Alanı.....	98
Şekil 5.3: Dönüşüm Sonrası Yapılan Yeni Bloklar.....	99
Şekil 5.4: Yeni Yapıların Kat Planı.....	100
Şekil 5.5: Yeni Yapıların Analizi.....	101
Şekil 5.6: Yeni Yapıların Analizi.....	102
Şekil 5.7: Yeni Bloklar İçin Fikir.....	103
Şekil 5.8: Yeni Bloklar İçin Fikir.....	104
Şekil 5.9: Yeni Bloklar İçin Fikir.....	105
Şekil 5.10: Yeni Bloklar İçin Fikir.....	106

MİMARLIK VE TOPLUMSAL DEĞER AÇISINDAN MAHREMİYET

ÖZET

Araştırmacılar, mimarinin, toplumun (kültürel, dinî, toplumsal, ekonomik ve siyasi) kimliği olduğunu ve orada yaşayanlar için bir aynayı teşkil ettiğini vurgulamışlardır.

Bu çalışma, buradan hareketle toplumsal değerler ile mimari arasındaki ilişkileri ve bunun yansımalarını; diğer taraftan bir mimarın, toplumsal değerleri, onları yükseltme hedefini gerçekleştirecek olan mimari unsurlarla ilişkilendirmek suretiyle nasıl koruyabileceğini, böylece de mimarinin, toplumsal değerlere hizmet eden ve onları yitirilmesine karşı koruyan bir araç olduğunu açıklamaya çalışmaktadır.

Aynı şekilde bir müslüman mimar, kenetlenme, eşit olma, mahremiyet, haklarının ve güvenliğinin korunması gibi başka toplumsal değerlere de hizmet etmeye yönelir. Bu çalışma İslâm mimarisinde mahremiyet konusu ve bir mimarın toplumlarda bu olguyu nasıl koruyup geliştireceğini ele alacaktır. Ayrıca toplumsal değerlerin mimariye nasıl etki ettiği de bu çalışmanın konusudur. Böylece bu çalışma özelleşmenin türlerini, çağdaş mimaride hangi değişimleri geçirdiğini ve bunu gerçekleştirme yollarını açıklayacaktır.

Not: Mahremiyet kelimesi tezin detaylarında özel hayat olarak da karşımıza çıkacaktır. Mahremiyet =Özel Hayat

Anahtar Kelimeler: İslam Mimarisi, Mimaride Mahremiyet, Toplumsal Değerler

ARCHITECTURE AND SOCIAL VALUES IN TERMS OF PRIVACY

ABSTRACT

Researchers emphasize that architecture is society (cultural, religious, social and political) identity and forms a mirror for persons living in it .

From here this study tries to explain the relations between social values with motion and architecture and its reflection ,from the other side tries to explain how an architect will protect social values by associating with architectural elements that will realize the purpose of elevation .

This study discusses the subject of private life in the islam architecture and how an architect protects and develops this phenomenon in societies . Also how social values affect in architect is a subject of study .Thereby this study explains types of specialization and what changes that infect in modern architecture and the. Ways to make it real.

Key words: Islamic architecture, Architecture privacy , Social values

1. GİRİŞ

1.1. Terim Bakımından Mahremiyet Kavramı

Mahremiyet, bireyin kullanacağı boşluğu değerlendirmesi yönünden ona etki eden ve yapısına uygun olup olmadığını belirleyen faktörlerin en önemlisi kabul edilir. Mahremiyet şu şekilde tanımlanır: Bireyin, başkası takip etmeden ve gözetmeden değişik faaliyetlerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu şeydir (1994, اسماعيل). Bu mahremiyet, başkalarının meraklarından ve arzulanmayan dış iletişimden sahibini korumayı ifade eder. Bu da sosyal münasebetlerde ve başkalarıyla ilişkilerinde uygun sınırı belirleyerek yaşamdan faydalanmayı ve rahat etmeyi sağlar.

Burada çevre psikolojisi alanında, her şahsın kendisi için gözle görülmeyen bir barınakla ve hatta insanlıktan çok uzaklara uzanan bir düzine barınakla çevrelenmeyi arzulayacağını ifade eden önemli nazariye mevcuttur. Bu özel alanlara “mahremiyet” fikri hâkimdir ve kişiden kişiye, kültürden kültüre ve zamandan zamana farklılık arz eder. Şöyle ki, sosyal bağların yeniden inşası ve değişimin sürüşüyle akar gider. Bu özel hayatın, samimiyet, kişisel, özel ve genel olmak üzere dört seviyesi vardır. Özel bir bölgede pek çok kişi samimiyetle iç içe geçerse, kişi savunma şeklinde davranmaya veya en azından normal olmayan bir şekilde konuşmaya başlar. Buradan hareketle bireyi kuşatan alan bazen insan bedenini örten elbise halini alır. Bu bağlamda boşluğun dış barınağının, kişiyi kuşatan şahsi alanı oluşturduğunu değerlendirebiliriz. Böylece çoğunlukla dış barınak, beşer bedeni için arzulan seviyeyi sağlayabilmek üzere tasarlanır. Seçilen örneğin incelenmesiyle mimari özel hayatı “ferdin hayatını düzenleyeceği zaman” şekilde tanımlayabiliriz. Bu sonuç bizi, iletişiminin organizatörü olarak fonksiyonel, sınırlı bir açıklamaya etki edecek bölüme götürür.

İleride sınır kavramı tartışılacaktır. Bu tartışma insanın bedeninin, çevresiyle iletişim kurduğu yoldan hareketle yapılacaktır. Çünkü hal delili, sınırların mekansal vazifesini belirleyecektir ki, bu da, iki bölge arasındaki kısmın (mobilya, duvarlar, surlar, kapılar, pencereler vb.) ortak unsurlarıdır. Dahası sınırın semantik anlamı, araştırma çerçevesinin dışında kalacaktır.

Fertler bakımından özel hayat belirlenecek, kişisel sınırlara hâkimiyet ve inşa vasıtasıyla sistemli hale getirilecektir. “Bu sınırlar, tespiti dikkatle yapılacak davranışlardan müteşekkil karmaşık bir dizi halinde belirlenecektir.” (Eltman 1975) Bu yolla beden, özel hayatına etki edecek harici müdahale karşısında kapanabilecek ve sınır çekebilecektir. Biz buna, duyuların kullanımı yoluyla sınırların bilinmesini ve tanzimini de ekleyeceğiz.

Bireyler ve gruplar, günlük hayatlarının gereklerinden biri olarak özel hayata ihtiyaç duyar. Özel hayatın derecesi, pek çok etmene bağlı olarak bir toplumda farklılaşabileceği gibi, insanların yaşadıkları ortama göre değişiklik arz eder. Bu ihtiyacı açıklamak üzere özel hayat kavramı, kişiye ait kazanılmış hak, bu, gereğince kişiye özel bilgilerin ve başkasına ulaşmasına engel olunmayacak bilgilerin (yani özel olmayan bilgilerin) neler olduğunu ortaya koyacaktır; şeklinden tanımlanmıştır. Bu sebeple biz özel hayatı, insanın yararlanacağı herhangi bir boşluğun planlanmasında gözetilmesi gereken temel talep olarak görürüz ve özel hayat, kişinin yararlanacağı boşlukla alakasını etkileyen ve bu boşluğun kişinin tabiatına uygun olup olmadığını ortaya koyan en önemli faktör olarak kabul edilir.

1.2. İslam’da Mahremiyet Kavramı

İslam toplumunda mahremiyet, bireyin özel hayatıyla toplum arasında denge anlamına gelmektedir. Zira mahremiyet, sosyal bağlara engel değildir, tamamen inzivaya çekilme ve toplumdan kopma anlamına gelmez. Böylelikle mahremiyet, bireyin içinde yaşadığı toplumun davranışlarına ve din kurallarına göre iletişim ve birlikte olmayı düzenleyen bir araç olacaktır.

İslam, bir aile içinde dahi bireylerin özel hayatını koruduğu ve bu nedenle dinlenme zamanlarında aile fertleri arasında izin alınmasını kural haline getirdiği gibi, ailenin özel hayatına ve yabancılardan mahremiyetine büyük önem göstermiştir. Sehl b. Sad’dan nakledildiğine göre, bir kişi Rasulullah elinde taraflar başını tararken, Efendimizin kapısındaki delikten evin içini gözetlemiş, kişinin davranışını fark eden Efendimiz “senin beni gözetlediğini bilseydim, bununla gözlerini oyardım. İzin istemek, evin içi görülmesin diye emredilmiştir, buyurmuştur. (الكشناوي، 1986.)

Bu hikâyede İslam ülkelerinden birinde halkın, komşuların mahremiyetlerini ortaya çıkaran bir minareye itiraz ettiğini, mahkemenin de özel hayatı korumak maksadıyla binanın yıkılmasına hükmettiğini görürüz. Bu hikâyede, toplumun muhayyilesinde mimarinin önemi ve toplum ihtiyacının ve özel hayatının korunması açıkça görülmektedir. (Salah Al Hathloul)

1.2. Mahremiyet Kavramının Tanımı

Şu açığa çıkmaktadır ki, Mahremiyet pek çok tanımı vardır ve tanımların en kapsamlı olanı şudur: Özel hayat, iletişime hâkim olma yeteneğidir. Yetenek+hakim olmak+iletişim.

Başka bir açıdan mahremiyetin, insan, onun yaşam şekli, yaşamı ve örfleri-adetleri gibi yaşamıyla ilgili konulardan müteşekkil olduğunu işaret eden incelemeler vardır. Özel hayatın insan mimarisi ve değişik sanatlara açık etkisi vardır. Nitekim özel hayat kavramı, dışarıdan herhangi bir müdahale olmadan insan yaşamının tam bir güvenlik ve hürriyet içinde devam ettirilmesi imkânıyla yakından alakalıdır. Bu nedenle sosyologlar, aile seviyesinde veya genel seviyede uygun bir şekilde sosyal çevreyi ve bireyler arası münasebetleri korumaya sebep teşkil ettiğinden özel hayata önem vermişlerdir. Onlar, fertler arasında karşılıklı ilişki olduğunu ve cins, yaş, gelenek ve adetler gibi ölçü ve sınırlarla irtibatlı olduğunu ve ister kişisel olsun isterse toplumsal, bu ilişkide meydana gelecek bir bozukluğun, davranış ve fiillerde arzu edilmeyen zararlı bir etkiye neden olacağını kabul ederek özel hayattan gerçekleştirilen oranı ideal gösterirler.

2. MİMARİDE MAHREMİYET

İnsan tabiatı, iki mesafe arasını ayırt etmek için duyularını kullanır. Bu nedenle mantıken, izole bölgenin duyular aracılığı ile herhangi bir iletişimin gerçekleştirilemeyeceği ve yerin, görme, koklama ve ses gibi alametlerle netlik kazanan canlı organizmanın devamı olduğunu, bu sebeple de uzleti “görme, koklama

ve duyma alametlerinden herhangi birinin izolasyonu olarak tercüme edebileceğimizi farz ederiz.

Mimari özel hayatı biz, bir sınırdan onu kuşatan bir bölgeye nakledilmiş bir bilgi yumağını gösteren özellik olarak niteleriz. Buna göre mimari özel hayatın, ilişkilerin tipolojik bir çizgisi ve sınırların ayırdığı değişik bölgeler arasında irtibat olarak ifadesi mümkündür.

Bir medeniyet planlamasının, aşağıda özetlediğimiz medeniyetle ilgili oluşumda doğrudan etkisi ve temel boyutları vardır. 1-Şekil boyutu 2-Sosyal boyutu 3-güzellik boyutu 4-zaman boyutu 5-anlam boyutu. (نانو, 2014 & نسب, فاكوش)

İnsan, bir çadırdan, bir odaya, iki katlı eve ve tam bir şehir planlamasına varıncaya kadar şahsi ve içinde yaşadığı toplum ihtiyacına göre bina inşasına başlar. Mimari alanındaki bu gelişme, buna neden olan sebeplere dayanmaktadır. Bu sebeplerin en mühimlerinden birisi, içinde yaşadığı topluma göre güvenlik, dinlenme ve canın korunması gibi insanın ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu ihtiyaçların en önemlilerinden birisi toplumsal hayatıyla bireysel hayatı arasında özel hayatının gerçekleştirilmesidir.

Bir kişi olarak davranışlara ve sosyal iletişime duyulan ihtiyaç, boş zamanın planlanmasını belirleyen en önemli etkenlerdendir. Konut planlamasından başlayarak, kentsel yapıya varıncaya kadar tüm seviyelerde bu ortaya çıkar. Bunda temel prensip, aile için arzulanan özel hayatla toplum için arzulanan bir arada yaşama arasında, içerde ve dışarda, görünende görünmeyende, genelde ve özelde mekânın mühendisliği olduğu kadar, özünde mimari mühendisliği toplumsal değerler için de mühendislik şeklinde dengede tutmaktır. İnsanın görünümü kendisine ve başkasına da yansır, hayat ve varlık onun elindedir. Bu, Arap İslam medeniyetinin de dâhil olduğu her çevre ve medeniyet te uygundur. Özel hayata dair en önemli yanlış uygulama şudur:

-Açılım bahanesiyle ihmal, -Örtünme bahanesiyle aşırılık.

Bunların hepsi birbiriyle zıt olmalarına rağmen, evde rahatsızlığa neden olmaktadır. Bu zıtlığın sebebi, özel hayatın anlamını kavramamaktır ki, özel hayat, başkasını

rahatsız etmeden veya onlara zarar vermeden sahiplerinin istediğini yapması için konulmuştur.

Hermat Herkezbarnar'ın dediği gibi bugün özel hayat, mimari her hastalığın tedavisine şifa olan bir ilaç mesabesinde simgedir.

2.1. Araştırmanın Problemi

Şehirlerdeki hızlı yapılaşmayı ve modern mimariyi düşünen yeni mimari dokunun, kendisi için inşa edildiği toplumun gelenekleriyle uyuşmayan ve topluma uygun sosyal değerleri gerçekleştirilmeyen bir karakter arz ettiğini görür.

Eğer biz modern binalarda özel hayattan söz edeceğimiz sosyal değerlere bakarsak, bunun planlamada kaybolduğunu, toplumumuzda kararmaya başladığını, modern binalarda koklama, görme ve duyma gibi özelliklerin gerçekleştirilmesi için gerekli şartların varlığına önem verilmediğini ve alan ve yükseklik belirlemeyle yetinildiğini görürüz. Bu nedenle araştırma, modern mimaride gerçekleştirmek suretiyle sosyal değerlerde (özel hayatta) başarıya ışık tutmayı ve yeniden ihyayı hedeflemektedir.

2.2. Araştırmanın Metodu

Hedefe ulaşmak için tanımlayıcı ve analitik yaklaşıma dayanılacaktır. Bu aşağıdaki noktalara değinerek yapılacaktır:

- Sosyal değerler ve mimari arasında bağlantı,
- İslam toplumunda özel hayatın konumu ve tanımı,
- Eski binaların ve şehirlerin planlanmasında tasarım faktörlerinin belirleyicisi olarak özel hayat,
- İslam mimarisinde özel hayata tarihi bir bakış,
- Eski mimaride özel hayatın gerçekleştirildiğine dair örnekler ve misaller,
- Özel hayatın modern mimaride kullanım yöntemleri.
- Anket ve analiz çalışmaları

2.3. Mimaride Mahremiyet Kavramı

Mahremiyet, bir şeyin özelliği olarak tanımlanır ve sözlükte tek başına olmayı ve inhisarı ifade eder. Bu, umum ve başlangıcı kelimesinin zıttıdır. Fiziksel anlamda ve kişisel seviyede avret mahallinin kapatılmasını ve tesettürü, meskene ait yasak alan mülkiyetini ve onun korunmasını ifade eder. Genel anlamda ise, iletişimi ve bağlantıyı, başkasının özel mülkiyetine saygıyı ve bakmak veya dinlemek suretiyle çiğnenmemesini ifade eder. İslam dini, kişinin hürriyetinin ve özel hayatının korunmasının ve ona saygı gösterilmesinin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapar.

İsam Recep özel hayatı, başkasının izleme ve gözetimi olmaksızın kişinin değişik aktiviteleri gerçekleştirmesine olan ihtiyacı şeklinde tanımlar. Nitekim aynı terim, diğer insanlarla iletişim ve sosyal münasebet gibi uygun bir tarzda hayattan yararlanmayı hazırlayan, başkalarının meraklarından korunmayı ve arzu edilmeyen dış bakışlardan muhafazayı ifade eder. (1994, اسماعيل).

Sosyologlar bilginleri, toplumdan topluma derecesi farklılık arz etse de, ister aile seviyesinde olsun, isterse genel seviyede, uygun şekilde bireyler arasındaki ilişkileri ve sosyal dokuyu korumaya sebep olduğundan özel hayata önem vermişlerdir. Bu nedenle özel hayat, bireyin gereğine uygun bir şekilde kendisine ait özel ve genel bilgileri açıkladığı, kazanılmış bir hak olarak tarif edilir.

2.4. Mimaride Mahremiyetin Çeşitleri

Mahremiyet; işitsel mahremiyet, görsel mahremiyet ve koklamayla ilgili mahremiyet olmak üzere üçe ayrılır

-Görsel Mahremiyet-

Başkalarının eylemlerine eşlik eden en önemli araç olarak kabul edilen görme duyusuyla alakalıdır ve mesafe ve aydınlığa dayanmaktadır. Net bir görme için yeterli olacak mesafe 0,90 m ile 3,0 m arasında değişmektedir. Tanımadığımız kişilerin yüz ifadelerinin ayırt edilmesi için yeterli olacak mesafe, 12 m'dir. Eğer kişileri tanıyorsak, mesafe24 m'dir.(Mohammed & Dahlan, 2008)

Görmenin mümkün olabilmesinde aydınlığın büyük bir rolü vardır. Şöyle ki, çevreleyen ortam aydınlık, bakılan taraf daha az aydınlıksa, görme mümkün olmaz, aksi doğrudur.

-İşitsel Mahremiyet-

Bu, ister konut düzeyinde olsun isterse dışarıda, uygun ses ortamının sağlanmasını ifade eder. Bu arzu edilen oranda psikolojik rahatlığı sağlar ve insana, ilişki ve teklifinde bağımlılıktan rahatsızlık ve endişe duymadan değişik faaliyetlerini yerine getirmesinde yardımcı olur. Aynı şekilde bu terim, sesin dışarı veya içeri intikal etmemesi anlamına gelir.

İşitsel mahremiyet, kulak organıyla ve başkalarının teklifine bağımlı olmadan veya rahatsız etmeden planlamada ile ve birey haklarının gözetilmesi anlamına gelir. Bu terim aynı zamanda kişiye görüşlerini, duygularını tam bir şekilde ifade ve özel meskeninde bunlara sahip olmayı sürdürme hürriyetinin verilmesini ifade eder. Aynı şekilde başkalarının sükûnetinin, sessizliğinin ve rahatının sağlanması anlamına da gelmektedir.

-Koklamayla İlgili Mahremiyet-

Bu terim insanın koku alma organıyla ve yeme, içme vb. şeylerde başkalarını rahatsız etmemesiyle alakalıdır.

2.5. Mahremiyette Etken Olan Belirleyiciler

2.5.1. Faaliyet ve Mahremiyetle Alakası

Dr. Suher Hutut, ferde ve aileye göre konutun sosyal hayatı korumak için tasarlanmış bir alan olduğuna işaret eder.(Mohammed & Dahlan, 2008) Bu sebeple mesken içindeki boşluklar iki temel faaliyete hizmet eder, fertler, aile, arkadaşlar ve akrabalar arasında yaşam ve sosyal iletişim boşluğu ve uyuma bölgesi. Bu nedenle iki boşluktaki mahremiyetin derecesi farklıdır ve araştırmacı, bir konuttaki özel hayatın, harekete, fertlerle ve aileyle birlikte kullanımına yeterli olmayı ifade ettiğinden emin olacaktır.

2.5.2. Bireyler ve Mahremiyetle Alakaları

Burada bireylerle, meskenlerinde kendi mahremiyetlerini temin ihtiyacı olduğunu ortaya koyan şahıslar kastedilmektedir. Genel seviyede bireyleri, kendi aralarında başka yabancıların az olmasını arzulayan, misafirler ve hizmetliler gibi yabancıları isteyen gibi kısımlara ayırabiliriz.

Özel seviyede ise bireyler, akrabaları, erkekler, kadınlar, çocuklar, kızlar ve erkek çocuklar gibi aile bireylerini kapsar

2.5.3. Mahremiyette Etken Olan Faktörler

Mahremiyetin tanımını etkileyeni belirleyen şeyler:

-Kudret: Bunu, olanak ve mali imkânlar belirler,

-Kontrol: İster daimi olsun, ister geçici, dereceleri,

-İletişim: Bu ses, görme ve kokuyu kapsar.

Burada, mimari özel hayatı etkileyen, ileride tanımı yapılacak beş kıstas bulunmaktadır. Bu beş etken insanın çevresiyle görme, işitme, koklama, dokunma ve dokunma gibi duyularla iletişim kuracağı fikrinden kaynaklanmaktadır. Buradan hareketle insanın çevresiyle alakası, bu organın, cevap için nasıl adapte olacağına ilaveten duyuşal fonksiyonudur. Bu beş faktörün tamamı, insanın kendisini kuşatan çevresine baktığı şekli etkiler. Bu yüzden insanların mahremiyeti kontrol edecekleri araçlar, bireyin çevresiyle iletişiminin sınırlarını ve artışını düzenlemeye ilave bir araç olarak fonksiyon icra eder.

2.6. Mahremiyetin Seviyeleri

Özel hayat, genel, genel benzeri, özel ve özel benzeri olmak üzere dört kısma ayrılır.

2.6.1. Özel ve Özel Benzeri Düzeyde Mahremiyet

Özel benzeri düzeyde mahremiyet: Bir aile bireyleri arasında olur. Bu, bireyleri bir arada tutan mekân ve bir aileye özel sosyal faaliyetleri yürütmedir.

Özel düzeyde özel hayat: Özel hayatın istenilen en üst seviyesidir. Zira konuttan yararlanma ve yapılan faaliyetler, belirli kişilere bağlıdır. Özel seviyede özel hayat, bireye ait kişisel özel hayat, tüm aileyi kapsayan özel hayat kısımlarına ayrılır.

2.7. Konutları İkamet edenler Esasına Göre Gruplandırma

Hoş: Arapçada avlu anlamına gelmektedir (المعجم الوسيط, 1960) Bu kelime topluluğun evleri veya ortak avluya bakan bir evin bölümleridir. Bunun ileride değinilecek iki örneği mevcuttur. Bu evi pek çok aile paylaşmaktadır.

Bir ailenin konutu (akrabaların oturduğu konut) : Bu konut türü, geniş bir ailenin ikameti için inşa edilecektir. Bu evler akrabaların bir kısmını kapsayacak, çoğunlukla tamamen bağımsız evler olacaktır.

Özel avlusu olan konut: Eski şehirlerde bu konut türü çoktur. Bu avlular şekil bakımından diğerlerinden farklıdır.

Bir ailenin konutu (akrabaları kapsamaz): Bu, büyük bir ailenin konutu olarak inşa edilmiş meskendir, akrabaları kapsamaz. Ailenin evleri, bu meskenden bir bölümü oluşturur. Bu bölümler, zemin kat veya giriş kattır. Burası, eğer mevcutsa hizmetli, anne baba, hayvan vb, ne ve bazen ev sahibinin meslek olarak yaptığı sanata ait uğraş alanlarına mahsustur. İlk kata gelince, mutfak ve karşılama gibi gündüz faaliyetleri içindir.

Ev bir sığınak olarak, insanlığın ilk günlerinden itibaren çatısı altında her türlü kültürü barındıran önemli bir mekân olmuştur. Mesken daima geleneklerin ve yaşamsal, çevresel, şartsal adetlerin ve kültürel sınırların erozyonunu temsil eder. Yine tüm bilimler burada okutulmuş, tahlil edilmiş ve psikoloji ilminden fenomenoloji ilmine kadar tüm ilimlerin görüşleri ve çevresel davranış incelemeleri burada ortaya konulmuştur.

Mahremiyet, bir mesken içinde temel insani ihtiyaçlardan birisidir. Maycıl Corciya demiştir ki, belirgin ve bariz bir şekilde özel hayat kavramının genel bir tanımı vardır. Mahremiyet, uzun yıllardır her şahıs veya grup için belirli sınırların varlığı

olarak kabul edilmiş çevre binasının özelliği ve beşerin korktuğu ilk şeylerden birisidir.

Eve, aile bireylerinin özel hayatlarını ve rahatlarını yaşadıkları halde samimi bir şekilde bir araya geldikleri bir alan olarak da bakabilirsin. Bu bireyler sayıca az olsalar da, bu alanda özel veya özel benzeri özel hayatlarını gerçekleştirerek, kendi dünyalarından çok daha küçük toplanma forumunu oluştururlar. Dahası kullandıkları alanlarla birlikte aralarındaki ilişki değişik biçimlerde.

Özel hayat, cüzi ve külli olmak üzere iki kısma ayrılır. Burada külli olarak konut özel hayatı, her parçanın özel hayatı ve her boş alanın ve odanın özel hayatı yer almaktadır.

3. İSLAM MEDENİYETİNDE KONUTTA MAHREMİYET

Konutu paylaşan bayanlara özel hayatlarını ve estetik gereksinimleri sağlama ihtiyacı gibi fonksiyonel gereksinimleri konutta zorunlu gördüğünden, İslam mimarisinde mesken planlaması büyük bir gelişme kaydetmiştir.

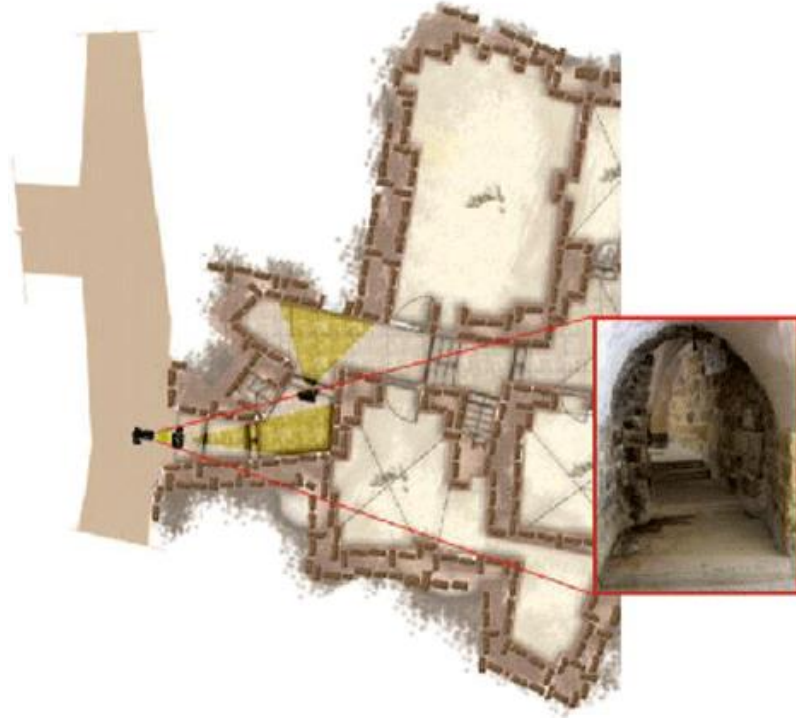
İslam mimarisi, dini hayatın (birey ve toplum hayatının) temel düzenleyicisi olduğu fikrinde yoğunlaşır. Mesela içten binanın, dâhili kullanımla alakası olduğunu görürüz ki, burası Müslüman sahibinin hakkıdır. Binanın dışına gelince, toplumun sosyal bünyesinin temelini oluşturan iktisadi değerlerin yanında, eşitlik, komşuluk ve dayanışma değerlerinin belirleyeceği Müslüman toplumun hakkıdır. Bundan sonra binanın medeniyet görüntüsünün tamamlanması için dış ve iç şekil değerleri gelir. Mimari dış görüntüyü, toplumun genel değerleri belirler. İç görüntüyü ise, toplum bireylerinin özel değerleri belirler. Öyle ki, İslam bireyin toplumla alakasını belirlemiş, bireyin içindeki kişiliğini dikkate almıştır. Toplumun kişiliği ise, onun görünüşünde yer almaktadır.

Üzerine inşa edildiği hakiki bir Arap evinin kolonları, taş, tuğla ve mermerden gibi malzemelerden önce, kültürel değerler toplamından oluşur. Bunun tamamına veya kısımlarına yani yuvarlaklığı, kapanması, parçalarının birbirine bağlanmasıyla özellik kazanan genel mimarisine veya pencerelerinden ve cumbalarından baktığımızda, evin, özel hayat ve tesettür arzusu taşıyan temel direklere dayandığını

görürüz. Öyle ki, içeriden dışarı bakılabilir ve dışarıdan içerisinin görülmesine engel olur.

3.1. İslam Medeniyetinde Konutların Temel Tasarımı

Bir Arap evi örneğinde genel boşluk düzenlemesi, genel ve özel arasında en yüksek oranda ayırımı gözeterek esas ve ikincil avluya dayanır. İster bir toplumun paylaştığı pek çok evlerden oluşsun, isterse pek çok ailenin paylaştığı binalar veya genele ait küçük ikamet konutları olsun, eski şehir içindeki konutların temel planı hemen hemen tektir, iç yön ve erkeklerle bayanların ayırımı fikri üzerinde durur(Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Filistin de Bir Sokak Yapısı
Kaynak: ("2019, "العمارة في مدينة الخليل")

Büyük evlerin planı dâhili bağlantı prensibi üzerine kuruludur. Şöyle ki, evin pek çok unsuru kare veya dikdörtgen şeklindeki dâhili bir avlu etrafında toplanır, buradan hareket dikey ve yatay olarak çeşitli öğelere ve faaliyetlere dağılır. Evin mahremiyetini korumak için, kırık giriş kullanılır, özel hayatı korumayı artırmak içinse, sokak boşluğundan avlu boşluğuna ve dış bölgeden iç bölgeye geçiş bölümü

bulunur ve avludan yüksek katlara doğru yükselen merdivenler ve bu merdivenlerin bekleme yerleri vardır. Her merdiven daima devam etmez. Şöyle ki, her merdiven bir dairede son bulur. Yine katlar arasında, hane halkının özel hayatını korumak üzere bahçeye kadar devam etmeyen merdivenler vardır.

Zemin katı geleneksel olarak, zemin salonlar, kırık giriş, üst katlara çıkan merdivenler yanında hizmetçi odaları, başka odalar, ambarlar ve ahırlar da ihtiva eder. Yine solanlara, evin diğer kısımlarından bağımsız bir şekilde ikinci kısım odalar eklendiği gibi, üst katlar da odalar, uyku, oturma ve hizmetli odaları da mevcuttur. Birinci katta genelde çardaklı bahçeye açılan bir alan bulunur. Bu tahlilden toprak kattaki hizmetler ile üst katlardaki uyku ve günlük oturma odaları arasında temel ayrım tasarımının yapıldığı görülmektedir.

Plan, iç avlu ve açılışların yönlerinde esen rüzgârların yönünü ve iklimsel koşulları dikkate almıştır. Şöyle ki, doğu ve güney doğu istikametine, dış alanlarda ise kuzey ve kuzey batı istikametine kapılar yönlendirilmiş, kuzey yönüne çok az doğrudan açılışlar yapılmıştır. Taş veya ağaçtan cumba bulunurdu. Şöyle ki, bu cumba, güneş ışıklarının yoğunluğunu kırmakla beraber aydınlatma ve temiz hava almaya imkân tanımakta ve odanın içi için gerekli mahremiyeti sağlamasının yanında içerinin gölge olmamasını temin etmekteydi.

Eski bina, içyapısında dâhili yükseklik, giriş ve esas açılışların kullanımı, depolar, kütüphane rafları bakımından farklı olurdu. Aynı şekilde tavanda geometrik, renkli bitki süslemeleri yer alırdı. Yerdeki mermerler de böyleydi. Bütün yüzeyi kaplayacak şekilde yerel malt ve maun renkleri kullanılarak duvarların iç yüzeyleri oluşturulurdu.

(kamunun karşısındaki) dış yüzeyden ziyade (bireyin karşısındaki) iç yüzeye önem verilirdi. Şöyle ki, bina, açılışların ve cumbaların boyutlarının, şekillerinin ve de gölgenin alt kata düzmesine ve üst katların açık alanlarının genişlemesine yardımcı olan üst kattaki çıkıntılarının farklı olmasına dayanırdı.

Zemin kat, toprak kat odaların seviyesine bağlı boş alanların olduğu çizgisel bir boşluktan oluşurdu. Bu boşluktan özele benzeyen boş alan olarak dikkate alınacak

daha fazla özel alan oluşturan kapalı veya açık alanlara geçilirdi. Bundan sonra özel hayat aşamaları bakımından, yatak odaları gibi özel odalar gelirdi. Binanın içinde binadaki üst katlara çıkan tarafta daha fazla basamak bulunurdu.

Üst odalar, taştan sundurmalar üzerinde çıkıntılar oluşturur, bu sundurmalar asılı duvarın ağırlığını çekmek üzere uzak mesafelere kadar devam ederdi. Bu çıkıntılar, taş yüzeyin artışını ve caddeye daha fazla gölge düşüşünü desteklerdi.

Geleneksel Arap tarzında evin ve konutun inşaatına önem atfedilirdi. İçeriye dışarıdan daha fazla önem verilirdi. Bu sadece bir rastlantı değildi. Zira toplum, gizlenmesi ve örtülmesi gereken samimi ve daha fazla özel olanla, geçerli toplumsal değerleri sallamadan, müsaade edilenle müsaade edilmeyen arasını ayıran çizgileri oynatmadan umuma gösterilebilecek arasında, içle dış arasında ayırım yapar ve geleneksel evde ikisi arasına bir sınır kordu.

3.1.1. Eski Konutun Unsur ve Özellikleri

Konut sahibi evinde tam bir hürriyete sahiptir. Bu kentsel bağlamda, İslami kentin özelliklerini taşırdı.

-Giriş Bölümü-

Eski evin girişi, genel boşluktan görülebilecek ilk boşluğu oluştururdu. (Giriş, genellikle yol veya sokak veya avlu boyunca, pencere bulunmadan geleneksel anlamda devam ederdi.) Genelde giriş, evin bir köşesinde olur, genellikle yandan görülen tek parçayı teşkil eder, hayvan ağılı kirişlerinin yer aldığı duvarla göze çarpar veya bazen bu duvarda, alt seviyelerde az sayıda küçük veya büyük, bazen de üst katlarda büyük pencereler bulunurdu.

Eski evde temel unsur giriş büyük bir ölçüye kadar devam eder ki bu durum, girişin önemini ortaya koymaktadır, bu giriş mimari bakımdan harici boşlukla aileye ait dâhili alan arasında ayırım olarak bilinir. Genelde İslami kurallar gereği bir veya iki kat cadde düzeyinden daha yukarıda bulunur. Aynı cadde üzerindeki evin girişlerin, özel hayatı temin etmek üzere birbirlerine karşı olmaması gerekir.

-Dağıtım Yeri(Koridor, Dehliz, Giriş salonu)-

Bu kelime, çatısı olmayan iki boşluk arasındaki çatılı bir boş alanı ifade eder. Bu yerde iç avlu, koridor veya dış cadde bulunur. Burası eski evdeki ikinci boşluktur ve koridorla harici cadde arasında hâkim bir boşluk olarak önemli rol oynar. Dâhili avlu, bu şekliyle, ek olarak (özel benzeri) misafirler için olan boş alanla (özel alanı oluşturan) aile için olan boş alan arasında bulunan çeşmeye kadar evin güvenlik şeridi gibidir. Yani dâhili avlunun temel fonksiyonu, arzu edilen özel hayatı oluşturmak için genel benzerinden özel benzerine, oradan özele intikal eder. Bu ana arter boşluğu (koridor veya dehliz), caddeden geçenlerin veya hatta yabancı misafirlerin gözlerinden iç avluyu koruyan yol olarak planlanmıştır. Genelde Latin tarzındadır, yani girişle birlikte % 90 derece kıvrık bir şekilde ve diğer evlerden farklı boyutlardadır. Bu giriş, kapı ve asıl girişe bakan duvar olmaksızın avluya açılmaktadır.

-Salon-

Misafirleri karşılamak üzere yapılmış geniş bir odadan ibarettir. Genelde (iç avludaki alan etrafındaki) diğer odalara benzerdir. Fakat dehlizin nihayetine veya giriş salonuna en yakın odanın, aynı alana doğru bir tür bazı yüksek açılışları söz konusudur. Buna, temiz hava almayı sağlayacak ve dışarıdan görülmeyi engelleyecek bu cumba eklenir.

Cumba gibi parmaklı maddi olarak mevcuttur. Fakat geleneksel evlerde, nesilden nesile şifahen nakledilen maddi olmayan şiiresel ve sözlü kültüreldeki fonksiyonuna işaret olmak üzere her zaman korunmamıştır. Ancak çoğu Arap ülkelerinde modern evlerde sadece iç ve dış arasındaki sınırların yeniden çizimi amacıyla yaygınlaşmaktadır. Ancak Arap İslam mimarisi karakteriyle ve ruhuyla bağdaşmayan bir şekilde kendisini gösteren pek çok iç diğer mimari planlar cumbanın yerini almaktadır(Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Salondan Dış Cepheye Cumba
Kaynak: (Lamine & 2019, بي)

Erkeklerle kadınlar arasını cendari şeklinde ayırmak, iki grup arasında ahlaki kurallara uygun bir şekilde iletişim kuralları belirlemeyi arzu etmek, bazı doğu Arap ülkelerinde veya Irak'ta Hannibal'da kullanılan ismiyle cumbada görüldüğü gibi en güzel şekilde tezahür etmez. Osmanlı Türklerinin etkilenip, "Parmaklı" adını vermelerinden önce, tarih eserlerinin yazdığı gibi Abbasi döneminden itibaren Arap mimarisi onu tanımıştır. Bu, Tunus lehçesinde günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlı Türkçesinde aynı anda ellerde veya pencerede parmakların birbirine geçirilmesi anlamına işaret etmezden önce, Türkçe 'de "parmaklık" kelimesi ekiyle ve modern Türkçede, güneşten koruyan ve evdeki kişilerin caddeden görülmeden dışarıyı seyretmesine ve aynı zamanda evin havalandırılmasına imkan veren pencerelerdeki ve binalardaki parmaklığı işaret etmek üzere, elin veya ayağın parmakları anlamındaki "parmak" kelimesinden türetilmiştir (2016, الجويلي).

-İç Avlu-

Özel konutta içe açılan bir bölme tercihinin götürülen nedenler arasında yer alan İslam hukuku kaynaklarından neşvu nema bulan Müslüman bir kişinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ilk derecede avlu olarak yer almıştır. Şöyle ki, hayat evin içinden başkalarının evine doğru devam etmekte ve dış cephe ev sakinlerini yabancıların gözlerinden korumaktadır.

İslam öğretilerinin İslami mimari sanatın oluşumunda etkisi vardır. Mimari sanat, evin içinde yaşayan insanı açık alanla gökyüzüne bağlamak suretiyle yeni bir mimari ifade yüklenmiştir. Çoğu İslam şehirlerinde geleneksel yapının incelenmesi sonucu, avlu fikrinin değişik bina şekillerinde planlamaya hâkim olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki, değişik fonksiyonel ihtiyaçları karşıladığı, geleneksel mimariyle doğrudan ve tam bir çevre düzenlemesiyle şeklen bağ kurduğu düşünülerek, boş alan tasarım sürecini belirleyen bir unsur olarak yer almıştır. Modern çağda avlu için binanın kalbi mesabesinde olan avlu felsefesinin temel hedefinden uzak çözümler var olmuştur. Bu, bir şehirde modern planlamayla geleneksel planlamanın çelişmesinin bir sonucudur.

Avlu Kullanımı: İç avlu mimari fenomeni temsil eder ve başlangıcından günümüze kadar insanlık medeniyetini destekler. Şöyle ki, iç avlu bir asırdan diğerine pek çok isim, işlemler ve şekiller almıştır. Mesela Mısır, Grek ve Roma mimarisinde (Court) adı verilmiş, iki nehir arasının mimarisinde Atrium, İsa'nın doğuşundan sonra ve Bizans döneminde Pristule—Atrium, Coperiter adı kullanılmıştır. Kot mimarisinde ise, Closiler Atrium adı kullanılmış ve son olarak, modern mimaride iç avlu (patio), (courtyard) veya iç bahçe veya alan gibi pek çok isimler almıştır.

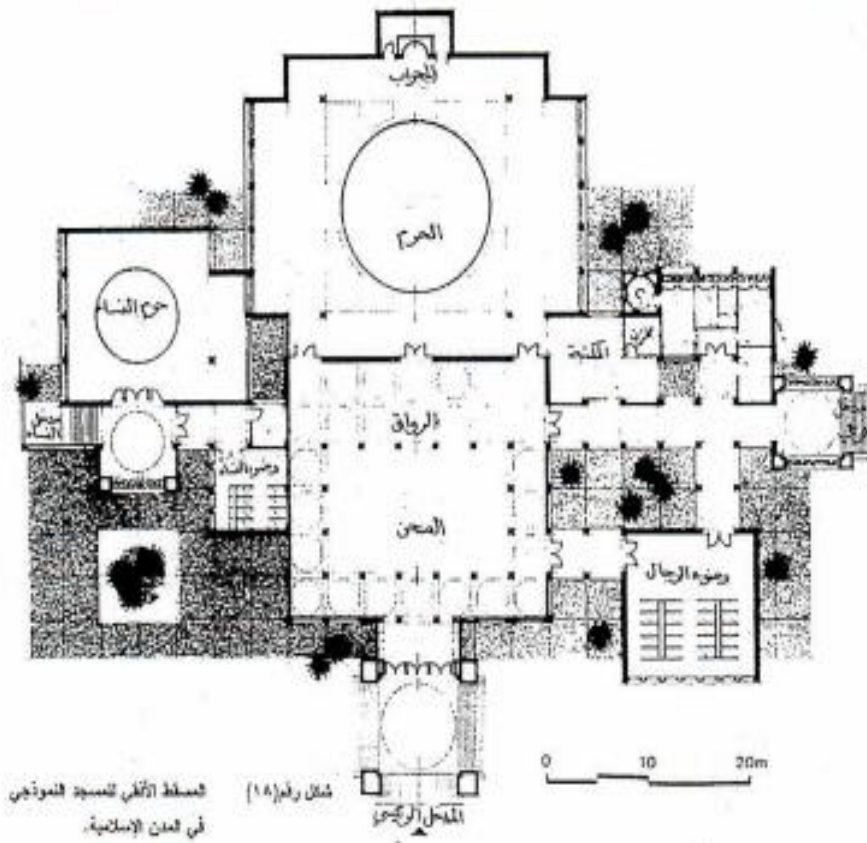
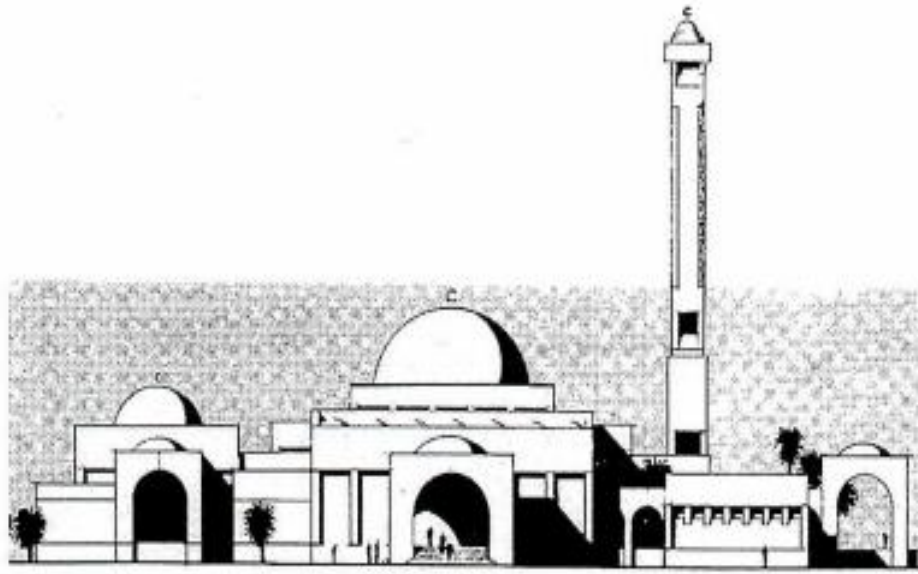
Yine İslamiyet döneminde iç avlu gürültü patırtının giderilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu, binadaki pozisyonu ve unsurlarının katmanları sayesinde olmuştur. Dolayısıyla avlu, gürültü patırtının giderilmesi yolunda güçlü ve tabii bir engel oluşturmaktadır. Böylece avlu kullanımı, dış gürültü patırtıdan uzak bir şekilde değişik aktivitelerin yapılabileceği bina içinde sakin bir boş alan için mükemmel bir çözüm kabul edilir.

Bahçenin ekimi, koordinesi ve mali kurumların gelişimi nedeniyle uygun uzunluk elde edilebilmiş ve avlu etrafında dışa doğru iyi bir alternatif olmak üzere evin odaları sıralanmıştır. Mimarlar avluda, , sıcak çevrenin atmosferik ortamını güzelleştirecek, avluda, dahası evin içinde sıcaklığı düşürecek ve hoş hava oluşturacak fiskiye ve havuzlar yapmışlardır. Ağaçlı bahçelere ve iç avlularda ve çatılarda yayılan ağaçlara gelince, gölgelendirmeye ve hava sıcaklığının düşmesine yardım etmekteydi.

Şunu söylemekte fayda vardır ki, nadiren dışa bakan açılımları olmakla birlikte evin odalarının açıldığı iç bahçe fikri, caddeler ve şamatalarıyla, içindeki insanların sakin ve sessizliğe ihtiyaç duydukları odalar arasında sessizlik temin etmektedir.

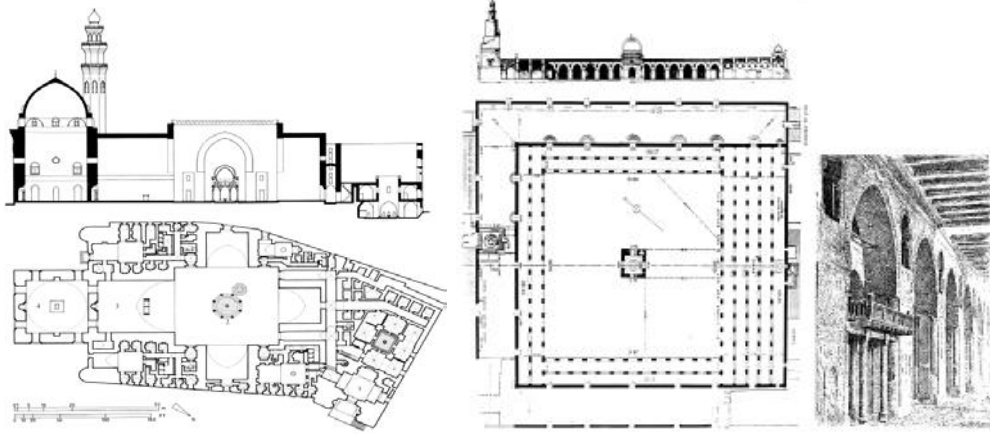
Eski Arap şehirlerinin genelinde binaların farklı tipleri incelenip analiz edildiğinde, aşağıda görüleceği üzere, bina ister eğitim, ister dini, ister ticari, ister ikamet amaçlı olsun, avlu planlama işlemini belirleyen bir unsur olarak yer almıştır.

Cami avluları: Avlu, İslami dini mimarinin özelliklerinden kabul edilir. Şöyle ki, camilerin çoğunluğu, her yönden revaklarla çevrili, üstü açık avluyla özellik kazanmaktadır(Şekil 3.3).

Şekil 3.3 : İslam Mimarisinde Cami plan Örneği

K:(هشام, 1999)

Şekil 3.4 : İslam Mimarisinde Avlu Detayı

K:(2017 , زیدان & کاسوچه ,)

Konut avluları: Değişik İslami asırlarda Kahire şehrindeki konutların inceleme ve analizinden şu ortaya çıkmaktadır ki, bu dönemde konutlarda planlama işlemine avlu hâkimdir. Şöyle ki, Tolunoğulları, Fatimiler, Memlükler ve Osmanlı Devleti konutları, ev planlamasında bu mimari unsurda İslam âleminin her tarafında olduğu gibi, ortak özellik taşırlar.

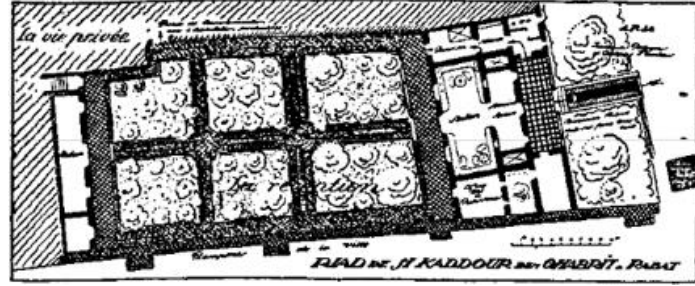
Şekil 3.5 : Kahire Şehrinde Bir Yapının Avlusu

K: (Al Suhaymi House, n.d)

Bahçeler: Plan düşüncesi, Mağrib evlerinden alınmış ve Fas ve Endülüs şehirlerinde yaygın uzunlamasına açık avlulardır. Bu boşluğun küçük yanlarında iki bina görülür:

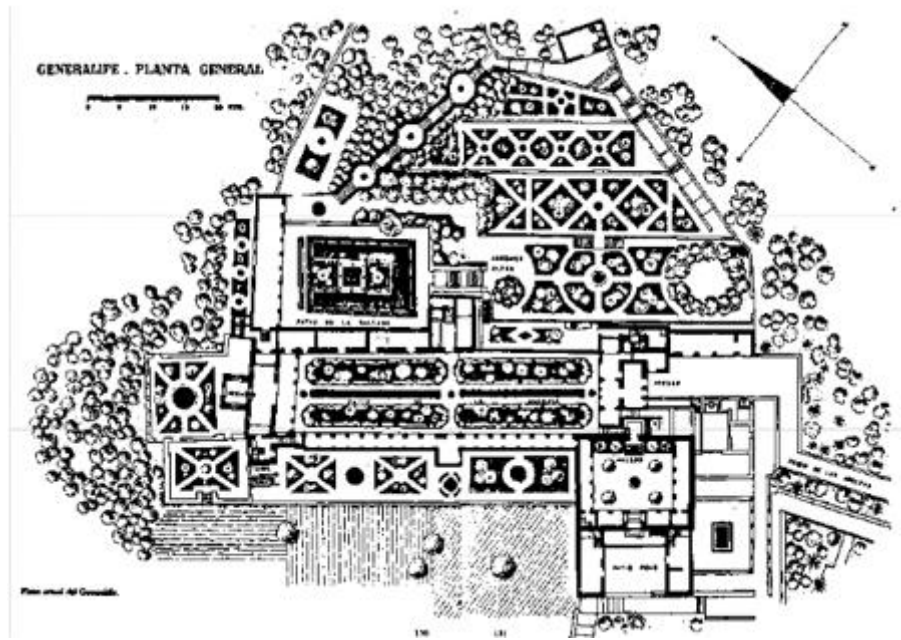

Birisi girişte temeldir ki, bu ikamet yeridir. Diğer ise, bahçenin derinliğindedir, yabancıların gözlerinden uzak ailenin özel oturma yeri kabul edilir ve orta bahçenin iki yanında çatılı koridorla veya yapay eksen etrafında yoğun ağaç veya ahşapla gölgelikli ve taş döşeli koridorla iki grup arasında irtibat sağlar(Şekil 3.6. ve Şekil 3.7).

Şekil 3.6 : Farklı Avlu Tipleri

K:(علي يوسف, 2001 & يوسف)

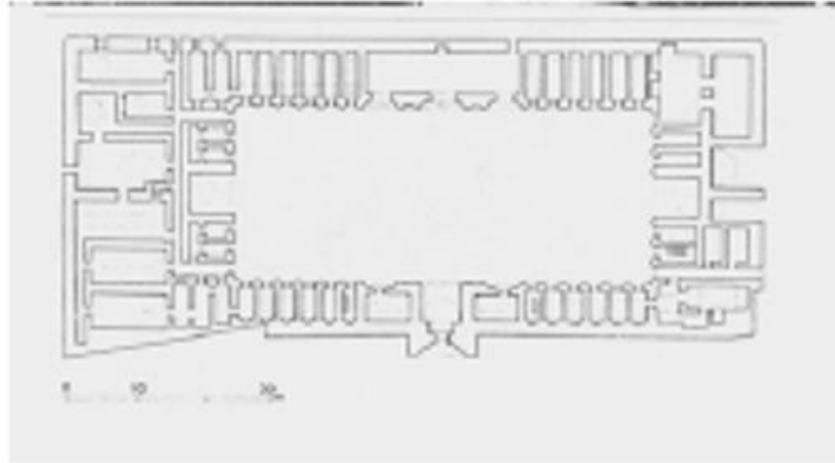
Şekil 3.7 : Farklı Avlu Tipleri Ve Plan Şeması

K:(علي يوسف, 2001 & يوسف)

Ticari binaların avluları: Bu tarzın mimari fikri, ikamet edenlere müdahale veya onların kimliklerini deşifre etmeden tüccarların ihtiyaç duyduğu mağazaları ve ikamet yerlerini teminle birlikte temayüz etmektedir. Genelde planlama ortası açık

avlu boyunca uzanan dükkânlar grubunda somutlaşır ve ikamet etmek isteyenlere kiralanın yerleşim birimleri olarak yükselir.

Eğitim binalarının avluları: Memluk döneminden başlayarak Osmanlı Devletinin sonuna kadar tüm İslam tarihi boyunca eğitim binalarında iç avlu fikri kullanılmıştır(Şekil 3.8).

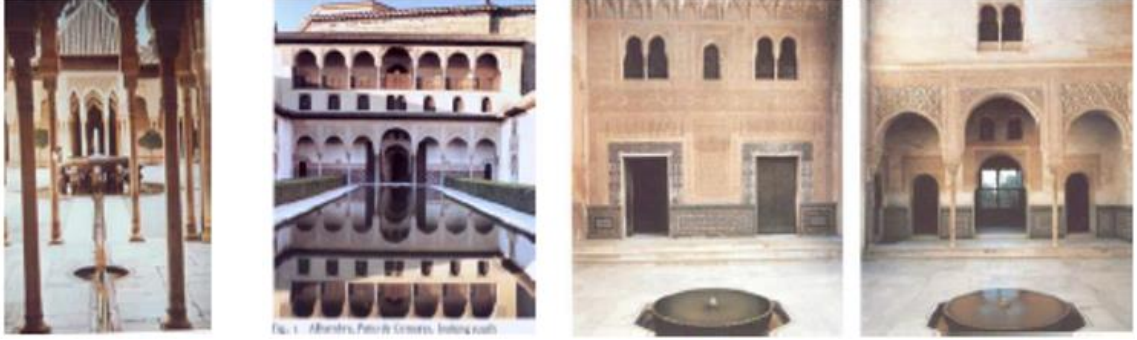

Şekil 3.8 : Eğitim Alanlarında Avlu Örneği

K: (علي يوسف, 2001 & يوسف)

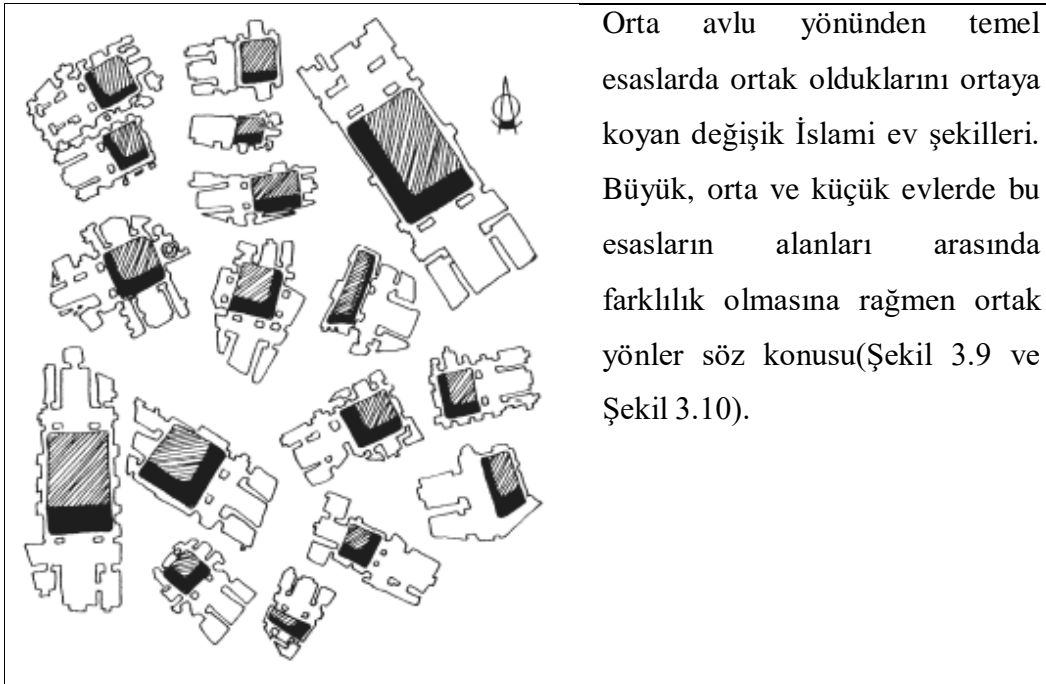
Genel kamu hizmeti avluları: Genel kamu hizmetlerinde, genel bahçeler gibi avlu kullanılmıştır.

Saray avluları: İkamet konutlarının avlularındaki örnekleriyle birlikte, saray avlularındaki yapılandırmanın odağını oluşturan mimari grup unsurları birbirine benzer.

Şekil 3.9 : Saray Avlu Örnekleri

K:(علي يوسف, 2001 & يوسف)

Orta avlu yönünden temel esaslarda ortak olduklarını ortaya koyan değişik İslami ev şekilleri. Büyük, orta ve küçük evlerde bu esasların alanları arasında farklılık olmasına rağmen ortak yönler söz konusu(Şekil 3.9 ve Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Farklı Büyüklüklerdeki Avlu Şemaları

K:(يوسف & عيد, n.d.)

-Eyvan-

Yeri avludan yüksekte, etrafı açık avluda eyvan veya odaya “taşuş” adı verilir. Yaz aylarında misafir ağırlamak içindir. Yönü, kuzey yönünde avluya bakar. Eyvan, arka bahçeyle avlu arasında bulunduğundan hava akımına yardımcı olur.

-Oda-

Ev açısından, tarihi olarak oda kelimesi, Türkçe oda kelimesidir, ev veya aynı zamanda oda anlamına gelmektedir. Halk dilinde el-Halil’de oda, boyutları farklı oda manasına gelir. Bugün pek çok aile oda kelimesini kullanmaktadır. Fakat çağdaş anlamıyla oda,(evin bölümüne) denir.

Geleneksel eski evde Oda, uyumak, oturmak, yemek ve bazı zamanlar yemek pişirmek gibi değişik amaçlar için kullanılır. Bu, eski evde geniş ve orta büyüklükte aileler için uygulamada olmuştur. Öyle ki, odalardan her biri bütünüyle bir aileyi barındırmıştır. Bazı dönemlerde odaların, başkaları tarafından keşfedilmeden dışarı bakan pencereleri vardır. Bu pencereler, bayanların manzaradan yararlanmalarına veya küçük pencere deliğinden oturdukları yerde iç alanda sıcaklık nedeniyle erkeklerin eğlencelerine katılmalarına imkân tanır. Şöyle ki, bu delik kadınların görmesine imkân tanırken, hariçten onların görülmesi zordur.

-Mutfak-

Geleneksel olarak eski evlerde yemek pişirme yeridir ve girişte olan katta bulunur. Avlunun bir köşesinde su deposunun veya kuyu kapısının yakınındadır. Genelde veya başka durumlarda avluya açılan ve evde mutfak kısmına bağlı olan penceresi mevcuttur. Bu pencerenin dışarı açılması mümkündür, fakat açılma yeri yüksektedir.

-Hamam veya Lavabo-

Eski evde hamam, bir bakıma lavabo olarak kullanılan uzunca boşluktan ibarettir. Rahatlama evi olarak da bilinir. Yıkanmak için olan lavabonun girişidir. Ev içinde kullanımına gelince, odanın eşiğinde bulunur ki, genel olarak toprak seviyesi odanın seviyesinden düşüktür. Evin içinde hamamlar azdır. Şöyle ki, bu tarihlerde sıhhi tesisat mevcut olmadığından eski evlerde bir veya iki hamamdan fazlası bulunmaz.

Genellikle birbirleri üzerinde eşleşme olmuş gibi olur. Suyu emme deliği, doğrudan lavabonun aşağısındadır. Genelde hamamın sandalyesinin yönü Kiblenin aksi istikamettedir.

-Ambar-

Genellikle ambar toprak katta yer alır. Ambar, gıda depolama bakımından iktisadi ihtiyacı karşılamak için önemlidir. Ambarın evde değişik modelleri mevcuttur. Mesela uyuma odası terasının altında olabilir.

-Evin Zemini-

Geleneksel olarak eski evlerin yüzeyleri değişik fonksiyonlar, iktisadi ve sosyal faaliyetler icra eder. Mesela iktisadi faaliyetler, kışın kullanılmak üzere yazın meyve ve sebzelerin kurutulmasında, ilave olarak yağmur sularının toplanmasında ve bir kuyuya yönlendirilmesinde somutlaşır. Sosyal faaliyetlere gelince, toplantılarda, gece sohbetlerinde, bazı zamanlar uyumak için ve özel hayatın temininde ortaya çıkar. Yüzey duvarı uygun yüksekliktedir. Duvarlar arasında hafif bir rüzgar esintisinin geçmesine izin veren, fakat yerde olanın görülmemesini sağlayan taş cumba yer alır.

3.1.2. Bazı Devletlerin Konut Mimarisinin Özelliği

-Kaşan/İran

Kaşan 'da Geleneksel Mimarinin Özelliği: Bu evlerde harici bir giriş mevcuttur.

Açık havayı davet etmek için değişik şekillerde olurlar, basit veya karmaşık olabilirler. Genel şekliyle her avlunun girişi evin kapısından sonradır. Aynı şekilde evin köşesi veya dış kaburganın ortası giriş yapmak için en uygun yerdir. Bu yolla birden fazla giriş olabilir. Yoldaki değişik engellerle ilgili olarak, değişik şekillerde, şerit veya anaför şeklinde kapıyla avlu arasını

Şekil 3.11 : İran Kaşan 'da Bir Sokak K:("كاشان - المعرفة", n.d.)

bağlayan koridor planlanmıştır (Şekil 3.11). Düz şerit şeklindeki geçitte, koridor daha basittir. Şöyle oturma odasında başlar, düz çizgi şeklinde avluda son bulur. Anafor şeklindeki koridora gelince, basit ve karmaşık olarak iki kısma ayrılır.

-Hatşi Bölgesi: Genel şekliyle bu alan tam olarak girişin yan tarafında bulunur. Bu

yolla giriş bölgesi iki veya daha fazla yöne ayrılır. Bu sebeple bu boşluktan iç avluya ulaşılabilir (Şekil 3.12). Anafor şeklindeki koridorun mevcudiyeti sebebiyle yabancılar ailenin özel hayatını muttali olamazlar. Zira yabancılar yalnızca dış alanı görürler. Böylece ve geniş bir çerçevede hatşi mekânı beleme, alanların ayrılma ve bekleme alanı olarak kabul edilir.

Şekil 3.12 : Boşluktan İç Avluya Bir Görünüm

K:("کاشان - المعرفة", n.d)

-Koridor (Dalan): Bu unsur, giriş alanında sıra dışı olarak daha fazladır. Koridorun

bu boşlukta anahtar rolü vardır. Bu rol ise, evin iki kısmını birbirine bağlamaktır. Bununla birlikte burada kullanılan başka bir yola da işaret etmek gerekir(Şekil 3.13). Bu koridorların planlaması, koridorun uzunluğunu ve yönünü değiştirerek evde ikamet edenlerin özel hayatlarını korumak içindir. Bu koridorlar, farklı uzunluklarda olabilir.

Şekil 3.13 : İran da Bir Koridor

K:("کاشان - المعرفة", n.d.)

-Avlu: Avlu sözlükte (Dahmuza), kapalı ve etrafı aşağı inen duvarlarla çevrili boş alan olarak tanımlanmıştır. Biz, geleneksel İran evlerinin çoğunluğunun avlusunun var olduğunu görürüz. Bu unsurun özellikleri aşağıda açıklanacaktır (Şekil 3.14).

Şekil 3.14 : İç Avlu
K: ("كاشان - المعرفة", n.d)

Avlu Fonksiyonları:

Avlunun değişik fonksiyonları vardır. Duvar içindeki açık alanlar ve ikamet yerleri arasında bağlantı, iç alan birimlerinin ekserisi avluya bitişir,

Genel şekliyle bu avlunun fonksiyonları mülkiyet sınırlarını, bitişliği, farklı alanları birbirine bağlayan evin bölümlerini birleştirmeyi ve yeşil alan oluşturmayı kapsamaktadır. Yeşil alan, değişik bölümlerin, güvenli bölgenin ve ailenin tüm amaçları için güvenilir bölgenin düzenlenmesi anlamına gelen unsur olarak kabul edilir.

Şu açıktır ki, avlu olmayan mekânlar bu fonksiyonları barındırmaz. Bu prensibe göre evlerin gruplandırılması ikiye ayrılır:

1-Birinci grup evde iç alanların dış alanlarla düz görsel bağlantısı yoktur. Başka bir ifadeyle avlu, evin değişik kısımlarının düzenlenmesi, mesela açık alanların kapalı alanlarla bağlantısı amacıyla kullanılır.

Avlulu evlerin planlanmasının ilk şeklinde avlunun rolü, daha ziyade maddi çevrenin ayırımı ve ailenin güvenliğini sağlamak amacıyla dışarının içerden ayrılmasıyla sınırlıydı. Fakat İslam'ın yayılmasından sonra İranlı mimarlar, aile için değerli olan koridoru, bir veya iki alanla yabancıların görsel temasından ayırmaya karar verdiler. Bu mimarlar, "elbiruni" ve "enniruni" adlarını verdikleri birden fazla avlusu bulunan yüksek profilli evler inşa etmeye başladılar.

Avlunun Bileşenleri: Avlular birden fazla bileşenden oluşmaktaydı. Bu bileşenler, ihtiyaç esasına ve evin türüne göre fonksiyon icra ediyordu. Çiçek bahçesi, su kuyusu, su havuzu. Bu unsurlar büyük bir mekân kaplamıyordu.

-Odalar-

Dikkatle ev, yaz, kış, yönlendirme, polarizasyon ve özel bölümlerin monte edilmesi yapılır. Bu etkenler odanın tabiatını ve tipini belirler (Şekil 3.15).

Şekil 3.15: Odadan Dışa Bakan Cephe K:
("كاشان - المعرفة", n.d.)

-Üç Kapılı Oda-

Bu alanda, uygun ışık derinliğiyle ve israftan kaçınarak tam bir insani çerçevede uyku odası planlanmıştır. (Ters koridorlar ile bu odaya ulaşılabilir)

Şekil 3.16: Odadan Dışarıya Bakış K: ("كاشان - المعرفة", n.d.)

-Beş Kapılı Oda-

Aile toplantıları bu odada yapılırdı. Bu odaların şekli şu temel esasa göre idi. Odanın iki yanında koridorun bulunduğu altın oran. Burada yüksek bir seviyeye yerleştirilmiş oda içinde küçük bir oyuk bulunurdu. Bu oyuga "sahanlık" adı verilirdi. Bu sahanlık önemli misafirlerin ağırlanmasında ve yaşlı aile bireyleri için kullanılırdı(Şekil 3.17).

Şekil 3.17 : Beş Kapılı Oda

K: ("كاشان - المعرفة", n.d.)

-Salon(talar)-

Şekil 3.18 : Salondan Dışa Bakış

K: ("كاشان - المعرفة", n.d.)

Kış ayında güneş yönünde ve yaz ayında güneş dönerken ışık alan geniş bir alandı. Bu salon, alanda dengeli bir şekilde yan alanları ve merkezi oluştururdu(Şekil 3.18).

-Eyvan-

Bu, salondan daha küçük bir platformdur. Genelde oda önünde olur ve üzerinde saçak bulunurdu. Fakat kapı ve penceresi bulunmayan açık alandan ibaretti(Şekil 3.19).

Şekil 3.19 : İnan da Bir Eyvan
K:("كاشان - المعرفة", n.d.)

-Pencereler-

Bu bölgede küçük pencereler genellikle tipik özellikti. Avluya bakan açık pek çok pencere bulunurdu. Fakat ters istikamete olurlardı. Dış duvarlara göre bu doğrudu(Şekil 3.20).

Şekil 3.20 : İnan da Pencere Tazları
K:("كاشان - المعرفة", n.d.)

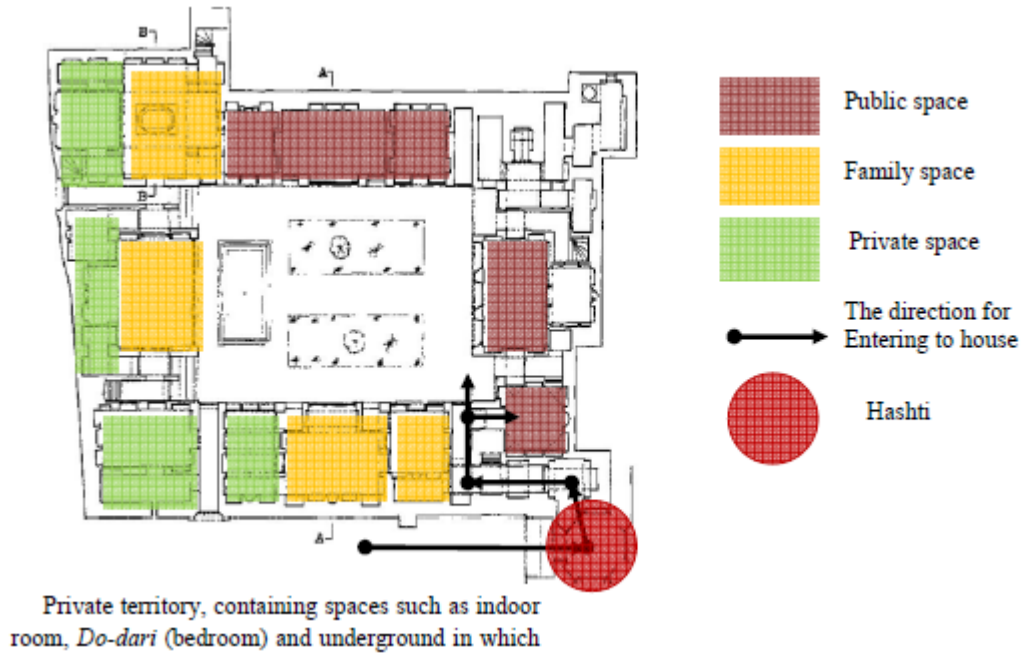
-Urusi-

Esas alanlarda bulunan yüksek çatı pencereleridir. Başka bir deyişle arusi, tam duvar alanının üstünde bulunan pencereydi. Bu pencere mükemmel bir şekilde ince oyuk dekoratif şekiller bulundururdu. Bu pencereler değişik şekillerde açılırdı. Genelde dikey demir çubuklarla kapatılırdı. Arusi, uygun ışık elde etmek için hoş bir tonda olur ve ahşap arabesk el işçiliği ihtiva ederdi. Güneşin sertliğini engelleyen ve pencerelerden iç alana yayılan güzel yansımalar meydana getiren renkli cam kullanılırdı. Bu camların en önemli özelliği, ışığı tutması ve özel hayatı korumasıydı.

-İran Konutlarında Mahremiyet:

Şüphesiz avlu odalarına doğrudan ulaşım mümkün değildi. Çünkü bağlantı koridorları mevcuttu ve bu koridorlar evin tüm bölümleri arasında filtre gibi işlev görürdü(Şekil 3.21).

Ekte yer alan resim geleneksel İran evini yansıtmaktadır. Şekilden anlıyoruz ki, "hatşi" adı verilen koridorların aşağısında küçük alanlarla birlikte görsel özel hayatı gerçekleştiren kıvrım girişler mevcuttu. Bu hatşi denilen alan, misafirlerin bir süreliğine karşılanması içindi. Bunun vasıtasıyla, etrafında genel alanlar ve özele benzeyen aileye ait mekanlar olan iç avluyla birlikte diğer üç bölgeye, son olarak da evin diğer bölümlerinden tamamen ayrılan alanın iç bölümlerine geçilirdi.

Şekil 3.21 : Konutta Mahremiyet Derecesini Gösteren Şema

K: ("كاشان - المعرفة", n.d.)

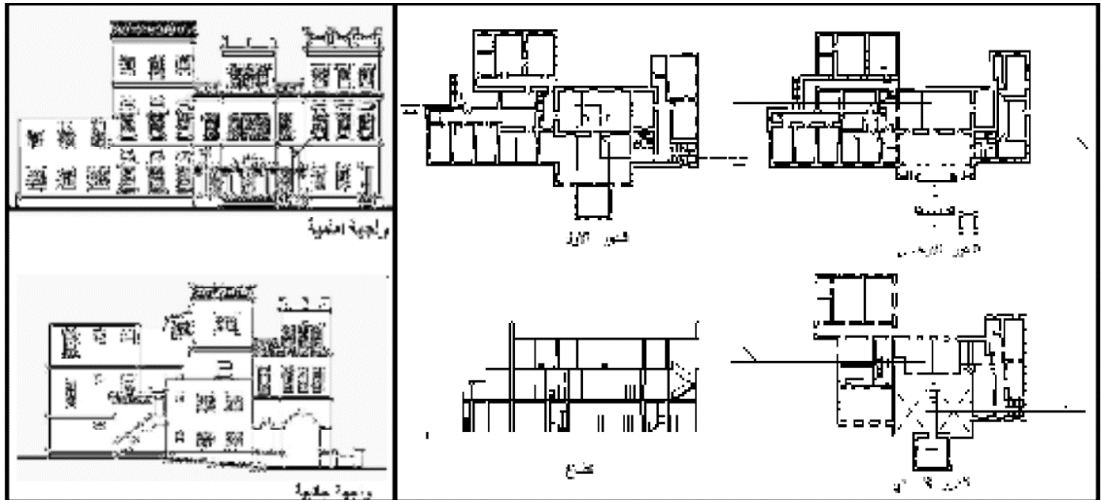
Biz, misafir odasının girişe yakın olduğunu görürüz. Bunun amacı odayı, evin diğer kısımlarından ayırmaktır. Misafirleri ağırlamak için odaların var olması, İslam dininin öğretilerinden kaynaklanmaktaydı. Misafir odası akrabalar, komşular ve arkadaşlar arasında güçlü ilişkiyi korumaya matuftu. Bundan dolayı özel hayat toplumdan kopma anlamına gelmiyordu. Aksine toplumla birlikte olmayı ve rahatlığın

devamını, ev halkıyla bir mekânda özel faaliyetlerin gerçekleştirilmesini ifade ediyordu.

-Mukalle/ Yemen

Mukalle’de Geleneksel Evlerin Özelliği: Hadram milletinin hayat şekli, değerleri ve kültürü, bu kültürde en büyük önceliğin özel hayat olmasının yanında, Mukalle’daki geleneksel evlerin planını etkilemektedir. Bu mimari, aynı zamanda mevsimsel ziyafetler gibi samimi sosyal ilişkilerin önemini ortaya koymaktadır ki, bu ziyafet Yemen’de önemli kültürel faaliyettir(Şekil 3.22).

-Divan: Mukalle’de geleneksel evlerin önlerinde bulunan alandır. Ayrıca bu alan sadece erkekler tarafından kullanılır. Bu yolla yabancıların oturmuş oldukları divanda eve ait alanın belirlenmesi de söz konusudur. Bunun için evin planında ve düzenlenmesinde divanın büyük bir etkisi vardır. Şüphesiz ki yaklaşık olarak divan evin planlamasında esastır.

Şekil 3.22: Konut Yapısında Bir Divan Örneği
K:(AL-Sagaf, 2009)

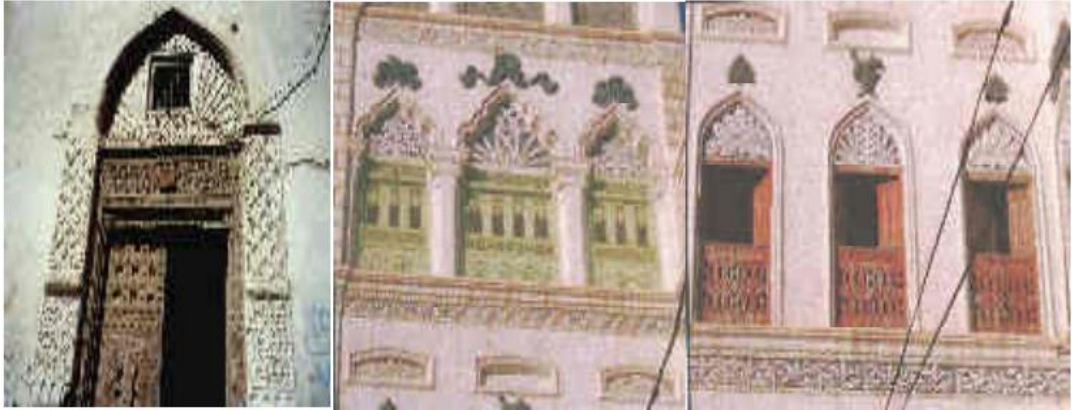
Burada yine ilk katta başka bir divan daha mevcuttur. Bu divan tedavi amacıyla kullanılır ve celde arasından akrabalara aittir. Yine burada örtünmek zorunda olmadığı kadınlara mahsus divan da vardır. Zira yabancılar asla onları göremez. Komşular kutlamalar dolayısıyla ilk kat odalara sığınabilir. Ev araç gereçleri az kullanılır. Evdeki mobilyalar, daha esnek olarak iç alana konur. Yaşlılar ve yaşlılık

sınırında olanlar ikinci katta yaşarlar. Bu odalar, gündüzün değişik zamanlarında farklı fonksiyonlar için kullanılır. Söz gelimi kadınlar, gece diğer insanların uyuma odası olarak kullandıkları bu odada günlerini geçirirler. Ev sahibinin ve eşinin yatak odası, tamamen özel olmak üzere üçüncü katta bulunur. Hanımın yakın arkadaşlarına gelince, özel bölümde bu odada onlarla bulunabilir. Yine bu katta çocuklara bazı odalar tahsis edilebilir. Fakat önemli nokta şudur: Çocuklar tecrit edilmiş değildir, evde diledikleri yere gidebilirler.

Burada yabancıların endişe duymaları durumunda bakacakları koridor mevcuttur. Ziyaretçiler kadınlardan oluşunca, erkeklerin divanı ve hatta evi terk etmesi gerekir.

-Hamamlar: Bu bölgede geleneksel kanalizasyon tesisatının varlığı, erkeklere ve kadınlara ev içinde gözlerden uzak bir halde hamam ve lavabo imkânı tanımaktadır.

-Pencereler: Evdeki geleneksel pencerelerin kumaş perdeleri ve kanatları mevcuttur. Perdeler, hava akımının yanında özel hayata izin verir. Kanatlar ise, havayı serinletme ve ışığı dağıtmak amacıyla kullanılır(Şekil 3.23).

Şekil 3.23 : Geleneksel Pencereler Tipleri
K:(AL-Sagaf, 2009)

-Riyad/ Suudi Arabistan

Riyad'ta Evlerin Geleneksel Mimari Özelliği: Genelde kapı üzerinde bol süslemeli yüksek girişin değeri teyit edilmiştir. Ağır kapı, evin dışıyla içi arasında belirgin bir çizgi oluşturur. Kapı, yabancıların içeriye görmelerini engellemek için boş duvara doğru açılır. Kadınların doğrudan üst katlara geçişleri nedeniyle, evden çıkmadan

yüksek katlara girişi temin maksadıyla bina bir köprü oluşturur. Giriş genel olarak özel hayatın büyük bir kısmını teşkil eden noktada yer alır.

-Karşılama: Erkeklerin misafir odasının planı, evin doğrudan girişinin karşısındadır.

-Avlu: Avlu evde temel unsurdur. Şöyle ki, avlu aracılığı ile fonksiyonlar ve özel hayatın kontrolü sağlanmış olur.

-Merdiven: Bir evde alanın girişinin etrafında bulunan iki merdiven vardır. Biri erkeklere, diğeri tüm aile bireylerine mahsustur ve evin arka bölümünde bulunur. Bu merdivenler, genellikle mutfak, banyo gibi evin hizmet alanlarına yakındır. Merdiveni dolanan duvar korunma korkulukları ve tırabzan olarak kullanıldığı gibi merdiven altı boşluklar eşya saklamak amacıyla da kullanılır. Misafir odası ikinci katta olduğunda, bu odayı girişe bağlayan merdiven, misafirleri doğrudan misafir odasına götürür. Bu şu anlama gelir: Misafirler zemin kattan birinci kata hızla geçer, burada durum değişir. Biz, görsel ve işitsel belirleyicilerin ve ihtiyaçların bu örneğin arkasındaki sebep olduğunu görürüz.

-Açılışlar: Dış mekânların çoğu açılışı üst katlarda olur. Zemin katta olan tek odanın ki bu misafir odasıdır, penceresi bulunmaktadır. Aynı şekilde güvenliği ve pencerelerin kapattığı özel hayatın temini için madeni tırabzan veya şiiir levhaları kullanılır.

-Pencereler: Cumbalar kullanılır. Bu, daha önce de beyan ettiğimiz gibi bir nevi penceredir. Bu cumbanın iki görevi vardır. Birincisi ışığı kırmak ve ikincisi yabancıların bakışından insanları korumak, yani özel hayatın teminidir. Gelenekler sebebiyle dışarıdan kadınlara bakmak uygun değildir. Bu sebeple kadınlar, yabancılar görmeden caddeyi gözlemeleri için pencereleri kullanırlar. Başka bir açıdan İslami kurallar bakımından, erkekler bakışlarını yüksek katlara diktiğinde medeni bir iş değildir. Kişinin zemin kat pencerelerinden caddeyi görmesi mümkün değildir. Çünkü zemin katta pencereler caddeye gerçekten çok yakındır. Bu pencereler, kişiyi ve özel hayatı temin amacıyla sıkı parmaklıklarla korunurlar. İkinci ve üçüncü kat pencereleri caddeye bakmaktadır.

-Kullanımı farklı boş alanlar: her odanın bir faaliyete dayanan belirli bir amaç için kullanıldığını görürüz. Fakat Arap evlerindeki taksimat, sosyal iletişim esasına göre olur. Belirli bir fonksiyon için dâhili alan planlanmaz. Odaların fonksiyonları bir faaliyetten diğerine değişiklik arz eder. Biz, dış duvarların özel hayat nedeniyle yüksek ve sokakların dar olduğunu görürüz.

3.2. İslam Medeniyetinde Konutlarda Mahremiyet

Özel hayatın özel tarzının oluşturulmasında, özellikle de sivil mimaride büyük bir etkisi vardır. Bundan dolayı İslami evlerin cephelerinde birinci katta açılışlar adeta gizlenmiştir. Yüksek katların açılışlarına gelince, cumba ve torna ağacından pencereler şeklindedir. Genelde evde dışa bakan açılışlar, bakanın seviyesinden daha yukarıdadır.

İslami evlerde mahremiyetin değeri içeride gerçekleşir. Dolayısıyla bazı evlerde biri ev sahibine ait, oturma yeri, eyvan ve minder gibi farklı bazı unsurlar olmakla birlikte diğeri de aile halkına mahsus iki avlu bulunur. Yine değişik etkinliklerle aile yaşamının faaliyetleri (kabul bölümü ve yaşam bölümü), iki cins arasında mekânsal ilişki (haremlik ve selamlık) daha fazla özel hayatın temini için ayrılır.

Geleneksel Arap ev planı özel hayatı ve dostluğu açık bir şekilde korumaktadır. Bağlantı planlaması ve çekim merkezi oluşu içtedir. Hiçbir ev komşuya doğru bakmaz, hiçbir komşunun da evi gözetlemesi mümkün değildir. Aynen misafirin içeri girişine izin verilir fakat içeriyi görmeden. Özellikle de erkeklerin misafir ve misafir odası genellikle, caddeye bakar. Ancak ev iki kattan oluşursa, ileri gelenlerin ve zenginlerin evinin özelliği budur, pencere kanatları havalandırma ve gündüz ışık temini için açık olmasına rağmen yüksek katın odaları, oda içlerini yabancıların görmelerine engel teşkil edecek cumbayla veya başka şeylerle kapatılmıştır.

Evin sahanlığına yani avlusuna gelince, komşuların ve yabancıların gözlerinden uzak bir halde evin merkezinde bulunur. Burası, aile bireylerine evin diğer kısımlarından daha fazla mutlak hürriyet alanı oluşturur. Kadınlar, samimi mahremiyet ilkesini ihlal etmeden içeriyle dışarı arasında hür bir şekilde dolaşırlar. Genelden özele geçtiğimizde, hepsini ve kısımlarını düzenleyen çizginin ve ikisi arasında bağlantının

gizlenme ve saklanma arzusu oluşturduğunu görürüz. Mesela pencereler çağdaş evlerin aksine genelde duvar üzerinde dar ve küçüktür. Bu yapılar, ister binalarda daire olsun, ister müstakil ev olsun, geniştir ve aralarında duvar vardır. Bu sebeple görünenden daha fazla gizler, bakışa sunulandan daha fazlasını engeller.

3.2.1. Şeklin İçerikle Uyuşması Kavramı

Binanın değeri, belirlenen fonksiyonunu icraya uygunluğundan gelir. Dolayısıyla barınma, güzellik, ikamet ve güvenlik gibi fonksiyonları gerçekleştirdiğinde, konut daha mükemmel olacaktır. Bu aşağıdaki ayırımı sayesinde olacaktır.

1-Özel hayat: Aile, parazitlerin gözlerinden uzak bir halde yaşayacaktır. Bu sadece evin içi için söz konusu olmayacaktır. Aksine evin dışarısı için de söz konusu olacaktır. Şöyle ki, Evin mimari açılan alanı ve dışa açık unsurları az olacaktır.

2-İçten dışarıya planlama: Şöyle ki, ev ilk planda insanların ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Başkalarının konutlarına herhangi bir genişleme olmadan evin harami aracılığı ile hayat düzenlenir. Dış cephe, evde yaşayanları yabancıların gözlerinden koruyan perde fonksiyonu görür.

3-Hareket kolaylığı, evin kısımları arasında tam bir bağlantı bulunması.

3.2.2. İç-Dâhili Kavramı

Bu, Müslümanın duygularını sükûnet ve emniyetle dolu bir şekilde gözle görülmeden dâhiliye yönlendirir. Bu sebeple mimari tabirler, rasyonalite ve matematiksel kurallar çerçevesinde bu hislerden ve kavramlardan türetilmiştir. İster cami olsun, isterse konut, herhangi bir bina, dış mimarisinin iç mimariden daha az önemli oluşu anlamında dâhili karakter özelliği taşır. Bu, özel konutlarda dış âlemden bağımsız özel alan araştıran konut fikriyle uyum arz etmektedir. Bu nedendir ki, bu iç alan en parlak süslemelerle ve mobilyalarla zenginleştirilir ve gösteriş ve övünme arzusu olmadığını ortaya koyan büyük sebeplerle dış birimlere daha az önem verilir.

3.2.3. Yapısal Tasarımı İç Tasarıma Bağlama

Arap mimarisi yapısal tasarımla dâhili tasarım arasında ayırım yapmamış, oluşum ve meydana getirme sürecinde her ikisini birlikte sindirmiştir. Bu nedenle salon duvarları gerçekten çok yüksektir. Bundan dolayı destek kirişleriyle takviyeye muhtaçtır. Bu kirişler arasında oturma yerleri olarak “Kenecat” adı verilen boş alanlar kullanılır. Bu, doğallık yönünden dolap gibi boşluklardır. Bu kenecatların üzerinde salonda devam eden eğlence bölümlerinin görülmesi amacıyla haremin kullanımı için cumbayla kapalı salon bulunur. İster ana salon olsun isterse ana eyvan olsun, mücavir alanlardan daha yüksek bir seviyede yan eyvan ve Kanecat zeminin inşası adettendir. Ana salonun, yan eyvanların ve kanecatın farklı seviyesinin olma nedeni, salonda tiyatro salonundaki oturuşa benzer bir düzenleme yapılmasıdır. Yine ilk kattaki perdeli salonlar, modern tiyatrolardaki kapalı localara benzer. Salon genellikle, doğu geleneklerine göre hep birlikte oturmak üzere alan oluşturarak pek çok misafiri alacak oranda büyük bir odadır. Değişik seviyedeki oturma düzeniyle misafirler birbirlerini görmektedir. Bu, sosyal ilişkilerde önemli bir unsurdur. Salonda, ana salonun yüksek kısmındaki pencerelerle aydınlanma sağlanır. Salondan daha aşağıdaki pencereler ise, daima cumbayla kaplıdır. Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Güzel parmaklık ki bu asıl cumbadır. Yüksek parmaklık ki bu konik tarzdaki ağaçtan yapılmış geniş parmaklıktan oluşmakta ve “Saharcı” adı verilmektedir. Bu cumbalar, gerçekten perdelerin oluşturacağı opaklığı gidermek için geniştir.

3.2.4. İslami Konutta Kullanıcı Düşüncelerine Göre Tasarım Konsepti

Şüphe yok ki, toplumlar sosyal ve siyasi yapı bakımından değişiklik arz eder. Biz, İslam toplumlarının, üyelerinin özel hayatlarını muhafaza eden toplumlar olduğunu görürüz. Bu etkenin, boşluğun dağılımında ve özel hayatı veya açıklığı oranını gerçekleştirmek için binaların yatay şekilde düzenlenmesinde büyük etkisi vardır. Mesela gerçekten de İslami yapının alt seviyelerde açılan yerleri azdır. Bu aynı zamanda hariçten görülmesini engelleyen panjurlarla kaplıdır. Binalar, meclisin, oturma yerinin, minderin, salonların, ana avlunun baktığı iç bahçe boyu devam eder.

Bu bahçeler, üstten açıktır ve içinde havalandırmaya ve gölgelendirmeye vesile olması için bazı önlemleri ihtiva eder. İşte biz girişlerin, kısa yolların ve başkalarının geçtikleri yerlerin, ibadet mekânları da dâhil, özel hayatı korumak için doğrudan olduğunu (kestirme) görürüz. Biz pek az açılan yerleri olan yüksek dış duvarların kendisiyle alakalı sosyal ifadeyi desteklediğini görürüz. Binanın şekli ve planlaması, sadece binadan yararlanma miktarına ve bireysel üretimi etkilemez, bu binadan yararlanan bireyler arasındaki sosyal ilişkileri ve hatta bina dışındaki fertlerle binadan yararlanan fert arasındaki ilişkiyi de etki etkiler. Bu ilişki insan hayatında önemlidir. Bunun örneği aşağıda gelecektir. İnsan evinde komşularından bağımsız olacağı özel hayata muhtaç olduğu gibi, bireyler arasında sosyal ilişki ihdas edeceği mekâna sahip olmaya da muhtaçtır. Belki de bunun en iyi çözümü, bir avlu etrafındaki ayrı konutlardır. Bu meskenlerin ayrı olması özel hayatın meydana çıkarır. Bu şekilde bir arada olması ise, sağlıklı bir sosyal ilişkinin kurulması için fırsattır. Biz bunu, aynı anda birbirine yakın olma ve birbirinden ayrı olma yönüyle eski İslami yapıda görmekteyiz. Mesela binalar, sadece dar, kıvrımlı ve birbirine bitişik caddelerin ayırdığı yapı bloklarında kombine haldedir. Fakat bu binalar birbirlerinden kopuktur ve bu yapıların iç açılışları iç avluya doğrudur.

İnsanın plan yaparken gözetilmesi ve İslami konutta gerçekleştirilmesi gereken en önemli ihtiyaçları aşağıda yer almaktadır:

1-İnsanın bir aidiyete ihtiyacı,

2-İnsanın özel hayata ihtiyacı.

Bununla insanın tek başına kalmaya ihtiyacı, özel işi olduğunu fark etmesi, karşılaşacağı sıkıntıları düşünmeye ve özel mekânda olmaya ihtiyacı kastedilmektedir. İnsan hayatın talepleri ve hızlı gelişim arasında kendisince favori bir mekânda bir miktar yalnızlığa ihtiyaç duymaktadır. Özel hayat, çeşit ve aşama bakımından derece derecedir. Mesela ev hanımının özel hayatı ve aile bireylerinden uzak olarak yalnız kalması, binada oturanlar karşısında ailenin özel hayatı ve diğer bina grupları karşısında bir konutun özel hayatı söz konusudur.

Asırlar boyu insanlık tarihine bakacak olursak, bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik pek çok çözümler görürüz. İslam mimarisini taradığımızda, konut mimarisinin mimari karakterinin özel hayat unsuruyla temayüz ettiğini görürüz. Eski evlerden bir tanesi olan İbrahim es-Sennari'nin evinin ufki düşümünde, konutun odalarının içe açıldığı bir avlunun varlığı ortaya çıkar. Aynı şekilde harem kısmının selamlıktan ayrı olduğu görülür. Yine özel hayatı pekiştirmek kastıyla kıvrım giriş görülür. Bu eğilime, en önemlileri iklim, inanç ve İslami gelenek olan pek çok faktör sebep olmuştur(Şekil 3.24 ve Şekil 3.25).

Şekil 3.24 : Avlu ve Giriş Kısmı İlişkisi
K:(2017, کریم)

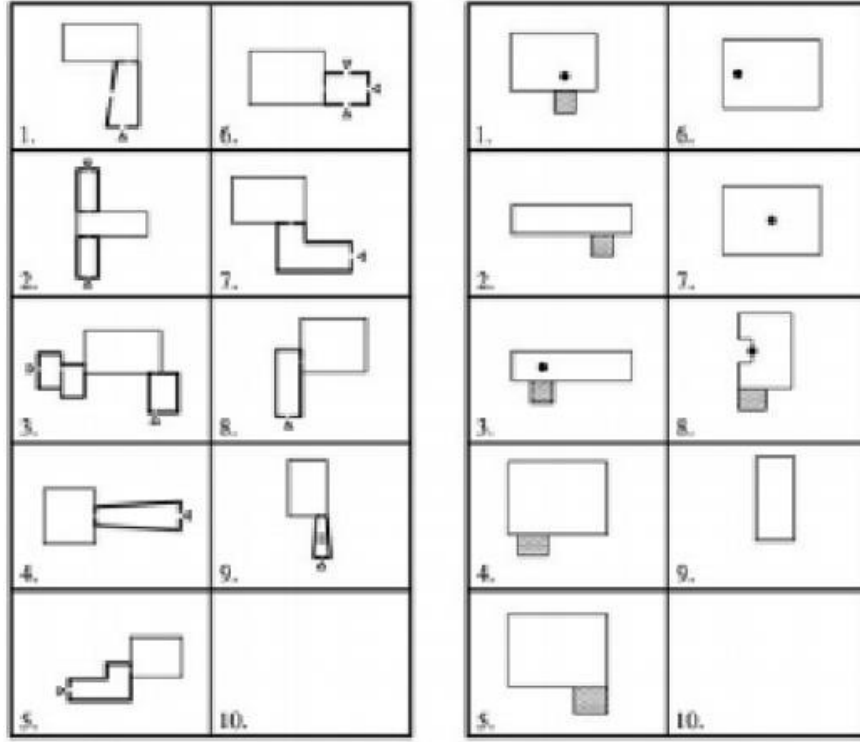

Şekil 3.25: Avlu ve Giriş Kısmı İlişisini Gösteren Şema
K: (2017, کریم)

3-İnsanın bir arada bulunmaya ihtiyacı:

İnsanın özel hayata ve başkalarının muttali olmaması gereken özel işleri olduğu fikrine ihtiyacı olmasının yanında, başkalarıyla ortak yaşayacağı ve yardımlaşma, tartışma ve içinde ihtiyaç duyduğunda sosyal yakınlaşma gibi sosyal ilişkilerin taleplerini gerçekleştireceği bir mekâna da ihtiyaç duyar.

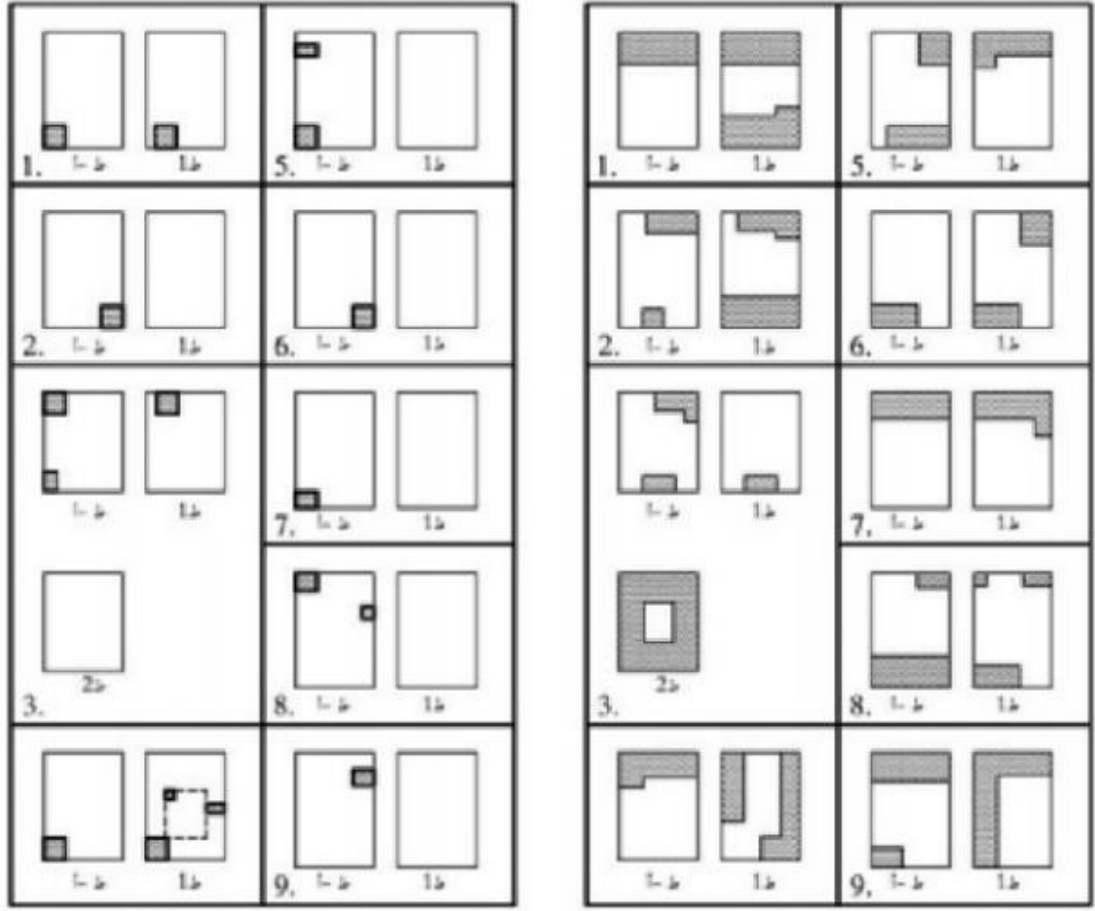
4-Konfor duygusuna ihtiyacı:

Şekil 3.26 : Mahremiyet Unsurlarının Tasarım Aşamaları
K:(Edip Beyoglu, 2018)

Yukarıdaki şekiller, Şam evinin geleneksel bölümlerini açıklamaktadır. Bu değişik 9 örnek seçilmek suretiyle, eski Şam mahallelerinden elde edilmiştir.

Bu evler zengin mimari özellikleriyle özel hayatın en yüksek derecelerini gerçekleştirmişlerdir. Şöyle ki, iç avlunun mücavir evlerin yüzeyleri tarafından görülmemesini sağlamak için ikamet birimlerinin yüksekliklerini aynı tutarak ait olduğu toplumun değerlerini korur. Başta özel hayat olmak üzere pek çok sosyal ve çevresel fonksiyon icra eden cumbanın yanında, İçerinin mahremiyetini sağlamak için konuta giriş için değişen açı kullanılır. Yine bu binaların benzerinde temel plan içeri açılmaya ve dışarı doğru kapanmaya dayanır. Bu özelliklerle ev, dini ve sosyal değer olan aile mahremiyetini korumak için içeri ile dışarı arasında özel hayatı derecelendirir(Şekil 3.26 ve Şekil 3.27).

Şekil 3.27 : Mahremiyetin Oda ve Hizmet Alanlarının Oluşmasında Etkisi
K:(Edıp Beyoglu, 2018)

1-Cumbalar, diğer fonksiyonlarının yanında etkin bir şekilde mahremiyet tarafına da hizmet eder.

2-Evin fonksiyonunu genel, özel ve özel benzeri hizmetler olarak dağıtılması.

Şöyle ki, boş alanlar ziyaretçiler karşısına mahremiyeti koruyacak şekilde dağıtılır. Öyle ki, misafir odası girişe yakın yerde bulunur ve girişe en uzak odalar bayanları ağırlama odaları olarak kullanılırken, daima girişe yakın odalar oturma veya erkekleri ağırlama odası olarak kullanılır. Bayan odaları, evin genel hizmet odalarına yakın olur ve sakin köşelerde bulunur. Yatak odaları ise, evin üst katlarındadır ve buralara merdiven gibi hareketi engelleyen araçla vasıtasıyla ulaşılır.

Bu dağılımdaki fonksiyonel derece, aile bireyleriyle birlikte yabancıların hareket etmemesinden emin kılar.

3-Aşama: Hareketi engelleyici ve özel benzerinden özele geçiş olarak kullanılır. Mahremiyet tarafına hizmet eden unsurlardan birisi olarak kabul edilir.

4-Giriş: Yabancıların girebileceği boş alan olarak kabul edilmesine rağmen, mahrem derecesine intikal için hiyerarşik merdiven, içle dış arasında geçiş yeri olarak fonksiyon görür, iç avlunun görülmesini engelleyecek tarzda alanı tardır, koridoru kıvrımdır.

5-İç avlu: Evin içine açılan boş alandır. İç avlu, aile hayatının simgesidir, onları bir araya getiren ve dinlenme yeridir. Burası aile münasebetlerinin ve dini bayramların mekânı olarak kullanılır. İç avlu, özel benzeri boş alan olarak kategori edilir.

İslami konutta birim bir kaideden doğar ve yalnızca mühendislik eksenini etrafında buluşurken bir araya gelmez. Boş alan, mesela Kâbe gibi bir noktadan veya evin iç avlu merkezinden veya çeşmeden başlar, bütün, genel yapıyla ve külli bünyeyle birleşirken bağımsızlığını kaybetmeksizin küllü bütünleşmeye götüren dinamik bir güce sahip tekrar eden birimlerden oluşur.

İslami şehirde birleştiren unsurlardan birisi, en uzak parçalara varıncaya kadar yükseklik oranını artıran iç avludur.

Yapıların tamamında içe yönelik kavramı hâkimdir. Bu, bir Müslüman kişinin duyularını görülmeden ve barış ve sükûnetle dolu halde içeri yönlendiren dini bir kavramdır. Bu nedenle mimari terimler, bu kavramlardan ve hislerden doğmuştur. Bu, yönelik sayesinde İslam mimarisinde çevresel birlikte düzeni sağlar. Bu yerler, deniz yönünü ve boş alan etrafında toplanan evlerde küçük tonozları seçer. Ki bu boş yer avludur, tamamı birlik kuralını teyit eder. İslam mimarisinde birlik, yön, yükümlülük, kural, başka tarafa yönlendirme tabilerinde hürriyet ve bağımsızlık arasında dengeyi yansıtır.

3.2.5. Avlu ve Geleneksel Şehir Dokusu İle ilişkisi

Avlu, değişik mimari yapıları belirleyen başlıca unsurdur ve mahallenin, dahası mahalle ve topluma ait sosyal çevreyle uyumlu bir şekilde entegre alanlarda birbiriyle bağı bulunan bir bütün olarak şehrin boş alanını oluşturur. Mahalledeki

özel alan her bir evin iç avlusundan oluşur. Bundan sonra pek çok evin girişlerini bir araya getiren boşluğa intikal eder ve yarı özel boş alan olarak dikkate alınır. Bunun sonra da ev topluluklarının genel yola bitiştiği bir yola intikal eder. Burası genel boşluğun başlangıcıdır. Bu boşluk, şehrin çarşısına bitişik kamıştan asıl evlere ve çarşının ve mahallenin camilerini, genel binalarını ve küçük alanlarını aşarak evlerin kapılarına dökülen genel yollarla birleşmektedir. Bu yolların amacı, kullanım amacına uygun bir şekilde devam ederken değişiklik arz eder ve pek çok yoldan oluşan bu grup, herkesin saygı gösterdiği zincir şeklinde birbiriyle bağlantılı ağ halini alır. Aynı şekilde sanattan önceki merhalede İslam toplumunun kültürel ihtiyaçlarının tamamını karşılayan fonksiyonel bir oluşumdur.

Geleneksel yapıdaki bina ile günümüz prensiplerinin tatbikinden sonra modern ve geleneksel bina arasında mukayese.

		Geleneksel bina	Modern bina	Geleneksel bina ve günümüz prensiplerinin uygulanmasından sonra geleneksel bina
Sosyal yönler	Mahremiyet	Binanın içinde bulunan tüm boş alanlar, plan içe yönelik olduğundan ve iç avlu boyu uzandığından, tam bir özel mahremiyet sağlar.	Bina içindeki boş alanlar başkalarının bakışlarına açık ve planlama dışı doğru olduğundan mahremiyet sağlamaz.	Bina içindeki bazı boş alanlar, planlama dışı baktığından ve başkalarının bakışlarına açık olduğundan tam bir mahremiyet sağlamaz.

	Güvenlik	Yarı özel alanlar ve yürüyenler için güvenli koridorlar bulundurduğundan, güvenliği, özellikle de büyükler ve çocuklar için yarı yarıya sağlar. Çocuklar burada güven içinde kişiliklerini ortaya kor.	Çocukların ve büyüklerin kimliklerini ortaya koyabilecekleri özel benzeri boş alanlar olmadığından ve yürüyenler için güvenli koridorlar olmadığından ve yürüyenlerin hareketleri araçların hareketleriyle iç içe geçtiğinden, güvenlik temin etmez.	Çocukların ve büyüklerin kimliklerini güvenlik içinde kimliklerini ortaya koyabilecekleri özel benzeri boş alanlar ve yürüyenler için güvenli koridorlar bulunduğundan, güvenliği temin eder.
--	----------	--	--	---

Çevresel yönler	Aydınlık	Binaların içe bakması sebebiyle hiyerarşik cadde var olduğundan tam bir sükûnet temin eder. Çünkü yapıların karakteri, dışarıda bulunanın içeride meydana geleni duymasına izin vermez.	Bina birimleri dışa baktığından ve bina etrafında büyük araçlara ek olarak caddelerin hiyerarşik olmamasından sükûnet temin etmez.	Caddelerin hiyerarşik oluşu nedeniyle bazı unsurlar sükûnet temin ederken, bazı binalar dışarı baktığından bazı unsurlar da sükûnet temin etmez.
-----------------	----------	--	--	--

6-Eyvan: Yarısı açık boş alandan ibarettir. İç avluya tam olarak açılır, sosyal ve genel münasebetler durumunda kadınların üst katta neler olduğunu görebilecekleri oranda ikinci kat seviyesine kadar yükselir.

7-Pencereler: Genelde pencereler cephede bulunur ve ilk katta olur. Nadiren de zemin katta bulunur. Öyle ki, pencereler, kadınların aile özel hayatından emin bir şekilde dışarıda olanları gözetlemesine imkân veren cumba arkasında gizlenirler.

8-Dış cepheler ve açılan alanlar: 1-Genelde cadde boyu uzanan cephenin ilk katında pencere bulunmaz. 2-Nadiren zemin katta pencere bulunur.3-Pencereler, kadınların aile özel hayatından emin bir şekilde dışarıda olanları gözlemlemesine imkân veren cumba arkasında olur.

Düz sade duvarda açılan pencere bulunduğunda ki bunlar yatay veya bağlanmış kirişli küçük pencerelerdir, bu pencereler ve gözler ve alt açıklıklar ağaç veya demirden süslemeli kepenklerle kapatılır. Bu kepenkler veya cumbalar içle dış arasında gerekli olan görsel korumayı sağlar ve yumuşaklıkta duvarla ters durumdadır. Bu yüksek duvarlar sundurma üzerinde açık oyuk şeklinde çıkıntı oluşturur ve dışarıdan, etrafındaki taş duvarla açık bir zıtlık içinde dekoratif

süslemelerle zengin sandık şeklinde görülür. İçeride bu oyuklar, ki bunlar dâhili boşluklardan meydana gelen çıkıntı boşluklardır, üç tarafı, dekoratif duvar açıklıkları vasıtasıyla ışığın sızdığı delik yüzeyle kuşatılmıştır. Bazıları bu engellerin silindirik yanları üzerine ve duvarın sade düz yüzeyine varıncaya kadar kabalığı silinmiş bağlantılarda gittikçe genişleyen cumbalara yansır.

3.2.6. Çelişki Kavramı

Çelişki kavramı İslam mimarisinde bina cephelerinde özellikle meskenlerde gözükmemektedir. Öyle ki, iç boşlukların ihtiyacına göre düzenli olmayan girintiler konur. Mesela sadelik ve açıklık, müspet ve menfi arasındaki bu yaklaşmayı ve zıtlığı, Sennari'nin evinin iç ve dış cephelerde görürsün(Şekil 3.28). Mimar, binanın dış sınırlarının muntazam olmamasıyla dahili avlunun, salonların, ana duvarın muntazam oluşu ve muntazam olmayan çepeçevre kuşatan eyvan arasında, İslam binalarında zıtlık prensibini göz önünde bulundurur.

Şekil 3.28 : Pencerelerde Zıtlık ve Oran Farkları

K:(2016, الشامي)

9-Duvarın kalınlığı: Ki işitmeye engel olacaktır.

10-Kapılar ve surlar (Arap bahçelerinde): Bu unsurun varlığı, özel hayatın, Arap bahçesinde korumanın önemini ve dini delillerden etkilenmişliğini yansıtmaktadır. Bu mimari unsur dâhili ana kapılarla ve gözetleme kuleleriyle devam edişi son bulan yüksek surlar şeklinde mevcuttur. Aynı şekilde mimari yapı, özel hayatı koruma ve muhafaza amaçlı bir bahçeyle çevrelenir.

3.2.7. Bazı İslam Devletlerinde Mesken Özel Hayatının Unsurlarının Niteliği

-Kaşan/İran

İran geleneksel mimarisi özel hayat ve misafirlik gibi yönlerle İslam kültüründen büyük oranda etkilenmiştir. İran'da evde yaşayanlar özel hayatı ve aynı zamanda komşularıyla iletişim içinde olmayı arzu ederler. Bunun neticesinde de evin planlaması aşamasında alanların mahremiyetinde hiyerarşik bir zincir oluşur.

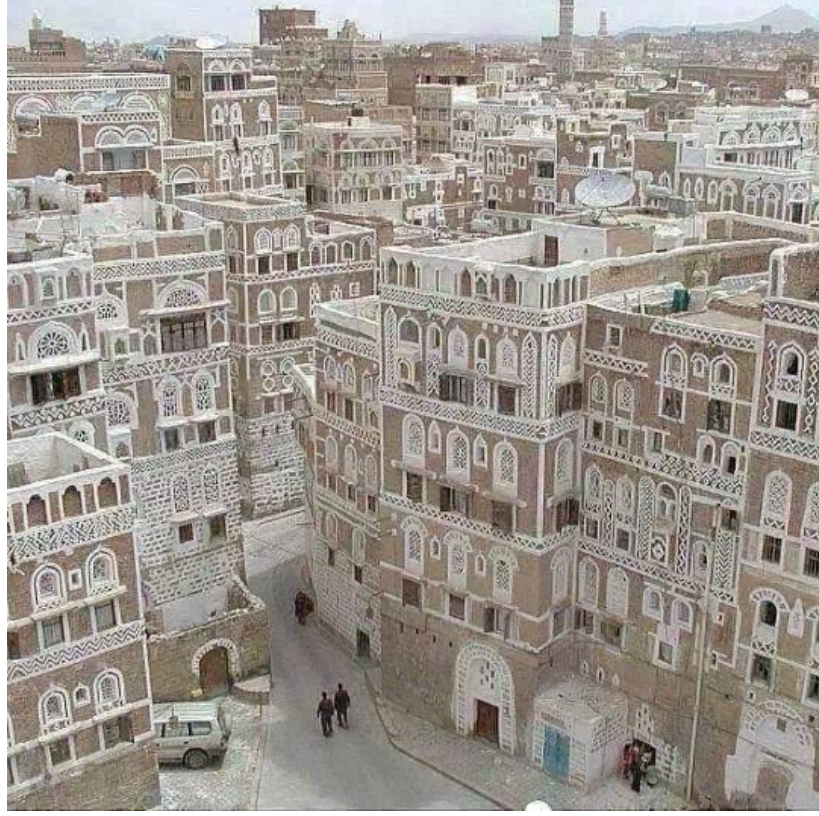
Burada evde özel alanlar, aynı şekilde genel alanlar vardır. Fakat özel alana ulaşmak için kişinin özel benzeri ve genel benzeri alanları geçmesi gerekir. Bu nedenle ev, değişik ulaşım imkânı özellikleriyle temayüz eden alanlara ayrılır.

Girişin, iç alanın ve dış alanın planlanması İran mimarisinde bu alanlardan farklıdır. Çünkü evin girişi, birinin dışarıdan evin içinin bölümlerini göremeyeceği bir şekilde bina edilmiştir.

Lobinin misafir odası olarak önde bulunması ve erkek ziyaretçilerin bu bölüme girişine imkân tanır. Enderun i kısım ki burası ailenin dışında hiç kimsenin giremeyeceği özel alanların en büyüğüdür.

Misafir odası özele benzeyen bölümle içeri bağlanır. Burada özel benzeri odayı özel alana bağlayan en uzun giriş mevcuttur. Bu planlama, sosyal ve misafirlik münasebetleri esnasında özel hayatı en büyük oranda gerçekleştirmek için planlanmıştır.

-Mukella/Yemen

Şekil 3.29 : Yemen de Konut Cepheleri

K:(2018, دنيا المغتربين اليمنيين)

İslam kültürüne sahip diğer bölgeler gibi Mukella'nın yerel mimarisi de sosyal ve misafirlik yönlerinden oluşur. İslam toplumlarının en büyük özelliği, Mukella'da geleneksel ev mimarisinde bariz bir şekilde görüldüğü gibi iki cins arasının ayrılmasıdır. Biz erkek ziyaretçiler için ayrı bir alanın yapıldığını, özellikle de Mukella'da geleneksel mimaride bu bölüme bayanların giremediğini görürüz. Misafir odası geleneksel olarak oturma odası ve lavabodan oluşur. Fakat bazı durumlarda hemen bitişikte misafirlerin yatak odası ve mutfak da mevcuttur. Aile bu ölüme kutsal gibi davranır ve ailenin akrabalarından olmadıkça, erkeklerle kadınlar arasında alaka yoktur(Şekil 3.29).

İki metreden daha yüksek olan dikey genişlikteki pencereler, evin içinde oturanların gündüzleri caddedeki kalabalık yaşamı görmesine fırsat tanır.

-Riyad/Suudi Arabistan

Geleneksel Riyad evlerinin en bariz özelliği, ağır giriş kapısıdır. Genel harici hayatla dâhili hayat arasındaki bu güçlü ayırım, İslami dizaynda yaygın bir durumdur. Fakat burada misafirlere ve evde ikamet edenlere mahsus ikinci bir kapı mevcuttur.

Ana kapı duvara açılır. Bunun sebebi, dışarıdan evin içindeki özel alanların görülmesinin engellenmesidir. Sonra salona geçilir. Önem verilen başka bir nitelik de, yüksek katlarda bulunan alanlar arasında bağlantıyı sağlayan köprüler, bazı zamanlarda evin yüksek katlarıyla cadde arasında bağlantıyı da sağlar. Bir kere bundan amaç, kadınların mahremiyetidir. Bu köprüler aracılığı ile komşu ailelerin kadınları dışarıya birbirlerine giderler. Bazı zamanlarda ise, giriş evin en uzak noktasına konur. Bu iç alanlara minimum ulaşımı sağlamak amacıyla.

Dâhili merkezi avlu ve evlilik, doğum günü, dini bayramlar vb. kutlamalar ve aile buluşmaları için zemin terası kullanılır. Burada yüzeyde kadınlar, erkekler ve misafirler ayrı olmak üzere değişik düzeylerde farklı teraslar vardır.

Evin üst katlarına iki merdivenle ulaşılır. Kadınların merdiveni, mahremiyetlerini muhafaza etmek amacıyla evin arka kısmında bulunur. Başka girişin yanına bir merdiven ise, erkeklere ve misafirlere mahsustur.

İlk katta özel sebeplerle misafir odasına mahsus dışarı açılan tek pencere vardır. Ki güneş ışığının süzülmesine ve cadde tarafının görülmesine yarayan bu pencere girişin yanında bulunur. Aşağı seviyedeki bu tür pencereler caddedeki günlük hayatın seyrine izin vermez. Bunun nedeni, caddeye aşırı yakın olmasıdır. Bununla birlikte başka bir sebep de mahremiyet ve güvenlidir. Muhakkak ki zemin katın pencereleri, bazen kapalı olur ve çelik çubuklarla korunur ve genellikle aile fertlerinden olan kadınların yüksek katlardaki açıklıklardan caddeyi süzmelerine imkân vermez. Bu pencereler aracılığı ile caddedeki günlük hayat gözlemlenir. Burada ikinci merdivende pencereler vardır. Bu pencereler, ev sakinlerinin görülmeden caddeyi görmelerine imkân tanır.

3.3. Müslüman Olmayan Milletlerde Konutlarda Mahremiyet

-İç Avlu Kullanımı: Şu kesindir ki, dâhili avlu, ister dini mimari olsun isterse sivil mimari asırlar boyu önemli baş unsurlardan kabul edilmiştir. İç avlunun kullanımı, avlunun ortasında avlu ve etrafında sosyal çevrenin fonksiyonel sistemi olarak yapı elemanlarıyla sarılmış şekilde, değişik fonksiyonel ihtiyaçların giderilmesini sağlayan mimari bir çözüm olarak, başarısını gösteren türden kültürel, dini ve sosyal etkenlerin farklılığına rağmen hür dünyanın tamamında devam etmiştir.

-Japon Evlerinde Mahremiyet: Japonya'da duvar hareketlidir, geleneksel Japon evinde odaların değişik kullanımı söz konusudur. Bir misafir şunu fark eder: Kendisi hasır üzerinde odanın ortasında otururken, önündeki sahne değişirken eşyalar oraya gelmektedir. Ortamın değişmesi için, parçalar ve kapılar kaymaktadır, öyle ki ihtiyaca göre kapanıp açılmaktadırlar. Günün zamanına göre tamamen dış alanları kuşatmakta veya küçülmekte veya kapanmaktadır.

Araplar, geleneksel Japon evlerindeki gibi hareketli duvarlar kullanmazlar. Aksine onlar başka yollarla mahremiyeti korurlar, evi birbirine bitişik bir organ gibi kabul ederler.

İslam mimarisi, İslami mahremiyet kapsamına evin boş alanı aracılığı ile fonksiyona önem vermiştir. Öyle ki, bir Müslüman blokta boş alan oluşturarak mimari çalışma ve heykeli uygun görür, bedeninin ruhu içermesi gibi bu blok tamamen boş alan ihtiva eder ki, İslam mimarisinde içerik zaman ve mekânın değişimiyle sabittir. Şekil ise, zaman ve mekânın değişimiyle değişen bir ifadedir. Mazmun-muhteva, İslami bakışa göre kentsel nazariyenin inşa edildiği temel eksen kabul edilir. Üstelik İslami metot, batıdaki kentsel mimari nazariyesi boyunca çevresel, fikirsel ve kültürel arkanın değişmesiyle değişiklik arz eden batı metodundan büyük farklılık arz etmektedir.

3.3.1. Genel ve Genel Benzeri Seviyede Mahremiyet

Bu, ikamete mahsus mahalle seviyesini, umumi yolları, ticari yolları, açık yeşil alanlar seviyesinde genel kullanımı olan boş alanları ve bölgeleri kapsar. Burada mahremiyet seviyesi mümkün merteye azdır.

Bu, ikamete mahsus yerlerin civarı seviyesinde genel kullanımı olan boş alanları ve bölgeleri kapsar. Öyle ki, bu grubun bireyleri arasında bir çeşit sevgi, kaynaşma ve bir arada yaşama söz konusudur. Bu nedenle burada özel hayatın derecesi orta seviyededir.

Şehrin, iktisadi ve sosyal göstergelerinin yanında coğrafi göstergeleri vardır. Şehir böylece, medeniyet yönleriyle beraber iktisadi ve sosyal yönleriyle de tekamül eden bir beden olur. Bu yönlerden birini diğerinden ayırmak zordur. Şöyle ki, üç yön, medeniyeti oluşturan yönlerdir. Çoğunlukla bir yöne değinmeden diğer yönleri açıklama noktasında araştırma ve inceleme kolay olur. Bu durumda teorik planlama medeniyet yönlerine değinir. Bu yalnızca sosyal yönlerin iktisadi yönlerden etkilenmesinin ve binalarıyla, yollarıyla, alalarıyla ve kamu alanlarıyla şehrin görünüşünden koparılmasının bir sonucudur. Zira şehrin gerçek anlamına değinirken insanı imardan ayırmak zordur

Mimar **Candilis**, herhangi bir sosyal düzenin fiziksel ifadesinin temeli kabul ederek kentsel topluluklarda genel alanlarla özel alanların ilişkisini tartışmıştır. Yani kültürel gelişme projelerinden hedefin genelle özel arasındaki ilişkiyi düzenleme olduğuna işaret ederek o, yeşil alanı fiziksel ifade ve sosyal düzen kavramıyla ilişkilendiriyor. Buna göre ilişkinin, Bireysel konut seviyesiyle başlayan, sona grup seviyesiyle devam eden ve sonra da pek çok gruplar arası, ardından da her iki grubun karışım olan seviyeyle devam eden üç seviyesi olduğunu tespit ediyor. (النعمان & الطحلاوي, 2008)

Araştırmacı mimar **Rapoport**, sosyal etkileşimin tanziminde temel amil kabul ederek boşluk kavramı aracılığı ile genelle özel arasındaki ilişkiyi inceliyor. O bölgeleri, genel ve özel arasındaki ilişkinin, insanlar arasında iletişimin, her insanda mevcut olan bölgesel davranış mekanizmasına dayanmak suretiyle tanzim edilmesinde temel kıstas olduğuna işaret ederek, özellik ve genellik derecesinde farklı kısımlara ayırıyor. Bunu yaparken, bireysel inşa seviyesi ki bu şahsa mahsustur, şehir seviyesi ki bu topluma mahsustur, olmak üzere bölgesel davranışın iki seviyesi olduğuna işaret eder(2008, النعمان & الطحلاوي)

Her toplumda harici dış alanın planlanmasında rol oynayan toplumsal değerlendirmeler bulunur. Bunlardan birisi adetler, gelenekler ve mahremiyetlerdir. Bireyleri daha büyük oranda özel hayata ihtiyaç duyan toplumlarda harici boş alanlar, özel hata daha az ihtiyaç duyan toplumlardakinden daha fazla genişliktedir. Değişik toplumlarda yaygın olan adet ve gelenekler boş alanları değişik şekillerde yapar. Mesela karşılaşma ve karşılıklı oynama arzusu, bu amacı gerçekleştirecek sosyal boş alanlar veya yeni meydanlar oluşturmaya sebep olan Afrika ve Roma'da temel fenomendir.

3.4. Arap İslam Şehirlerinin Planlanması

Huyurbert “orta doğuda medeniyet modeli” isimli kitabında bölge şehirlerinin gelişmesini aşağıdaki kısımlara ayırmıştır:

- 1-İslam'dan önceki dönem (650 öncesi)
- 2-İslam dönemi (650-1800 arası)
- 3-Batı müdahalesinin olduğu dönem (1800-1950 arası)
- 4-Modern dönem (1950 sonrası)

İslam şehirlerinde medeniyet, şehrin medeniyetin ta kendisi olduğunu ve bu şehirlerden herhangi birinin incelenmesinin, bu kültürün İslam'ın, kurallarının ve hükümlerinin şehir hayatının tüm yönleriyle etrafında döndüğü eksen olduğunun kabulünü gerektireceğini dikkate alarak, hayatın her yönünü kanunla düzenleyen İslami yasamanın bir sonucudur. Ki toplumda yaşam bu çerçevede devam eder. Maddi şekline ve değişik işaretlerine ek olarak, bu şehir hayatı iktisadi, sosyal veya siyasi olabilir. Bu, bu şehrin İslam'dan önceki şehirlerin tarihi prensiplerinden etkilenmediği anlamına gelmez. Burada kültür dokusuna sirayet etmiş tasarım göstergelerine dayanma bakımından eski şehirle İslam şehri arasında kültürel irtibat söz konusudur.

İslami metot sosyal değerlere, özellikle de eşitliğe önem verir. Esirlerle olan ilişki, aile mahremiyeti, komşulara saygı, haramlardan sakınma ve ahlaki güzelleştirme tevazu, merhamet, sabır ve doğruluktur. Aynı zamanda metodun sosyal

dayanışmaya önem vermesi, insanların ihtiyacını görmek, sıla-i rahim, yetimi ve miskini koruyup kollamaktan gelir.

İslami dinamiklerin şehre yönelmesi, Kuran-ı Kerim ve sünnet dini kaynaklarıyla başlar. Bu yüzden İslami şehir kavramı, toplumun değerlere ve mimari yapıya yansıyan İslami eğitime olan bağlılığından önemli bir kaynak ortaya çıkarıyor. Kuran-ı Kerim’de şehir ifadesi birden çok yerde zikredilmiştir.

İslami dönemde şehirler, ihtiyaçların ürünü olarak ve nüfus şartlarına göre tasarımsal ve mimari yönelimleriyle diğerlerinden ayrılmıştır. Ve bu, tasarıma ait modern teori ve kavram bilgileri olmadan gerçekleşmiştir. Tıpkı eski dönemlerde, bugünkü örneklerinden farklı olan inşa araç ve yöntemlerinde olduğu gibi. Buna rağmen tasarım ve mimaride ilke, kaynak ve değer temsilinde tasarımla ve mimariyle ilgili yönelimler ortaya çıkmıştır. Ayrıca İslami şehirler Ortaçağ’da modern teori ve tasarım bilgisi yönüyle örnek gösterilmiştir. Bu da dini, kültürel, iktisadi, sosyal etkiyle açıklanan mekânsal bir oluşumun getirdiği maddi ve manevi ihtiyaçlar arasındaki uyum ve örtüşme gerçekleştiğinde ortaya çıkmıştır.

Şehre ait fiziksel form, faaliyet alanları (activity areas), alanlar/mekânlar (spaces), inşaat blokları (masses) ve hareket ettirici sistemden (circulation system) oluşan dizin olarak adlandırılır. Bu unsurlar için iyi bir düzenleme faaliyeti, uygun bir mekansal imzayı ve insani ölçütlere, görünür değerlere ve estetiğe uygun bu unsurlar için rasyonel dağıtımını amaçlayan “medeni tasarımcının hedeflerinden biridir.

Şehrin görünümü, mimari form görünümünden biri olması vasfıyla duysal değerdir. Ve diğerleriyle ilgisinin ve faaliyetlerinin imza sahibinin dağılım modeline has olan şehrin tasarımının sonucudur. Arap İslam şehrinin inşasında, toplum hayatının özelliklerini, mimari tasarımı, terimleri ve özellikleri betimlemek için yine toplum hayatının adetleri, gelenekleri, inançları, yaşamsal ihtiyaçları ve çevre şartlarının kendisinden kaynaklanan çeşitli faktörler tarafından topluca elde edilir.

İslam şehrinin mimari formunun temeyyüz etmesi gibi. Şehri çöl tozları ve kirli havadan himaye etmenin yanında, savunma hattı gibi şehri çevreleyen surların varlığında olduğu gibi. İslam şehrinde yapılan hareket/iş – onun büyük kapılarından

girildiğinde- ticari faaliyetlerin merkezi olan ana kasaba boyunca uzanır. Aynı şekilde farklı ürün üretiminde kooperatif çalışan, bitişik, küçük atölye ve dükkân formu konusunda zanaat faaliyetlerine de uzanır. Cami, kasabanın ortasında, şehrin merkezinde yer edinir ve İslami dersler burada takip edilir. Köylülerin ihtiyaçlarını gideren zanaat sal faaliyetler veya kitap ciltleme, hattatlar, halı işleme gibi merkezi etkinliklere bağlı mesleki faaliyetler yine caminin etrafında gerçekleşir. Böylece şehrin ana kapıları etrafında bir araya gelinir. Şehrin ana ticari kasabası caddelere ve etrafında sessiz, sakin, ferah ve aile irtibatlarının olduğu konut mahallelere ayrılır. Ticari kasaba olduğunda, bazı kesimlerini kapsayabilir. Caddelerin de yine, Kuzey Afrika şehirlerinde olduğu gibi bazı kesimlerini içine alır.

İslam şehirlerinde bulunan yol kenarı duvarları, basit yapısı, birkaç açıklığı, sokak gösteri ve düğünlerine uygun hafif yüksekliği ile diğerlerinden ayrılır. Dış cephenin mimari basitliğiyle birlikte konutların içi, mimari ayrıntılara ait zenginlik ile süslenir. Bu, ev sahibinin gücüne göre bir evin diğerinden daha iyi veya daha kötü olduğunun göstergesidir. Bireysel hürriyet olarak tabir edilen iç zenginlik ile birlikte sosyal görünüm gibi dışta uyum, basitlik ve eşitliğin ruhu böylece güçlenir. Bu, toplumun ve ferdin faaliyetine yönelik İslami eğitim ve değerlerin yansımalarıdır. Evin iç avlusu, iklimsel ihtiyaçlarla başa çıkan sosyal bir ifadedir.

Arap İslam şehrinde, morfolojik oluşumda konut faaliyeti önemli bir unsurdur. Yerleşim bölgeleri özellikleri ve belirgin vasıflarıyla, Arap İslam toplumunun hâkim olmasını sağlayan sosyal bağlar ve ilişkilere ait canlı birer örnektir. Yerleşim yeri olan evler, bölge için temel birimlerdir. Bu medeniyet modelini ortaya çıkaran en önemli şey, medeni mekânda bulunan unsurları birbirinden uzaklaştıran inkişafçılığın (Decontextuality) aksine, eşyayı ve insanı birbirine yakınlaştıran (Proximity)mimari tarz, muhteviyattır (Contextuality). Öyle ki şiddetli bir yakınlaşma olur ve ortak bir katılım gerçekleşir, samimiyet ve sevgi hâkim olur.

Şunu diyebiliriz ki; iç avlu eski Arap şehrinde tasarımı özelleştiren bir unsur olarak gelmiştir. Başlangıçta ise mahremiyeti sağlayan fıkhi hükümlerin üçlüsü(?), tasarımcıyı eski Arap şehrindeki bina çeşitlerini arttıran temel yönlendiricidir. Böylece caddeler ve yan yollar arasındaki darlığa adalet gelmektedir. Bunun sonucu

olarak, pencerelerin açılması zorlaşır. Diğer başka amaçlar için iç avluya dayanarak temel bağlantı görevi gören atardamar gibi bir cadde kullanımına yönlendiren çözüm işlevi görür.

-Mimari Doku: Bazı şehirler (savunma şehirleri) şeritler gibi planlanmıştır. Asker bölükleri gibi kısımlara ayrılmıştır. Ve bu şehirler Irak'taki Samara şehri gibi kaybolmuştur veya Irak'taki Basra şehri gibi inşasından sonra büyüyüp, sosyal ve iktisadi ilerleme ile gelişen İslam şehirlerine özgü karakterini almıştır. Ve böylece şehrin tabiatını aldığı planının bulunduğu doku birimi haline gelir. Öyle ki plan, mescidi, mescit önünde veya etrafında yer alan kabirleri, hamamı, küçük bir pazarı da içinde bulundurur. Satın alma gücü arttığında, bütün oturma planlarının merkezinde pazarların etrafında toplanılır.

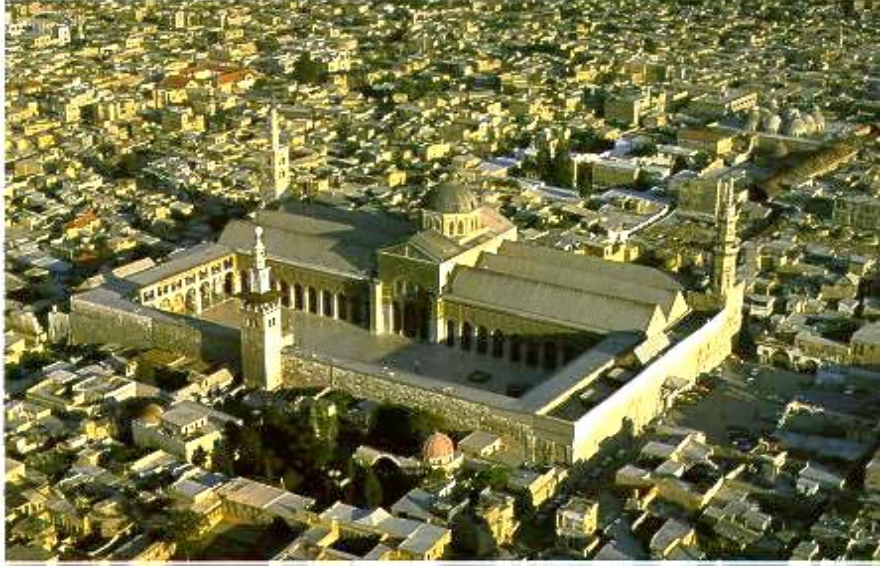
Geleneksel Arap şehirinde yerleşim birimlerinin iletişim ilişkisi ile birbirlerine bağlandıklarını görüyoruz. Bölgedeki bu yerleşim birimleri kompakt bir doku içinde kümelenirler. Yanı sıra bazı durumlarda konut birimleri diğer birimleri kapsar. Böylece yerleşim birimleri düzeyinde piramit zinciri modellerinden başka bir model ortaya çıkıyor. Mekânsal düzende temel kaide olması vasfıyla mekânsal taksim yöntemine dayanarak, mahremiyetin ve sakinlerin emniyeti hedeflenir. Mekânlar, kendileriyle irtibatlı faaliyetlere göre belirli gruplara ayrılır. Öyle ki ana girişte bulunan alanda sıralanan farklı mahremiyet derecelerine sahip mekân silsileleri teşekkül eder(genelde bu mekânların çoğu yerleşim birimlerinde yer alır). Dolaylı mihver vasıtasıyla yüksek mahremiyet derecesine sahip diğer alanlara geçmeyi sağlayan orta avluya bağlıdır. Yapılan faaliyete göre birbirlerine bağlayan alanlarda olduğu gibi. Bunlara alanlar arasındaki eklemler denir. Piramit şeklinde genel bir zincir derecesine sahip olur. Genelde bölgelerin çoğunda örneği bulunan ve girişte yer alan ile başlar, orta avlu ile devam eder ve daha sonra yapılan faaliyete göre geçitlere ve basamaklara bağlanır. Yerleşim birimindeki bu düzen, içerisi ve dışarıları arasındaki uyum derecesini en üst düzeye taşır.

Arap şehirlerindeki medeniyet kavramını, Arap medeniyetini İslam medeniyetine bağlamadan tam anlamıyla değerlendiremeyiz. Çünkü İslam medeniyeti, Arap İslam şehrine ait nüansların ana biçimlerini belirler. Öyle ki camiler ortaya çıktı ve etrafı

çevrili alanların çeşitleri belirlendi. Milletler arasındaki iletişim şekli netleşti. Ve böylece dini eğitime göre toplum davranış şekli belirlendi. Bu da genel bir şekilde mescidin, evin veya şehrin fiziksel boyutuna göre değişir.

İslam'ın geliştiği dönemde Arap şehri, farklı konum, iklim, misyon, halk kültürü, yapı biçimine rağmen, neredeyse sabit olan çeşitli mimari unsurlar vasıtasıyla içe doğru yönelişle diğerlerinden ayrılmıştır. Bu unsurlar, toplumu ve ihtiyaçlarını anlatan, fitrî bir ifade olmuştur. Örneğin cami, kamusal hizmetler, yerleşim bölgeleri ve sokak ağları gibi.

İslam dini, toplumun günlük hayatını işinden, gücünden, alışverişinden, yürümesinden, özgürlüğünden, yemesinden giyinmesine kadar tüm yaşamsal faaliyetlerini düzenlerse, iki ana etken şehrin şeklini etkiler: Birincisi, giyimde benzerlik. Bu, dış yapıdaki benzerliğe de yansır. İkincisi, camilerin varlığı. Camiler sadece namaz için yoktur. Aynı zamanda insanların faaliyetlerini ve şehir hayatını da düzenler ve beş vakit namazla birbirine bağlar(Şekil 3.30). Ezan, şehir ahalisinin işinin başlama ve bitiş vaktini belirler.

Şekil 3.30 : Şam Emevi Camii

K: (بشيري, 2011)

Yukarıdaki resim, cami avlusu, onu çevreleyen pazarlar ve mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu konutların yer aldığı genel mekânlardaki derecelendirmeyi gösterir.

Genelde cami alanının, ana cadde kanalına bağlanıp, daha sonra daha girintili, dolambaçlı, dar sokaklara ayrılması, mahalle sakinlerinin yarı özel alanları için bir sorundur. Bazıları kilitle son bulur. Caddelerin dar ve dolambaçlı olması, yabancıların buraları girmesini engeller ve sakinlerine mahremiyet ve emniyet veren özel alanların olmasını sağlar.

Örneğin eski Şam nispeten küçük bir yerleşim alanına sahiptir. Öyle ki burada yaşayanlar birbirlerine dini ve özel sosyal örf ilişkisi ile bağlıdırlar.

Zengin burada fakire komşu olur ve mevcut hizmetleri paylaşırlar. Şehirde bulunan alanlara ait piramitsel yapıda olduğu gibi kamusal alanlardan yerleşim bölgesindeki özele geçilir. Yani ana caddeden semtlere götüren ikinci caddeler ve buradan da sokaklara ve iç avluya geçilir. Ayrıca ticaret misyonunun oturma misyonundan ayrı olması ticaret faaliyetlerini azaltır. Bunlar İslam şehirlerinden olan Şam şehrinin ayırt edici özelliklerindedir.

3.4.1. Yerel Mimaride Mimari Unsurlar, Kavramlar ve İslam Şehirlerinde Eski Doku

-Cami

Cami, ezan ve kamet arasındaki zaman aralığı mesafesi ile mescid (hizmet işlevi gören) arasındaki uzaklığı kapatan, dini, sosyal, kültürel, siyasi, ilmi bir merkezdir.

Şehir planlamasında ibadet yerlerinin ve dinin etkisi açıktır. Mescidi, şehir içinde bulunan ana alanlardaki gibi önü açık bölgeleri kapsayan ibadet alanları ortaya çıkmıştır. İbadet bölgelerinin, Arap şehirlerinin çoğunda ayırt edici özellik olduğu gibi, insanların toplandığı bir alan haline gelmiştir. Arap İslam gelenekleri de, şehrin oluşumunu yerleşim biriminin dağılımı, yakınlaşma ve mahremiyetin gerçekleşmesi için genelde sonları kapalı olan yol ağları ile birbirine bağlı müstakil komşuluğun oluşması bakımından etkilemiştir.

-Kamusal Hizmetler

İslam, toplumun ve bireyin maslahatı üzerinedir. Bu, İslam şehirde ortaya çıkan sebil, kitap vb. gibi kamusal hizmet oluşumlarında kendini gösterir. İslami yöntem değerleri adalete ve eşitliğe çağırır. Bu tabi ki yerleşim bölgelerindeki hizmet dağılımında gerçekleşecek olan adaleti de kapsar. Hizmetin ulaşma süresi konusunda tüm sakinlerin eşit olması, bunlardandır. Bu hizmetlerin varlığı ve bunların yerine getirilmesi toplumun ve ferdin yararınıdır.

Arap İslam şehirde kamusal hizmetleri diğerlerinden ayıran tasarım özelliklerinden en önemlileri şunlardır:

- Şehrin ortasında bulunan cami ve hükümet binasının şehrin ortasındaki ana caddeye bağlanması, yerleşim bölgesine yakınlıkları, kendi aralarında ve toplum ile aralarında birliği gösterir.
- Dini yapıların, temel eğitim, kültürel, sağlık ve ticari faaliyetler ile bağlantılı olması, onu bir cazibe merkezi haline getirir ve orayı sosyal ve dini bir birim gibi işlev görür.
- Mesleki ve ticari özel toplanma teorisinin kullanılması ve açık alanların sağlanmasıyla beraber kapalı pazar fikri sıkıntıyı önler.
- Binicilik meydanları hariç şehirdeki eğlence mekânının olmaması ve şehirdeki sulak ve yeşil alanların dengeli bir şekilde yayılması. Ev içlerinde özel bahçelerin ve tek başına kamusal bahçe ve parkların olması.

-Yerleşim Bölgeleri

Arap şehirlerindeki yerleşim bölgeleri, toplumun tercih ettiği mahremiyet unsurunun gerçekleşmesini sağlayan aşağıdaki tasarım ölçütlerinin uygulanmasıyla ön plana çıkar(Şekil 3.31):

- Hizmetleri tamamlayan yerleşim planı biriminin kullanılması (Yerleşim Planı).
- Binaların birbirini tutması ve birbirine yapışık olması, ısıya karşı bir bariyer görevi görür. Bu birleşiklik aileler arasındaki iletişimi de kolaylaştırıp, güçlendirir. Ve komşuluğun kıymetini gösterir. Bu da İslam'ın teşvik ettiği bir şeydir.
- Genel medeniyet dokusundan açık iç avlu ve kamusal alanlar kullanılarak çıkılması.
- İç avlu, aile bağlarını güçlendiren sosyal bir çekirdeği temsil eder. (İşte burada, avlunun evde gerçekleştirdiği mesleki ve sosyal rol ortaya çıkar. Modern mimaride buna alternatif bulunması gerekir.)
- Sıcak bölgelerdeki açıklıklar yönünden güven duyma.
- Bireye göre açık bölgelerin sıralaması. Öyle ki kişi, evinin açık avlusundan dar bir semte çıkıyor, oradan da büyük alana çıkıyor. Böyle bir zıtlık içinde devam ediyor.

Şekil 3.31 : Eski Kuveyt Şehri
K:(علي, 2001)

Eski Kuveyt şehri. Bu resimde, şehirdeki kamusal alanlar, iç avlular ve medeni dokudaki değişikliğe sebep olan şey gösteriliyor.

-Cadde Ağları

Caddelerin özel tasarım standartları, küçük ayrıntılarda kendini gösterir. Tümü üzerinden bir çıkarım yapılamaz. Çünkü yolları kullanan kişilerin hareketlerine göre oluşurlar. Caddelerin genişliği ise zaruret ve ihtiyaç unsurları ile belirlenir.

Caddelerle ilgili ölçütlerin en önemlileri şunlardır:

- Herkesin kapısının önündeki caddeden faydalanması haktır. Bu konuda ıvazın alınması doğru değildir.
- Bu caddelere sahip olanlar, bu caddelere kapı (dükkân ya da ev kapısı) açacak bir ev ya da arsaya hak kazanır. Ancak fukaha şu konuda ittifak etmişlerdir: “ Malik kimse, mülkü üzerinde istediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Ancak bu hakkı etrafındakilere ve komşularına zarar vererek kullanamaz.”
- Kaldırımlar arasındaki caddeye, karşılıklı yerlerin sahibi veya çatı yüksekliği aynı olsa bile çatı konulması yasaktır.
- Yayaya zarar vermeyecek yükseklikte olması kaydıyla, cadde alanına çıkan balkonlar yapılabilir. İslami tasarım standartları, bu balkonların yüksekliklerine ait en düşük

sınırı bir atlı ve ve mızrağı boyutunda belirlemiştir. Bu durumda mülk sahibi, yayanın zararını tazmin eder.

3.4.2. Mahremiyet Gerçekleştirilmesini Sağlayan Caddelerin Temayüz Ettiği Bazı Plan Standartları

- Gölge alanlar sağlanması için düz olmayan, dar sokakların kullanılır ve her iki tarafındaki evler için mahremiyet sağlar.

- Caddeler ve bunların bütünlüğü derece derecedir.(Unutmayın ki, mevcut yol ağı yabancıların yolunu kaybetmesini sağlar. Böylece bölge halkı mahremiyetini muhafaza eder.)

- Görsel eksen iletimi, iyi bir izolasyon gerçekleştirerek ayrıntılı dallanmaların örtülmesi için çok iyi bir araç olmasıyla birlikte görme konusunda yardım da sağlar.

- Kapalı caddelerin kullanımı.(Yabancıları uzaklaştırmak için en iyi yöntem olarak kabul edilir.)

- Şehrin ortasındaki yolun surların başladığı ya da denk geldiği yerde bitmesi. (Surların etrafında savunma amaçlı hendekler bulunur.)

- Semtler, yerleşim bölgesinin kapanması için kapılarda biter. Bu emniyet ve mahremiyeti sağlar.

Bu alanlar, eski şehir dokusu içinde konumlanmasıyla birlikte, yüksek öneme sahip, zenginleştirilmiş mimari değerlerden daha çok önem verilmiştir. Verilen bu önem, sakinlerin rahatlıklarını ve mahremiyetlerini gerçekleştirmesindedir(Şekil 3.32):

1-Eski dokuda ışık ve gölge kavramı

2-Mimarlık ve yapıda eksen

3-Mimari yapıların, çevredeki mimari alanlara açılması yolu ve ön giriş ve koridorların kullanımı

4-Eski semtlerde bulunan alanlarda mahremiyet

5-Eski semt yapılarına ait hacimsel biçimler

6-Mimari dokusu içerisinde mevcut mimari yapılara ait altyapı ve içe doğru açılımı

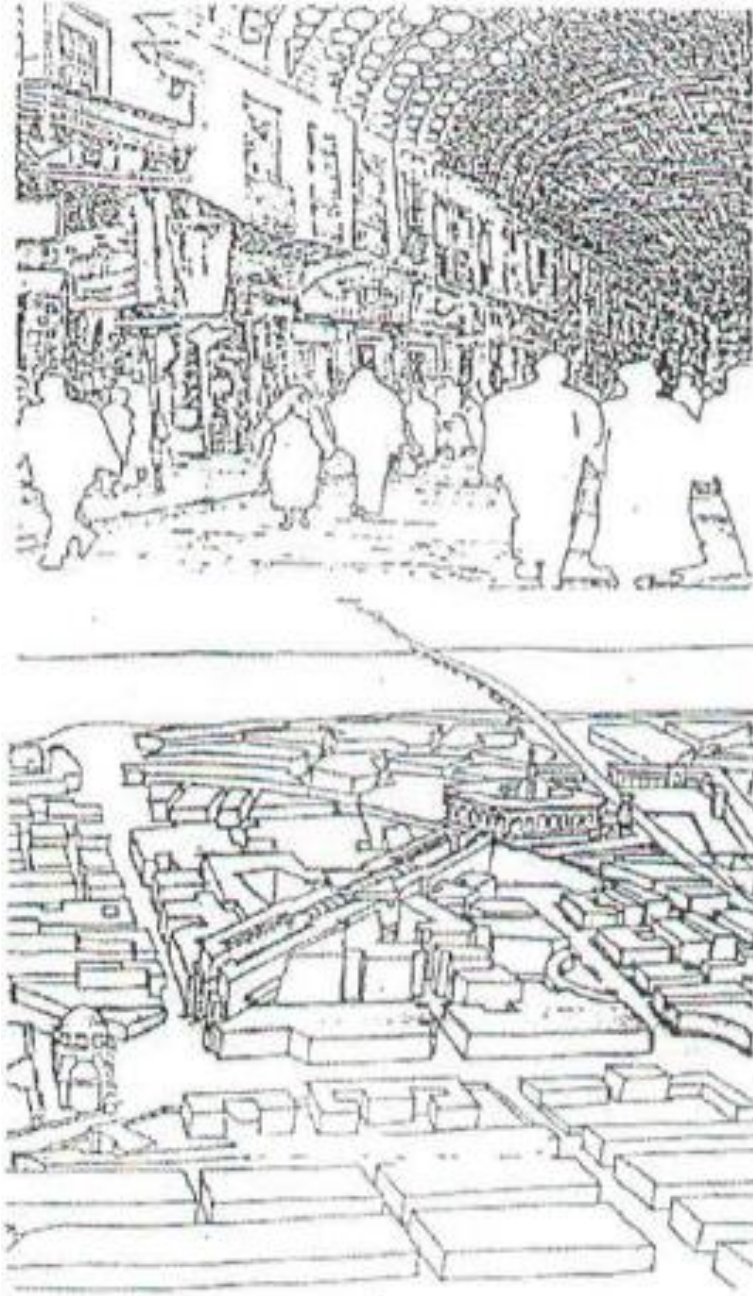

Şekil 3.32 : Şam'daki Al Azem Sarayı
K: (dirani, 2011)

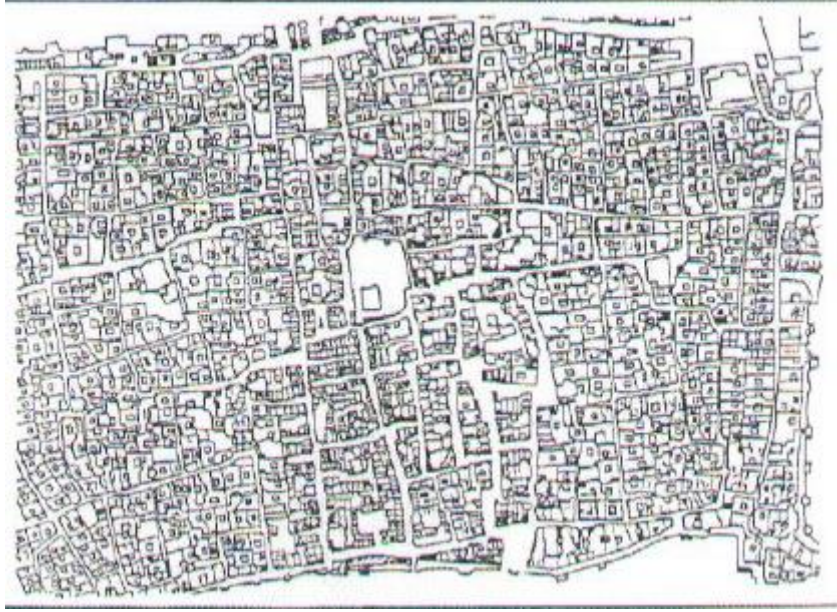
7-Eski semtlerdeki çıkmaz görsel sokaklar

8-Mimari yapı içerisinde kilise burcu ve minare gibi dikey unsur sınırlama

9-Kullanıcıya göre bakanın gözünden bakılan alanın açıklaması (mekândaki yaya perspektifi) ve kullanıcı için ve onun perspektifinden mimari tasarım(Şekil 3.33 ve Şekil 3.34).

Şekil 3.33 : Şam da Bir Pazar Yeri
K:(2006, الكفاني)

Şekil 3.34 : Şam Şehri
K:(2006, الكفائي)

3.4.3. Arap İslam Şehrinin Kentsel Tarzının Taşıdığı En önemli Nitelikler

-İnsani Ölçüt ve Tasarımsal Estetik: Bu ölçüt, ayrıntı, özel ya da genel, şehirdeki bütün mekân düzeylerinde kendini gösterir. Genel seviyede, şehrin hacmi ve boyutları ilk elden, yayanın hakaret imkânına göre belirlenir. Özel seviyede ise, yol, sokak ve alanlar gibi kamusal birimlerin hacmi, bakan binaların dikey boyutlarının yanı sıra, insani standartlara göredir. Arap İslam şehirlerinde bulunan diğer sokaklar, tek sokak içinde birbirini izleyen gözlemci konusunda bu değişiklik dikkati çeker. Bu sokakta atılan her adımda dereceli bir çeşitliliğe rastlanılır. Bu çeşitlilik, giriş, şen asil, balkon, kuşak, kemer, yerel yapı malzemeleri (tuğla ve kiremit), tarzı, oyması ve dekorasyonu aracılığıyla ve mimari oluşumuyla yerleşim birimlerinin estetiği ile birleşmiştir.

-Dikey Yapının Sınırlılığı ve Yatay Uzantı: Arap İslam şehirlerindeki yapıların birleşik yüksekliği veya yatay uzantısının gerçekleşmesi birçok amille kolaylaşmıştır. Şehrin merkezi bölgeleri dâhil alanları çokça kullanmaya ciddi bir ihtiyacın olmaması bu cümledendir.

Şehrin yatay uzantısı ile kubbelerin ve minarelerin dikey taşma görünümü arasındaki uyum şehrin ufuk hattına hâkim bir netliktedir. Bu Arap İslam şehirlerindeki medeni manzaranın en belirgin özelliklerindedir. Bu yatay uzantı, çevresel ve sosyal bir ifadeyle mimari tarza da yansır. Yatay konutlar, her evde hava darlık ve aydınlatma vazifesi gören özel bir avlu imkânı da sağlar. Etrafın kapalılığı izolasyona, ailenin

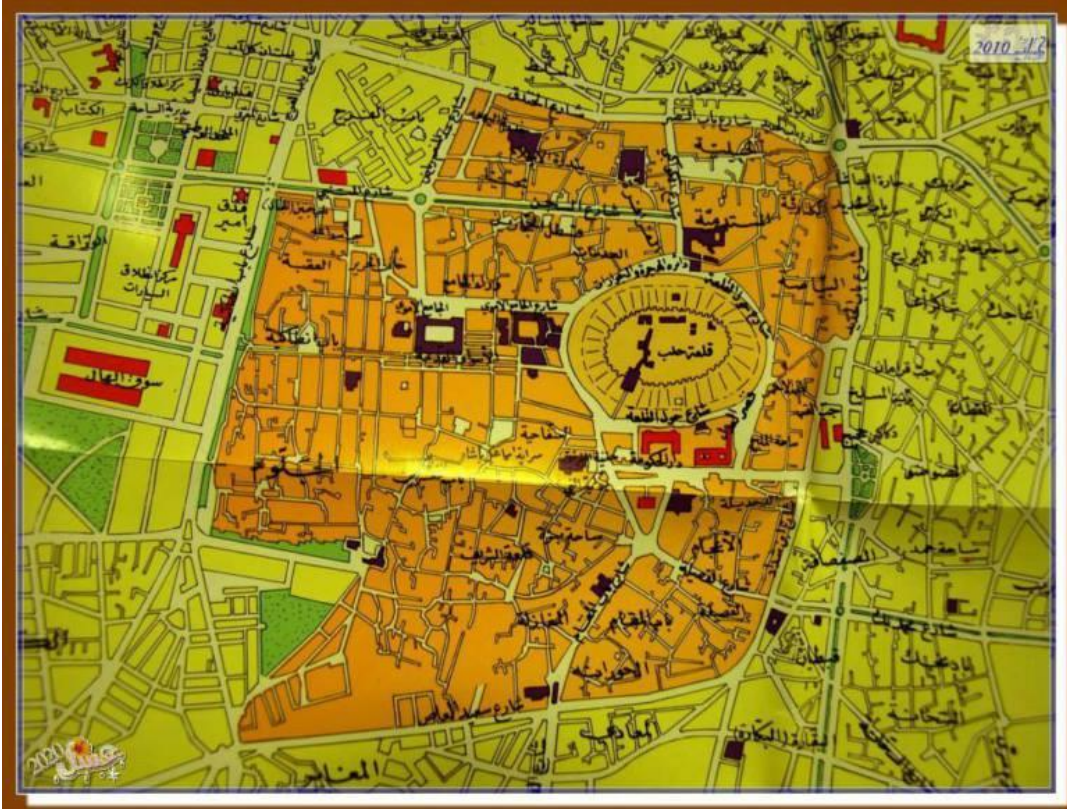

cami avlusu, onu çevreleyen pazarlar ve mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu konutların yer aldığı genel mekânlardaki derecelendirmeyi gösterir.

cami avlusu, onu çevreleyen pazarlar ve mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu konutların yer aldığı genel mekânlardaki derecelendirmeyi gösterir.

cami avlusu, onu çevreleyen pazarlar ve mahremiyet seviyesinin en yüksek olduğu konutların yer aldığı genel mekânlardaki derecelendirmeyi gösterir.

Şekil 3.36 : Eski Halep Haritası
K:(2016, شعار)

Bu resim, genel girişlerden ana caddeye, oradan yarı kamusal sokaklara ve oradan da özel alanlara geçişteki mahremiyet sıralamasını göstermektedir(Şekil 3.36).

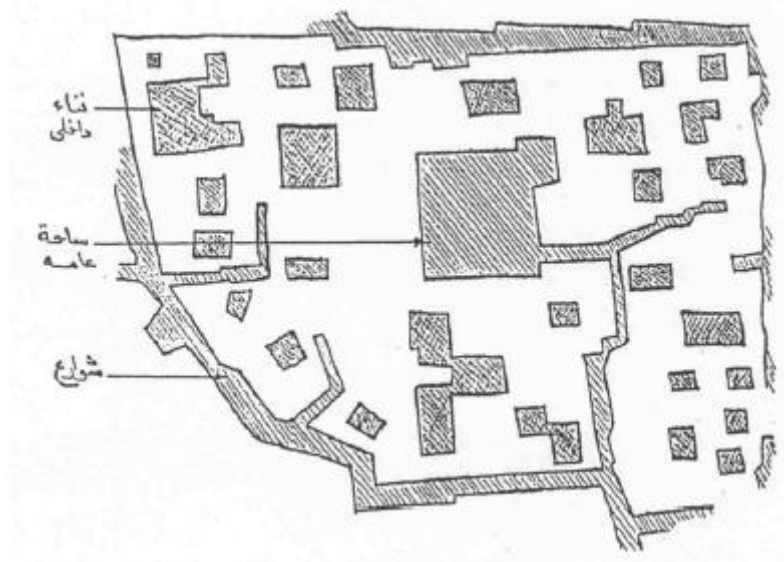
Bu resimde nispeten küçük bir yerleşim bölgesi olan eski Şam'da yaşayan sakinlerin hayatını tahlil ediyoruz. Bu toplumun üyeleri birbirlerine dini ve özel bir sosyal bağ ile birbirlerine uyum içinde bağlanmıştır. Zengin, fakir ile birlikte yaşamakta ve mevcut hizmetleri paylaşmaktalar. Şehir, tek bir yerleşim bölgesi içinde, genelden özele, alanlara ait hiyerarşik bir sıralama ile karakterize olmuştur. Yani ana caddeden, semtlere çıkaran yarı kamusal ikinci alanlar ve oradan özel alanlara çıkaran yarı özel dar sokaklar (bu hiyerarşik yapıyı sağlamıştır). Ayrıca tek bir

İşitsel Mahremiyet: İşitsel mahremiyet, seslerin ve olayların bir yerleşim biriminden diğerine intikal etmesini engelleyerek gerçekleşir. Bununla insanlara, sesin yanında olduğu gözlemine uygun işitsel bir çevre sağlanır. Ayrıca araba ve bunun gibi istenmeyen gürültülerin bulunduğu sokaklardaki ses kaynakları da vardır. Bu, esas etken olan evlerde bulunan iç avlu düzeniyle gerçekleşen ses izolasyonunun yanında, İslam şehirlerinde örtüşen yol ağındaki sesin dağılımı vesilesiyle de aşılmıştır. Ayrıca işitsel mahremiyeti büyük oranda sağlayan kalın, büyük duvarlar kullanılmıştır.

3.5.1. İslam Şehirlerinde Mahremiyeti Gerçekleştirme Yöntemleri

Arap İslam şehirlerinin ana caddeleri planlı bir şekilde ortaya çıkmıştır.-Ardından, Eski uygarlıklardan etkilenerek, Şam şehri gibi bu uyumlu, uzvi bir dokuya dönüşmüştür. Bu uzvi gelişimin sebepleri, esas itibariyle çocukların ve torunların gelişiminde otomatik bir bağ ile merkez haline gelen ilk evin kalbindeki özel alan çevresinde gerçekleşen şehirleşme oluşumu ile ilgilidir. Bu otomatik bağ ile özel mekânı kapsayan çevreleyici bir alandan daha büyüğü hedeflenmektedir. Öyle ki yol veya sokak eve ve evin önündeki yani yoldaki boş alana, avluya ulaşma yoludur. Sanki yolu kesmeyen özel bir mülk hüviyetine sahiptir(Şekil 3.38).

Şekil 3.38 : Avlu Koridor İlişkisi

K:(2001, علي)

Şam şehrinin planı, yaşayanların sosyal ve çevresel taleplerine uyum sağlanarak, ağ planının kompakt bir mimari tarza dönüşümünü gösteriyor.

Genelden yarı genele, oradan yarı özele ve daha sonra özele tederrücen geçişin, mahremiyet tarafından sunulan mimari bir unsur olarak nitelenmesi.

Mahallelerdeki dar sokakların ya da caddelerdeki kırılmanın mahremiyet tarafından sunulan mimari bir unsur olarak nitelenmesi.

Çıkamaz ve kapalı sokakların mahremiyet tarafından sunulan mimari bir unsurdur.

Ön taraflardaki kırılmanın mahremiyet tarafından sunulan mimari bir unsurdur.

Cadde ve sokaklardaki dar yapının mahremiyet tarafından sunulan mimari bir unsurdur.

Sosyal bağ, ailede kaynaşma ve aşağıdaki plan göstergelerine dayanarak, yerleşim birinin dizaynındaki mahremiyetle başlar:

1-Ailenin mahremiyet ve toplumla etkileşimi arasındaki denge.

2-Konutun muhafazasını sağlayan şeyler:

a)Yerleşim birimlerinin, bu muhafazayı gerçekleştirecek belirli bir düzene göre toplanması.

b)Görsel meskenin komşularıyla ilişkisi.

c)Yapıların ve şerefelerin yüksekliği.

Bu sosyal bağ, tedricen şehirdeki ev avlusu, sokak, alan, büyük cami ve pazar gibi tüm şehre ulaşacak şekilde bütün oluşumlara yansır. Yerleşim birimine ait diğer sıfatlarla birlikte bu sıfat (yerleşim birimlerinin boyut, kaynaşma ve birleştiği uyumu) arzu edilen sosyal talepleri ayırt edici bir şekilde gerçekleştiren mimari bir terkip oluyor. Bu mimari-sosyal bütünleşme, şehir mahallelerinin dayandığı sosyal temel aracılığıyla netleşir. Maddi ölçütlerle tanınan modern şehir sakinlerinin aksine, yaşayanlar kabile bağlılığı veya dini tabiiyet esasına dayanırlar; maddi ya da ekonomik bir düzey esasına göre değil. Bu mekânsal ve sosyal düzen, adaletsizliği, ayrımcılığı ve toplumsal gerginliği azaltır. Ve her mahallede zengin, fakir, bilgili, cahil bir aradadır. Bu insanlar ve fertlerin kazanılması arasındaki bağı gerçekleştiren oluşumlardan biridir. Kişinin kendine özgüven duymasını ve diğerleriyle de uyum içerisinde yaşamasını sağlar.

İslam şehir planlaması, aynı zamanda insanların endüstriyel arazi kullanım planlaması gibi çeşitli faaliyetlerinden kaynaklanan çevre kirliliğinin etkilerinin ele alınmasında zarar vermeme ilkesine dayanır. Şehrin mimari yapılandırması içinde gerçekleştirilen faaliyetlerin etkileşiminden kaynaklanan fiziksel zarar belirtileri üç ana başlıkta toplanmıştır:

-Zararlı duman.

-Kötü koku.

-Rahatsızlık veren ses.

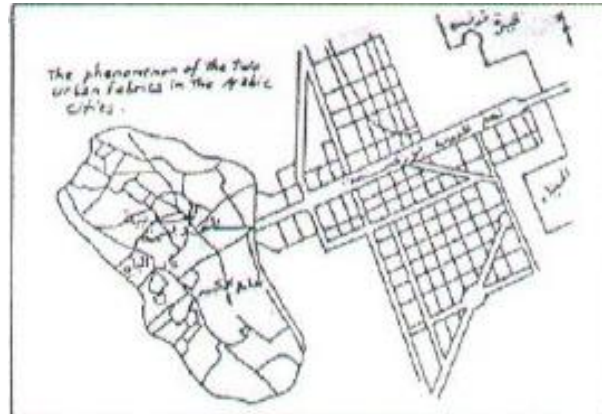
Böylece fırın, çömlek, kireç, tabakhane ve yerleşim birimleri için rahatsızlık oluşturabilecek sesleri meydana getirecek sanayi oluşumları gibi bunlara sebebiyet veren faaliyetlere engel olunması gerekir.

3.5.2. Şehir Planlamasında Batı ve İslami Yaklaşım Arasında Karşılaştırma

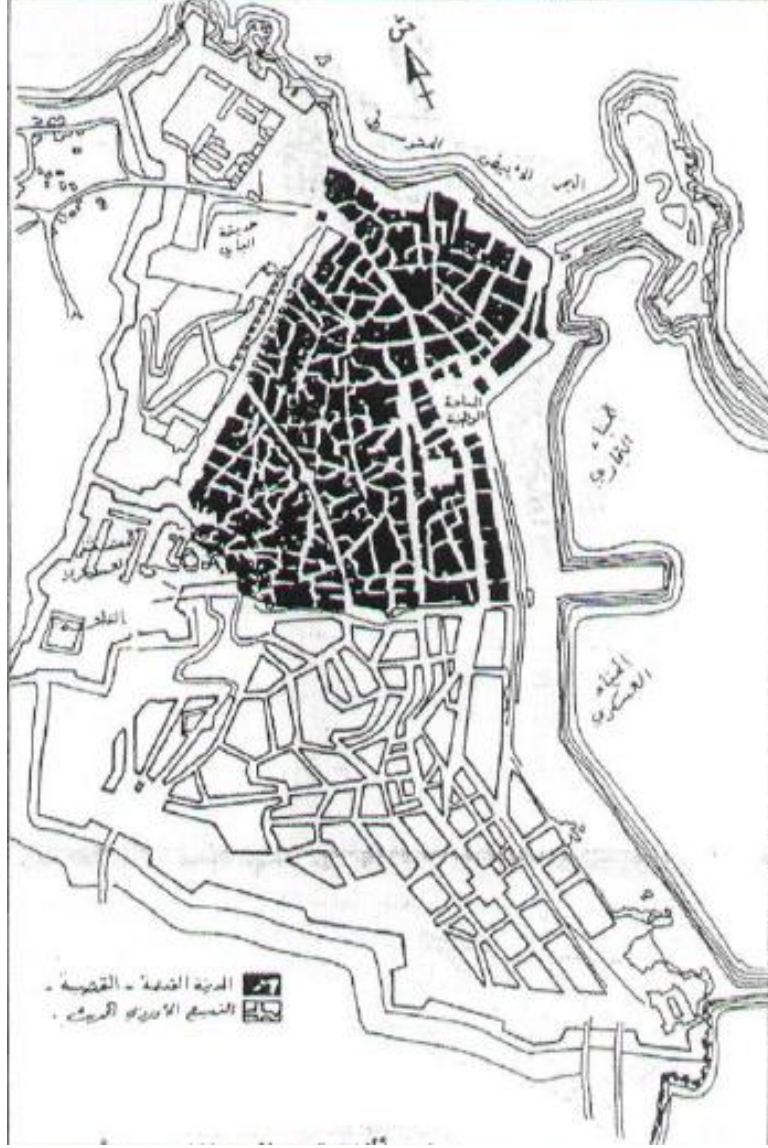
Arap İslam şehrindeki yatay uzantı ve mütevazı yükseklik, Batı tarzı şehirlerde olduğu gibi yüksek katlı yapılara boyun eğmesinin yerine, şehrin mimari çerçevesini insanın nazarına tabi kılar(Şekil 3.39 ve Şekil 3.40).

Şekil 3.39 : Eski ve Yeni Şehrin Tasarım Şeması
K:(الكناني, 2006)

Şekil 3.40 : Şehir Planlamasını Gösteren Şekil
K:(الكناني, 2006)

Şekil 3.41 : Şehir Planlama Oluşum Şemaları
K.(2006, لكتاني)

İslam şehrinde, bugün Batı'da olduğu gibi sosyal mimari oluşumun coğrafi esasa göre belirlenmesi zordur. Sosyal ve milli bağ İslam şehri sakinlerini bir araya getiren şeydir. Bu yüzden İslam şehrindeki mimari yapıya şekil veren, İslam toplumundaki fikir ve inanç birliği Batı'dan Fas'taki kemer ile Doğu'dan İran'daki perde arasında bağ kurar(Şekil 3.41).

4. MODERN MİMARİDE MAHREMİYET

Modern mimari, mimara sosyal bir tedavi eden (architect as a healer) nazarıyla yaklaşır. Öyle ki mimarın, tasarımsal ve çevresel özellikleri değiştirmek suretiyle toplum fertlerinin gidişatını değiştirebileceğini varsayar.

Arap İslam şehri, uyum, özgünlük ve değerlerin yerini korkunç çelişki, tıkanıklık ve bireysel kayıplara bırakarak sürekli bir gerilemeyle bugünkü halini aldı. Yüksek yoğunluklu birikimler, arabaların kontrolü, binaların düzensizliği, insan kaybı ve emniyet, sağlık, estetik, bütün kirlilik kaynaklarının kontrolünün elden çıkması da bunlardandır.

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, avlu tasarımda mahremiyeti sağlayan önemli unsurlardan biridir. Mimaride mahremiyetin sağlanması için temel ve ön şart olarak, kamu tesisleri ve evlerin modern tasarımlarında bu açıdan bir canlanmanın yeniden olması gerekir.

Bloklar ve yerleşim yapıları dış mekânlara ve etkileşimde bulunabilecek sosyal çevrelere muhtaç hale gelmiştir. Bu, şunlardan etkilenilerek toplum ve aile düzeyinde sosyal ilişki kaybına neden olmuştur: Aile bağı kaybı – Sosyal bağ kaybı – büyükten küçüğe herkeste sosyal ve psikolojik izolasyon – maddi ve sınıfsal ayrımın ortaya çıkması.

Yirminci yüzyılın ortasından itibaren Hasan Fethi gibi birçok mimarın elinde mirası istihdam etme girişimlerinin başlamasına rağmen, Arap şehri ve mimarisinde açık alanların yerleşmesi konusunda benzer başka girişimler görülmedi.

Bugün Arap şehri ve mimarisinde açık alanların tasarımında yabancı fikirlere dayanılması, evrensel ve modern bir yüz kazandırabilir. Ancak sosyal ihtiyaçları ve bölgesel çevre şartlarını karşılayamaz. Kavramların zenginliği ve kültürel miras aracılığıyla Arap avlusunun oluşumu, birbirini takip eden medeniyetlere yansiyabilir.

Medeniyet tasarımıyla bağlantılı bazı çelişkiler vardır. Genellikle arazi üstlerine yapılan binalar, dışsal açık alanları sağlamazlar. İnsanların talep ettiği dışarısının görünmesini sağlayacak açıklıklar bulunmamaktadır. Bununla birlikte mahremiyeti ortadan kaldıran şeylerden, modern Arap mimari tarzından kelimeler, dış pencere ve dışarıda bulunan yarı açık alanlar bütünüyle ithal edilmektedir. Aynı zamanda istenen amaç da gerçekleşmiyor. Sadece bitişik taş binaları görmek mümkün oluyor. Bu yüzden ev sakinleri durumu ve sosyal ihtiyaçlarına uygunluğundan kaçınmak için sürekli perdeyi kapatmak ve pencerelerin ses geçirmesini engelleme gibi kalıcı veya geçici yapısal değişiklikler yapmak zorundadır.

4.1. Aynı Çevre ve Coğrafyada Çağdaş ve Tarihi Konutlar Arasında Karşılaştırma

-Şam Şehri Konutları-

Vazgeçilmez bir unsur olan iç avlu, iç avluya alternatif olarak ortaya çıkan merkezi (salon) ve iç odadan sonra yirminci yüzyılda terkedilmiştir. Ve modern evde bulunmuştur. Veya yaşayanların isteklerine göre odalarını yeniden düzenlemek istediklerinde ortaya çıkmıştır. Bu, geçmişte var olan değerlerin devamlılığı olarak belirli bir mahremiyet sınırını sağlamak içindir. Sofaya gelince, modern ve geçiş mimarisinde iç avlunun yokluğunda olamayacağı için nihai bir şekilde ortadan kaybolmuştur. Bunun yerine yönü caddeye doğru olan açık balkonlar ortaya çıkmıştır.

Geleneksel konut mimarisinde bulunan “L” şeklindeki girişler, geçiş döneminde kaybolmuş olmasına rağmen, modern mimaride koridor veya mahremiyet sıralamasını muhafaza eden dağıtıcı şeklinde ortaya çıkmıştır. Yakın veya girişten doğru, doğrudan ulaşılabilen misafir odasının yeri yaşayanlar ve mimarlar tarafından ciddiyle korundu. (Bu girişler), gelenekselden moderne geçişi temsil eden bir örneği ve ev içinde yabancıların bakışlarından uzak bir aile hayatı mahremiyeti inancını temsil eder. Yatak odasına gelince misafir odasından uzakta olmaz. Ancak hizmet alanına geleneksel dönemden daha çok ilgi gösterildi ve önem verildi. Dış yüze ve pencerelere gelince, tamamen farklı bir yol ile işlendi. Ev modeli üzerinde yeni teknolojilerin ciddi bir etkisi olduğu gibi, dışa doğru yönelme de modern evlerin en belirgin özelliklerinden biri oldu. İklimsel olarak doğal bir klima ve serinletici görevi gören iç avlu dönemi zaruret dışında kaldı. Akabinde yerini, sanayi ürünü klimalar aldı. Mutfağın değişim sürecinde, mutfaktaki elektrikli aletlerin varlığı mutfığa katkıda bulunmuştur.

Çeşitli tarzlarda modern evlerin incelemesinde, mekânsal koşulların ikiye ayrıldığını görüyoruz: Tamamlanan toplumsal ve ayrı bölgeler – Aşağıda yer alan özellikleri

4.2. Modern ve Klasik Şehir Planlaması Arasında Karşılaştırma, Geçmiş ve Şimdi arasında Mahremiyet Kavramının Yok Oluşu

Şüphe yok ki, Arap şehirlerinin geldiği kötü vaziyette yılların geçmesiyle içselleştirilen çeşitli etkilerin ve birçok amilin olduğu bir gerçek. En önemlileri sanayi devrimi, siyasi, sosyal ve iktisadi etkilerdir.

Arap İslam şehirlerindeki medeni tasarım tarzının değişiminde önemli bir rol oynayan bazı müessir unsurlar vardır. Bunlar:

-Sanayi Devrimi.

-Siyasi etkiler.

Sosyal etkiler: Sosyal etkiler, dış dünyayla doğrudan ya da dolaylı etkileşimler, çevre ve şartlara göre Arap şehrindeki bireysel farklılıklarda önemli bir rol oynamıştır. Örneğin Batı medeniyetiyle sürtüştü ve coğrafi konumu nedeniyle sürekli bir temas halinde kaldı. Ta ki bu medeniyeti taklit edip, aslını yitirip, (bu medeniyetin) kopya bir nüshası oldu. Böylece yüksek yerleşim birimleri, ticari kuleler ve tarzı, üslubu ve oluşumu bakımından Batılı olan kahvehaneler ortaya çıktı. Bunlardan başka, diğer şehirler asıllarını korurken, taklitten ve sahteci tavırdan Arap İslam tarzıyla ve sosyal hayatıyla uzaklaştılar. Şam şehri bunlardandır.

-Ekonomik Etkiler.

Modern yerleşim yapıları tasarım ölçüt ve esaslarına boyun eğmiştir. Açık alanlardaki derecelendirme dikkate alınmıştır. Ancak toplumsal boyutuna önem verilmedi. Bu yüzden uygun olmayan ve toplumsal ilişkileri parçalayan açık alanlar ortaya çıktı. Bu yapılar binlercesi arasında sosyal ilişkilerin en alt seviyesini dahi bu tarzda sağlamadı. Böylece sosyal izolasyon ortaya çıktı. Bu da, anlamı yaşam veya insani bir bağla bağlı olduğu şehir çerçevesinde tamamlayıcı, sosyal bir düzenin parçası olan insanlık mefhumunun kaybına neden olmuştur.

4.2.1. Bir Örnek Olarak Cidde Şehrinde Modern ve Geleneksel Mimari Arasında Mahremiyetin İncelemesi

-Geleneksel Yapıda Mahremiyet

Cidde şehrinde geleneksel mimari doku yaya için gölge ve serin havayı sağlayan, girintili yolların bulunduğu birbirine bağlı ve bitişik mimari bloklarla ile diğerlerinden ayrılır. Geleneksel konuta gelince, yüksekliği, duvar sayısının çokluğu, kapalı balkonları ve dış alanlarının genişliği ve çokluğu ile ön plana çıkar. Bu oluşum konutları şu iki etkenle etkilemiştir: Mahremiyeti muhafaza ve üst seviyede doğal havalandırma. Kapalı balkonlar ailelere, özellikle de kadınlara kimsenin dikkatini çekmeden sokakta olanları izleme imkânı verir. Yapılardaki belirgin kapalı balkonlar ise geçen yayalara gölge ederek onlara yardımcı olur(Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Cidde Konutlarında Cephe ve Cumba
K:(Mohammed & Dahlan, 2008)

4.2.2. Modern ve Geleneksel İnan Evleri Arasında Karşılaştırma

Kullanılan bina sistemleri, dışa yönelik bir bina yapısına sebep olmuştur. Bu nedenle dış mahremiyet ortadan kalkmıştır. Bina düzenlemelerinde izin verilen yüksek yapılar, sakinlerin mahremiyeti sağlamak için çeşitli tedbir ve araçlara başvurduğu, herkese açık hale gelen komşu binalara göre özellikle korniş tarafından mahremiyetin gerçekleşmesini sağlar. Ayrıca bina sistemleri şunlara sebep olmuştur:

-Dışarıda yer alan geniş ve büyük açık alanların kullanımı mahremiyetin gerçekleşmesini sağlamıştır.

-Konutların dışarıya yönelmesinin sonucu, konutların birbirine veya taşıma araçlarıyla kalabalık caddelere bakmasına neden olmuştur. Bu nedenle işitsel mahremiyet ve iç avluda var olan doğal uzantı kaybolmuştur.

-Konutların, mahremiyeti sağlayan avlular aracılığıyla içeriye dönük olmaması.

-Dört katlı konutlar, araba otoparkı zemin katlar ve tek katlı gibi telakki edilen %50'si üst katında bulunan iki katlı villaların yapımı için yapıların yüksekliklerinin artması, bina yükseklikleri hususunda çeşitli ihtilaflara yol açmıştır. Bu da alçak yapıların mahremiyetini engellemiştir.

Şekil 4.2: Cidde deki Yeni Konutların Cephe Tasarımları
K:(2010, محمد & دحلان)

-Mevcut yapıya kat eklenmesi (yukarıdaki) bu duruma izin verir. Ticari merkezlere ait yapıların yüksekliklerinin 7 kata ulaşmasına izin verilmesi, konutların bu açık yapıların arkasında kalmasına neden olmuştur. Ardından da mahremiyet yok olmuştur(Şekil 4.2 ve Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Cidde ve Konut Cephe Tasarımları
K:(2010, محمد & دحلان)

-Üçüncü kata kadar çekme mesafesi işlemi 2 metreden az olmaz. Dört ila sekiz katlı yapılarda ise üç metre; dokuz ila on iki katlı yapılarda dört metre ve 12'den fazla kata sahip yapılar için ise beş metredir. (12) Binalar arasında bırakılan bu mesafenin izin ile birlikte pencerelerin açılmasıyla 4 ila 10 metre arasında değiştiğine dikkat edilir. Bu, birbirlerine ait bütün açıklıkların keşfine yol açtı. Ardından da mahremiyet yok oldu(Şekil 4.4).

Şekil 4.4: Bina Aralarını Gösteren Resim
K:(2010, محمد & دحلان)

4.3. Mahremiyeti Olumsuz Etkileyen Faktörler

Mahremiyet, mimarlar tarafından transfer ve bizim adet ve geleneklerimize uyum sağlamayan Batı mimarisini taklit ettikleri için kaybolan bir değerimizdir. Mahremiyeti sağlayan balkon ve avlu gibi açık alan sistemlerinin gereksinimlerinin herhangi birinin varlığını uygulanan yapı sistemleri geride bıraktırmıştır. Bunun için insanlar, evlerinde mahremiyeti sağlamak için çeşitli yöntemlere yönelmişlerdir. Yerleşim bölgelerindeki iç içe girmişlik ve evlerin yakınlığı işitsel mahremiyetin kaybolmasına sebep olmuştur. Bu araştırma, modern mimaride mahremiyetin, ona engel olan bir grup amilden etkilendiğine ulaşmıştır.

Modern şehir baktığımızda; mimari dokusunun toplumumuzun geleneklerine uymayan bir yapıyı aldığımızı görüyoruz. Dinimizin sayıkladığı değerleri gerçekleştiriyor. Şehrin dokusu, dağınıklık ve izolasyon hislerini veren dışa dönük bir tasarım ve ayrı yapı karakterini taşıyarak seyretilmiştir. Mimari yapıya gelince, yerleşim birimlerinde olması gereken özelliklere baktığımızda; en önemlisi olan mahremiyetin, tasarımcılar tarafından terk edildiğini görüyoruz. Temel sebep de adet ve geleneklerimizle uyuşmayan Batı mimarisini taklit etmektir. Mahremiyeti sağlayan balkon ve avlu gibi açık alan sistemlerinin gereksinimlerinin herhangi birinin varlığını uygulanan yapı sistemleri geride bıraktırmıştır. Bunun için insanlar, evlerinde mahremiyeti sağlamak için çeşitli yöntemlere yönelmişlerdir. Bu araştırma, modern mimaride mahremiyetin, ona engel olan bir grup amilden etkilendiğine ulaşmıştır.

4.3.1. Kültürel ve Sosyal Faktörler

-Kültürel Etkenler: Topluların kültürleri konum ve çevreye göre değişiklik gösterir. Bu kültür, her bölgede mevcut olanakları belirler ve bu olanaklar toplumun

ve sosyal hayatın geleneklerini belirler. Kùltürler toplumlar arasında karıştırıldığında ve herhangi bir öğretici olmadan rastgele işlendiğinde, bölgenin belirli sosyal yönleri kaybolur. Toplumsal bir unsur olarak mahremiyet de bunlardandır.

Ümmetin mahremiyeti, yalnızca başka bir ümmetin belirlediği kimliğinin önemli unsurlarından biridir. Bu kendilik bilinci, sömürge hâkimiyeti sırasında (Arap – Batı) etkileşimi ile ortaya çıkmıştır. Mimari alanda Batı ile etkileşim iki uçlu bir kutba sebep olmuştur:

-Mimarinin, çevresel köklerinden arındırılması.

-Mimarinin, toplumsal hafızadan ve kùltürden arındırılması.

Bu, Arap düşüncesinin analizi yoluyla, genelde (başkasına) yaptığı eleştirileri, kendisine yöneltmesine neden oldu. İhtilaf bilinci onu ciddi bir inceleme ve kıyaslamaya karşı korur. Kimliğin onu ortadan kaldırmaya çalışan tüm girişimlere karşı, temel özellikleriyle birlikte korunması için diğerlerinden şu veya bu şekilde etkilenmesi gerekiyor. Bu, iki taraf arasında çekim ve çelişki gücü üzerinde kendini gösterir. Bu taraflar kendilik ve karşı taraf. Yani yerli ve yabancı. Bu yüzden aynı anda birbirleriyle zıtlaşan iki kùltür bir arada yaşıyor. Biri karşı taraf, diğeri ise kişiyi şu iki şey (dikey – yatay) için güvenilir kılanı göremeyen, kendi içinde sıkışmışlık yaşayan (müesser) taraf. Dikey olan ona, seleflerinden, geleneklerinden ve dini cemaatinden olanı getirir. Yatay ise çağından ve çağdaşlarından olanı getirir. Modern çağda, genel ve yerleşim birimlerinin çoğunda iç avlu ve işlevi ihmal edildi. Bunun yerine avlu yerine kullanılacak, iç avlu felsefesinden uzak bir bakış tarzı çoğaltacak binanın merkezi mesabesinde mimari bir unsur geldi. Ardından iç avlu çevresel sistem içinde hedeflenen rolünü yitirdi.

4.3.2. Küreselleşme ve Mimaride Mahremiyet Kavramı Üzerindeki Etkisi

-Küreselleşme Kavramı: Toplumları ayıran mesafelerin eşya, insan, sermaye, bilgi, düşünce ve değer konularında da hızla azalması anlamına gelir. Küreselleşme bize Batı düşüncesinin ürettiği bir ürün gibi görünüyor ancak o yeni bir tat, yeni bir oluşumdur. (التكريني, 2010)

Küreselleşme, maddi oluşumları, şekilleri vb. bozarak şehrin kimliği üzerinde etkisini gösteriyor. Kültürel veya çevresel açıdan uygunluk derecesi ne olursa olsun şehrin yapısını bozuyor. Malezya'daki durum da bu. Yirminci yüzyılın sonlarında doğru ortaya çıkan mimari oluşumların Malezya'nın tarihi ve mimari yapısıyla hiç bir ilişkisi yoktur. Bu oluşumları ithal eden Birleşik Arap Emirlikleri'nde de durum aynı. Ne Malezya'daki, ne de Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki durum birbirinden farklı. İkisi de mimari görüntü itibarıyla Amerika Manhattan'a benziyor.

ABD, Manhattan. Küreselleşmenin kaynağı olarak bilinir (Şekil 4.5). Şehirde Doğu'dan Batı'ya, Malezya ve BAE'nden Manhattan'a kadar mahremiyetin ve şehre ait yerel miras kimliğinin kalkmış olduğu görünüyor.

Şekil 4.5: ABD Manhattandan Bir Görünüm
K: (2007, كمونة)

-Küreselleşmenin Etkisiyle Şehrin Görüntüsü Üzerinde Gerçekleşebilecek Değişiklikler

Kültürel veya sosyal açıdan uygunluk derecesi ne olursa olsun, şehrin dokusu üzerinde ve şehrin mimari kimliği üzerinde maddi oluşum ve şekilleri bozarak gerçekleşen küreselleşmenin etkisi açıktır.

Küreselleşme ihtiyaca göre hedefini değiştirebilen bir sisteme sahiptir. Değişkenlerin kontrolünde olan bu fikrin çıkarlarına hizmet eder.

1-Yeni kentsel alanların geliştirilmesi ve bazı faaliyetlerin ortadan kalkması yeni tekniklerin sebep olduğu kullanım tarzındaki değişimin sonucudur.

2-Yeni inşa maddelerinin kullanımı yerel çevreye uyum sağlamıyor.

Sınır ötesindeki toprağı binaları yükselterek sömürmeye yönelme yüksek bina yoğunluğuna ve şehirde mevcut yerel çağrışımları kontrolü altına alan, yeni bir gökyüzü çizgisine sebep olmuştur.

Şaşırtıcı teknik ilerleme kendisine çevre üzerine ciddi bir tahakküm kurma ve marjinal seviyede etkisini azaltma imkanı vermiştir. Bu yüzden şehir ve mimari doğal çevresi açısından batılılaşmıştır. Körfez şehirlerinde olduğu gibi.

-Sosyal Etkiler: Bölgedeki sosyal hayat, siyasi veya ekonomik sebeplerden etkilendiğinde, bu durum, ister mahremiyete önem vermeyen parçalanmış aileler üzerinde olsun, ister mahremiyete önem veren bir bütün halindeki aileler üzerinde olsun, genel aile hayatı üzerinde çeşitli değişikliklere sebep olur.

Mimari çalışmalar uzun süre devam etti. Osmanlı ihtilali günlerinde aslını korudu. Ancak yirminci yüzyılın başlarıyla birlikte hızlı adımlarla değişmeye başladı. Nüfus sayısındaki büyük artışın, spekülasyon arazi fiyatlarının ve modern Avrupa mahallelerinin inşasının sebep olduğu değişiklikler de vardır. İnsanlar bunu eski semtlerini terk ederek ödediler. Buna insanların hayatında, bazı toplum fertlerinin kavramlarındaki ciddi değişimler de eşlik etti. Modern teknolojinin varlığı, eski semtlerin büyük ticari bölgelere dönüşmesi, büyük ailelerin bireysel yaşamı tercih eden ve geleneksel evleri reddeden küçük çekirdek aileler şeklinde bölünmesi, Batı yaşamını taklit etme ve kadının iş için dışarı çıkması evin şeklinde ve hayat tarzında büyük etkileri vardır.

Örneğin Şam şehri bölge ilkelerine ve yüzyıllık düzene ait şehir mimarisine boyun eğmiştir. Batı işgaline gelince, tüm bu ilkeler kenara kondu ve Atina belgesinde gelene tabi olunarak Batı mimarisine değiştirildi. Bu hala ortaya çıktığı ülkelerde tartışma ve eleştirilere maruz bir konudur. Bu değişimin bir sorun teşkil ettiği durumunu anlamak biraz zaman aldı./4/

-Teknolojinin Gelişmesi: İletişim ve ulaşım araçlarının bu hızlı gelişiminin gölgesinde, bu gelişim ve ilerlemeye uygun bir plan yapmak gerekir. Toplum ve ferde ait haklar gibi diğer bir açıdan mahremiyetin sağlanması gerekir.

-Göç: Diğer kültürlerle içli dışlı olma, Batılı toplumlara adapte olma ve oralara göç etmenin bir sonucudur. Fert, sosyal değerler, gelenekler ve adetleri ile ilgili bazı temel unsurları ihmal etmiştir. Tedrici olarak Batı düşüncesini geleneksel toplumuna taşımıştır. Ve modern mimarideki mahremiyet unsurunda olduğu gibi sosyal değerler önemini yitirmiştir.

-İnşa Sistemi: Tasarım alanında belirli kurallara baktığımızda, alanların, çekme mesafelerinin ve yüksekliklerin belirlenmesi üzerine kurulduğunu görürüz. Bu, bu bölgenin nüfusuna uygun olan, güvenlik ve mahremiyetlerini sağlayan bir tasarımı gerçekleştirenlere dikkat etmeksizin, bölge doğası ve ihtiyaçlarına göredir.

-Yüksek Yerleşim Birimleri ya da Apartmanlar: İşgale maruz kalmış tüm ülkeler gibi bunun örneğini Şam'da da görüyoruz. Bu yapı çeşidi, bağımsızlıktan sonra, doğrudan devlet tarafından veya bina müteahhitleri tarafından çıkarılmış ve bağımsızlıktan sonra da ihraç edilen bu Batı mimarisi varlığını devam ettirmiştir. Bu tırmanışa sosyal ve gelişmeler ve toplum bilincindeki ciddi değişimler eşlik etti. Bu yerleşim birimi tarzı, daha çok geleneksel mimaride egemen olan büyük aile ile yaşama tarzını bırakan küçük aileler tarafından tercih edilmiştir. Binalar birbirlerine yaklaştı ve mahremiyet ve komşularla ilişkiler konusunda çeşitli sorunlar ortaya çıktı. Birçokları miras edindikleri sosyal değerler ile çevresi arasında denge kurmaya çalışarak bazı alanları değiştirmeye ve dairelerini düzeltmeye yöneldi.

Bu düzenlemelerin en önemlisi bazı pencerelerin kapatılması, pencerenin varlığını devam ettirecek çeşitli tekniklerin kullanımı ve diğer bir açıdan mahremiyetin varlığıdır.

4.4. Modern Mimaride Mahremiyeti Gerçekleştirme Yöntemleri

4.4.1. Sosyal Değişim ve Mahremiyet Kavramına etkisi, Mimari mi Toplumsal Değerleri Etkiler Yoksa Sosyal Değerler mi Mimariyi Etkiler Mimari, sosyal değerleri etkileyen bir şey midir yoksa değerler mi onu etkiler?

Bu konuda yeni bir sosyal konut planı öneren görüş üzerine bina edilen modern bir yorum vardır. Remtif “Müzakere bir sınırdır” isimli kitabında şöyle der: “Müzakere sınırları ile birlikte kentsel yerleşim mimarisi karmaşık kimi sosyal durumların ve etkileşimlerin sonucudur. Bu önemli ölçüde maruz kalınabilecek temel bir konudur.

Bazı görüşler de bütün eski mimari kavramları geliştirebileceğine ve modern mimariyi ve mimari faaliyetleri zenginleştiren yolların yeniden formülasyonuna işaret eder. Bu, modern mimari faaliyetlerin ve toplum değerleriyle uyuşan tasarım unsurlarının yansımalarının ayırt edici sonuçlarının göstergesidir. Geliştirme yolu bu faaliyeti gerçekleştiren tasarımcıya göre değişir.

İster görsel boyutu olsun, ister mahremiyet, ister de boyutsal; mahremiyet konusu, mekânda insani hislerle doğrudan ilişkili, karmaşık bir konudur. Bu yüzden mahremiyet birçok düzeyde etkilenir: görsel-işitsel ve akli-psikolojik mahremiyet arasında değişir (modern apartmanlarda bütün mahremiyet çeşitlerinin sağlanmasının mümkün olmadığı gibi). Çözüm ise, her dairenin, insanların yaşam tarzlarına uygun olan mahremiyeti en alt seviyede idrak etmeyi kabul etmesindedir.

4.5. Modern Konut Planlamasında Mahremiyetin Gerçekleştirilmesi

1-Yatay Bölüm ve Dikey bölüm

2-Görsel Mahremiyetin Sağlanması:

-Alansal ve Sayısal Anlamda Açık Alan Sayısının Azalması.

-İçe Yönelme

-Binaların Arasında Konan ve Mahremiyeti Sağlayan Çekme Mesafesi

-Diğer Mimari İşlem ve Tasarımların Kullanımı

- Yüz Tasarımında Cumbaların Kullanımı

3-İşitsel Mahremiyetin Sağlanması:

-Seslerle Etkileşimine Göre Boş Alanların Sınıflandırılması

-Sesi Örtme Mimari Unsurların Kullanımı

-İzolasyon Maddelerinin Kullanımı

-İçe Yönelme

-Tasarımda Yönelimleri Takip Etmek

-Tasarım ve İnşada Uygun Konumların Seçilmesi

-Gürültüyü Azaltmak İçin Doğal Unsurların Bitkilerin ve Ağaçların Kullanılması

4-Koku Mahremiyetinin Sağlanması:

-Kokuya Uygun İç Alan Tasarımını Takip Etmek

-Doğal Unsurların Kullanılması

-İzolasyon Maddelerinin Kullanımı

4.5.1. Konutları Çevreleyen Boş Alanların Temel Şekilleri

Açık alanların işlevini biçiminden ayırmamak gerekir. Açık alanların biçimi, alanı oluşum, önem, ölçüt, biçim, inşa maddesi açısından en çok etkileyen unsurlardan biridir. Aynı zamanda biçim, inşa sebebine göre de şekillenir. Tabii, sosyal, tasarımla ilgili amillerin yanında çevreye göre açık alanların önemini ve bina, cadde ve yaya koridorlarına bitişik unsurlara alanın biçim yapısının entegrasyonunu kapsar. /9/

Açık alanların biçimi	Özellikleri	Sosyal önemi
-----------------------	-------------	--------------

(Dinamik) planlı açık alanlar	Yerleşim birimlerini(yaya koridorları-uzun alanlar – merkezle bağlantıyı sağlayan zemin...) aracılığıyla birbirine bağlar.	Açık alanların çoğu kullanıcıya göre samimiyet sahibi ve insanlar arasında iş görür.
(Statik) blok açık alanlar	Açık alanların etrafında yerleşim birimlerinin kümelenmesi sonucunda ortaya çıkar.(İstikrarı sağlayan farklı çeşitleri vardır..)	Birçok bir araya gelme fırsatı yaratır ve mekansal mahremiyet hissi verir.(insanlar, faaliyetler, sosyal ilişkilerin oluşum alanı için vs..)

Sembol	Boşluk çeşidi	Özelliği
A	(tamamen kapalı)	Dört bir yanından yerleşim birimleri ile kapalı.
B	(kapalı)	Üç tarafından yerleşim birimleri ile kapalı.
C	(yarı kapalı)	Birbirinin yanında ya da karşılıklı olarak iki taraftan yerleşim birimleri ile kapatılmış alan.
D	(açık)	Sadece bir tarafında yerleşim birimi bulunur.

Planlı açık alanlar, yerleşim birimlerini çevreleyen dış açık alan sorununu farklı bir düzene göre şekil verme konusunda blok alanlarla ilişkilidir. Yerleşim birimlerini çevreleyen dış açık alanlar, blok açık alandan biçim yapısı ve farklı oluşumlar alır:

4.5.2. Güvenlik Fikri

İnsan için “birinci seviye” sayılan konut ve bu konutun yakın çevresi, ailesi ve kendisinin güvenliğini sağlamalıdır. Bu konuda korunmuş açık alan tanımı şöyledir: Güvenliği sağlayan, toplum bilincini geliştirerek, çevrenin sebep olabileceği suçları önleyen ve güvenli bir hayatı sağlamak için genel sorumluluğu hissettirmeyi sağlayan açık alandır. (16) Ya da diğer bir tanımla “koruyan alandır; zemin ile mekânı fiziksel veya görsel belirleyiciler vasıtasıyla ayırır. Ve görme fırsatını ve kişi tarafından mekânın hâkim kılındığı doğal görsel gözlemi önler. /9/

-Olumlu açık alan: Biçimi ve yapısı belli, bir parçası kapalı, yaşayanlar için güven hissini veren ve toplumun dikkatini çekmeden yabancıların girmesini zorlaştırarak içeride gerçekleşen suçların yayılmasını engelleyen açık alan çeşididir.

-Olumsuz açık alan: Biçimini ve sınırını tayin etmenin zor olduğu “sınırı olmayan”, yaşayanlar için güven hissi vermeyen, yabancıların hızlıca girip çıkmalarına kolaylık sağlayan açık alan çeşididir. Olumsuz açık alanın, olumluya çevrilmesi sınırların belirlenmesi ve hacmi ve unsurlarının belirlenmesiyle duyuşal-görsel idrak kolaylığı ile mümkündür. (Çevrelenmiş yerleşim birimleri – surlar ve kapılar – çalılar – aydınlatma kaynakları- zemin seviyesinin değişimleri)

4.5.3. Konutları Çevreleyen Harici Boş Alanlarda Toplumsal İhtiyaçların Gerçekleştirilmesine Etki eden Faktörler

-Uyum: Yerleşim birimlerinin oluşturduğu grupların, iktisadi, sosyal ve kültürel açıdan çevresiyle uyumlu olması demektir.

-Mülkiyet: Açık alanı sahiplenme hissi, ferdi ya da toplumsal mülkiyet hissi vermesine sebep olur. Böylece insan bunu korur.

-Görsel gözlem: Açık alanın, bölgede yaşayan insanlara dış açık alanları görme imkânı veren bir işlevidir.

-Açık Alanların Tasarımında Esneklik Düşüncesi: Esnekliğin, mühendislik açısından serbest planları, açık tanımları, kısımları, apartmanlardaki esas unsurlar ve bazı değişiklikleri içeren birçok işlevi olabilir. Orada esnekliğin ortaya çıktığı bir alan vardır ve mahremiyeti sağlayacak bir çözümü temsil edebilir.

Bu düşünce, iç tasarımdaki esneklik ve mimari konusunda şunu sunar >> mahremiyeti sağlama, dar ve sınırlı alanlarda temsil edilen modern yapı tarzı ile dış açıklığın tutarlı olması. Toplumun değişmesi ve zamanın geçmesiyle insanların yaşam alanlarında gerçekleştirdiği çeşitli faaliyetler uygun bir çözüm olarak görülüyor.

Bugün artık çocuklar, evde kendilerine ayrı bir oda istiyorlar. Bugün artık birçok işlev kalma kabiliyetine sahip değil. Geçmişte olduğu gibi bugün de beşeri amillerin birçoğu genel bir şekilde dikkatle incelenemiyor.

Modern toplumlarda, bir kişinin ya da kişilerin bakışı ve fayda ve taleplerle çeşitlenen dikkat, düzenin ifrata kaçmadan sistemleşmesine yardımcı olur. Bunun için yaşam alanlarının tasarımı sırasında ailelerin taleplerini, herkesin durumu ve isteklerini dikkate alarak karşılamak gerekir. Bu yüzden esneklik için, tasarım özgürlüğe ve temel düzene müsaade ettiğinde, mühendis ve sakinler açık alanları birlikte oluştururlar.

Böylece kaliteli vakte ve yaşam tarzlarına cevap vermeye başlar.

Aslında hayat tarzlarından tasarım ilkelerinin çıkarılması, örneğin, evin tasarımında temel hedef ciddi bir değişiklik olduğunda mekan düzeni üzerindeki kontrolü hayat tarzını zorunlu kılmak için kaldırmak gerekir. Hayat tarzı aileyi, akrabalar ile etkileşimi, yemeğin yenmesini, onlarla vakit geçirmeyi, kışın yiyeceklerin depolanmasını içerir. Parçalanmış bir aileyi tanımlayan örnekler de vardır. Evin içinde gerçekleşen faaliyetler, daha çok şahsiyete dayanır. Ve her faaliyet kendisiyle alakalı bir alanı gerektirir(Şekil 4 .6).

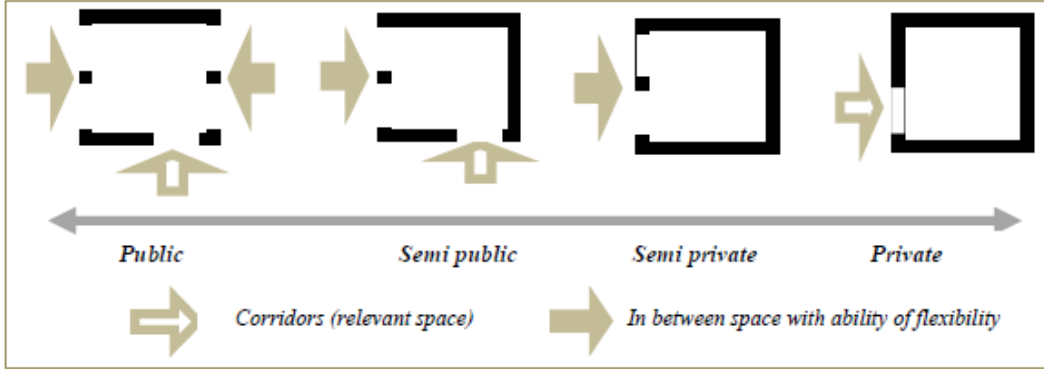
Modern apartmanlarda en alt seviyede aşağıdaki gibi alanların olması gerekir:

-Genel bölge: Bu bölge aile ve arkadaşlarla bir araya gelinen bölgedir.>>Bu alanın geniş olması gerekir.

-Yarı genel bölge: Aile fertlerinin tamamının ortak alanıdır. Bu alan, en alt seviyede mahremiyeti de içerecek şekilde geniş olabilir.

-Yarı özel bölge: Bu bölge aileden 2 ila 4 kişinin kullandığı bölgedir. Bu alan yalnızca aile içindir. Yarı genel bölgede olduğu gibi geniş olmayabilir.

-Özel bölge: Bu, bireyin alanıdır. Özel sınırları vardır ve belirli bir iç bölge yaratır.

Şekil 4.6: Mahremiyet Aşamalarını Gösteren Şema
K:(Edıp Beyoglu, 2018)

Genel > Yarı Genel > Yarı Özel > Özel

>>Koridor(açık alanla bağlantılı) >>Açık alan ile esneklik arasında

Modern mimaride tasarımın bu çeşidini uygulamak için açık alanın yeniden tasarlanması gerekiyor. Bunun için de alanların tamamının birden tasarlanması gerekir. Yani alanların ortak özellikleri oluyor. Yatak odaları gibi yarı özel alanların yaratılabilmesi için bir bölgede olmaları gerekir. Bu tasarım tarzı esnek oda imkânı sunar. Şöyle ki: Farklı ve genişletilmiş farklı bir grup olması için iki yatak odasına ihtiyaç vardır. Yarı genel alan oluşturmak için de oturma odası ve mutfağı birleştirmek mümkündür.

4.6. Modern Planlamada ve Şehir Planlamasında Mahremiyetin Gerçekleştirilmesi

Şunu diyebiliriz ki; tasarım ya da Arap şehirlerindeki modern açık alanların yapılanması sırasında kültürel, bilimsel ve teknik mirası koruma, mahremiyeti sağlama ve uygun miktarda gölgelik yaratma gibi temel etkenlere dikkat edilmesi gerekir.

4.6.1. Modern Planlamada ve Şehir Planlamasında Avlu Fikrinin Yeniden Kullanımı

Arap iç avlusu bize modern şehirlerin açık alanlarına ait farklı tasarımların kullanımını sağlayan, böyle çeşitli tasarımsal kavramlar veriyor. Bunlar düşünsel mirası koruyor ve modern teknolojiden uygun olanı içeriyor

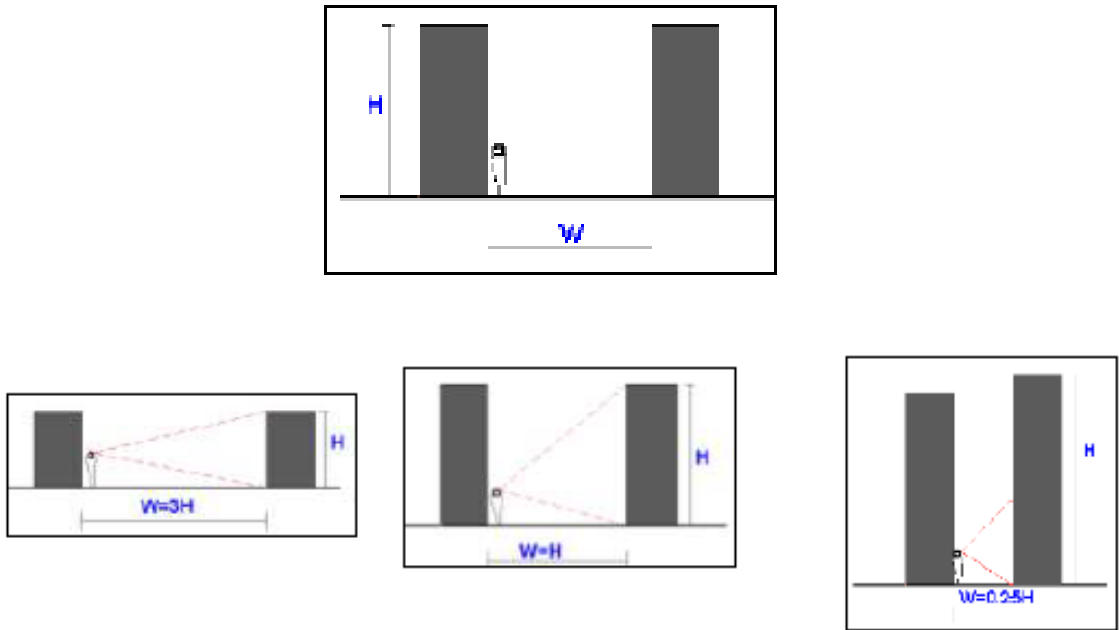
4.6.2. Ölçek Fikri ve Çevreleme Derecesi

Temel ölçüt, sosyal yeterlilik konusunda dış açık alanın başarısına dayanır:

a)Dış ölçüt: Açık alanların elle tutulur sosyal yönleri üzerine bina edilir.(işitsel mahremiyet- görsel mahremiyet-düşünsel mahremiyet- şahsi güvenlik- mülkiyet)

b)Duyusal ölçüt: Açık alanların hissedilir sosyal yönleri üzerine bina edilir.(duyusal güvenlik-sadakatin oluşması-psikolojik rıza)

İçerik Derecesinin Temsili: Açık alanlarla çevrelenmiş yapıların yüksekliğinin bu açık alanın zeminine oranı. Bu oran, içerik derecesi için daha iyi bir seviyeye yaklaştı(Şekil 4.7).

Şekil 4.7: Binaların İnsan Ergonomilerine Göre Durumları
K:(Edıp Beyoglu, 2018)

4.7. Mimaride Mahremiyet Kavramının Gerçekleştirilmesinde Bazı Modern Tekniklerin Rolü

Mimariyi doğrudan etkileyen önemli maddi unsurlardan olan inşa malzemelerinin kaynağı “mimari formu anlama aracı” olmasıdır. Bu kendi içinde bir amaç değildir. Bu “ Diğer amaçlar için bir araçtır ve insan için uygun olan çevreyi yaratır.” Mimari, amaçlarına ulaştırmada inşai unsurlara dayanır.

Aşağıdaki resimlerde bazı modern çözüm çalışmalarını görüyoruz. Geleneksel mimaride şeriat kavramını anlatıyor. Yapılarda ışığı ve gölgeyi dâhil ederek mahremiyeti sağlamada büyük bir rol oynuyor. Bu teknikler modern tarzda konut tasarımında çokça kullanılmaktadır. Modern tasarım tarzına uygun modern düşünce tekniklerine uyulmaması gelecekte kötü sonuçlara sebep olacaktır. Gelişigüzel çözümler yerleşim birimlerindeki ve şehrin yapısındaki görsel bozulmanın sebebidir. Aşağıdaki resimler bunlara örnektir(Şekil 4.8).

Şekil 4.8: Modern Bina Cepheleri ve Mahremiyet Unsurları
K:(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

Mahremiyeti sağlama konusunda yardımcı olabilecek modern tekniklerin kullanılması gerekir. Bununla gölgeleme, havalandırma ve ışıklandırma kalitesi sağlanır.

Görüntü doğrudan iletişimi kesebilir. Bununla doğrudan görsel iletişimi ortadan kaldıran ve havalandırmayı ve ışığı dengeleyen modern teknikler oluşturulabilir(Şekil 4.9 ve Şekil 4.10).

Şekil 4.9: Binada İnsan ve Çevre İlişkisi K
:(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

Şekil 4.10: Modern Yapılarda İç Mekan
K:(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

-Modern Mimaride Avlu Fikrinin Yeniden Kullanılması: Bugün iç avlu fikrinin, ev tasarımında merkezi bir unsur olmasıyla yayıldığını görüyoruz. Bu, zamanın değişmesiyle sonuçlanan bazı sosyal değişikliklere dayanan alanların düzeniyle çatışmadan mimari şartları içermiştir. Aşağıdaki resimlerde iç avlu kavramının kullanıldığı bazı tasarımları görüyoruz(Şekil 4.11).

Şekil 4.11: Modern Binalarda Avlu Kullanımı

K:(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

-Modern Mimaride Cumbanın Yeniden Kullanılması: Bugün cumba kavramını anlatan sabit ve hareketli güneş yaması(?) fikrinin ciddi bir şekilde yaygınlaştığını görüyoruz. Güneşin alanları ve odaları kapatmamasına ek olarak konut sahibine tam bir mahremiyet sağlar(Şekil 4.12 ,Şekil 4.13 ve Şekil 4.14).

Şekil 4.12: : Modern Yapılarda Dış Cephe ve Mahremiyet
K.(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

Şekil 4.13: Süsleme Sanatı ve Mahremiyet İlişkisi K:(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

Şekil 4.14: Eski ve Yeni Malzemeyi Gösteren Resim
K:(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1", 2019)

4.8. Mahremiyet Kavramını Göz Önünde Bulunduran Bazı Modern Projeler

4.8.1. Lübnan Beyrut'ta Solider Çarşısı

Şekil 4.15: Lübnan Pazarı
K:(نسب, 2014)

Şekil 4.16: Lübnan Pazarı
K:(نسب, 2014)

Beyrut pazarları Lübnan'ın Beyrut şehrindeki en önemli ticari projelerden biri olarak addedilir. Avrupa şehirlerindeki kentsel mimari içinde yetişen İspanyol mimar Rafael Moneo tarafından yapılmıştır(Şekil 4.15 ve Şekil 4.16).

Pazardaki açık alanlar incelendiğinde, araştırmanın, tasarımcının pazarların ticari kapalı merkezlere dönüştüğü fikrinden uzak, eski dini içeriğe sahip pazar fikrini yeniden canlandırmaya niyetlendiğini görüyoruz. Bu da yapıya ciddi bir mimari önem katıyor.

Bu mimari mekânlarda mimari boyut kavramını güçlendiren ve aynı zamanda mahremiyeti sağlayan bazı kavramlar:

-Proje pazar gruplarında görsel ve kinetik aksenlerin kullanılması.

- Bu kinetik, görsel eksen, işlevsel verileri taşır. Projedeki görevi alanları birbirine bağlamak. Sosyal, kinetik ve dinamik yönlerinden gayrı, proje çerçevesinde yaya perspektifiyle tasarlanmıştır.

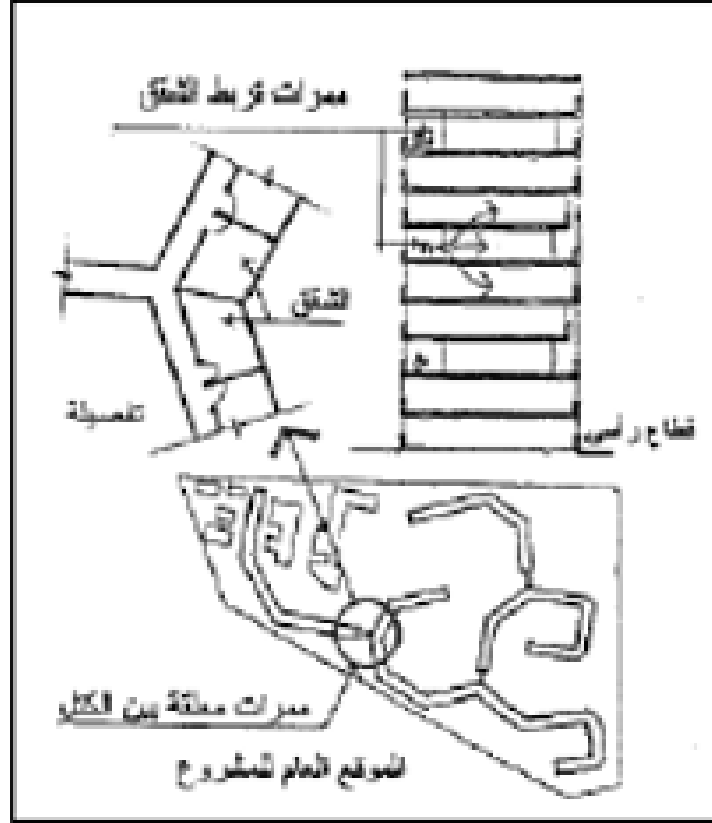
- Eski pazarlardaki halini taklit ederek doğrudan ya da dolaylı aydınlatmanın kullanılması

-Çoklu açık alanlar, proje açık alanlar arasında dinamik ve esnek kinetik bağlantı, açık alanla ilgili projenin oluşumlarına ait şekli yorum.

4.8.2. İngiltere Şengland da Park Hel Konutları Projesi

Proje, açık alanları çevreleyen, sosyal anlamda aktif olan insanlar için 3 metre zemine asılı geçitler vasıtasıyla birbirlerine bağlı bahçe ve mesire alanının özelliklerinden yararlanılan uzun yerleşim bloklarından oluşur. Yapı ve daireler

farklı seviyelerde birbirine bağlanır ve geçiş özelliğinin yanında bu geçitler çocuk oyun parkı, küçük eşyalar satma, etkileşim alanı vb. gibi sakinlerin bir araya gelmesini sağlayan bir mekân olarak kullanılır. Eski geleneksel caddeler gibi. Ancak gelişecek şekilde, dışarıya açıktır. Geçiş işlevinin yanında alışveriş ve diğer sosyal faaliyetleri de kapsar(Şekil 4.17).

Şekil 4.17: Koridorların Kesişim Yerlerini Gösteren Plan
K:(قصاب, الحسيني & الفرا, 2013)

Açık ve toplanacak iyi alanların (mimari, sosyal, çevresel ve iklimsel olarak) tasarımı, açık alanları kaplama unsurlarının sağlanması, gerekli hizmetlerin sunulması, verimliliğini yükseltmeye yardımcı oldu ve sakinlerin, bir araya geldiklerinde veya çeşitli diğer faaliyetlerde sosyal iletişimlerinin güçlenmesini sağladı.

Alanlar dört ayrı yerleşim unsurundan meydana gelir. Bunlar üç yerden birbirine bağlıdır. Dış geçitler için mükemmel bir köprüden ibarettir.

Şekil 4.18: Koridorların Kesişim Noktası
K:(قصاب, الحسيني & الفراء, 2013)

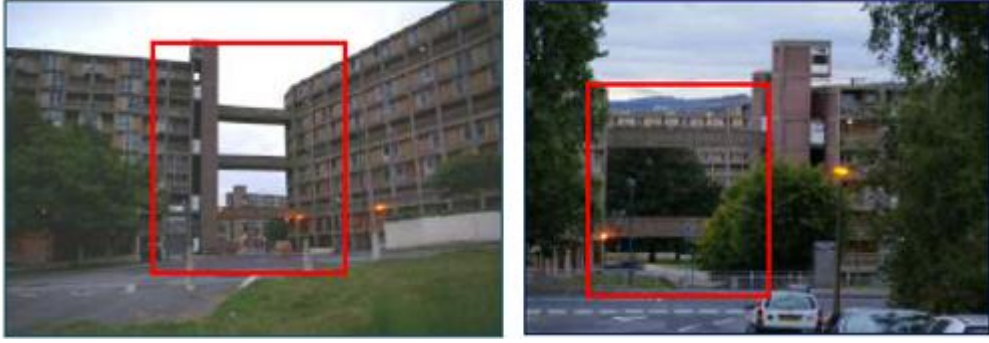
Asılı geçitler birbirlerine bağlı yerleşim blokları arasında sosyal bir iletişim noktasını temsil ediyor. İnsanlar ve çocuklarının emniyeti ve güvenliğini sağlayan şeyi çevredekiler tarafından denetleme ve gözlemeye açıktır. Arkadaşlıkların oluşması için bir araya gelme fırsatlarının fazla olması nedeniyle bir buluşma yeri sayılır.(Şekil 4.18 ve Şekil 4.19).

Şekil 4.19: Koridorların Kesişim Noktası
K:(قصاب, الحسيني & الفراء, 2013)

Açık alanların sınırındaki asılı geçitler insani ölçütlere daha uygun olmasına yardım etti. Yerleşim blokları nispeten büyük yeşil mekânlara sahip açık alanları çevreliyor. Bu asılı geçitler güvenlik amilini arttıran dış açık alanları gözlemleyen bir kontrol noktasını temsil eder(Şekil 4.20,21,22).

4) Üstündeki yüksek köprüler, kısmi korkuluklar, aydınlatma lambaları ile yabancı girişlerini kontrol etmek için giriş kapılarının ve girişlerin belirlenmesi...

Şekil 4.20: Koridorların Kesişim Noktası
K:(2013, القصاب, الحسيني & الفراء)

Şekil 4.21: Koridorların Kesişim Noktası
K:(2013, القصاب, الحسيني & الفراء)

Şekil 4.22: Koridorların Kesişim Noktası
K: (2013, القصاب, الحسيني & الفراء)

Şekil 4.23: İnsanların Buluşma Mekanı

K:(قصاب, الحسيني & الفرا, 2013)

İç açık alanların çoğunluğu içerik derecesini gerçekleştirir. Bu, açık alanın zemininin yerleşim birimlerinin yüksekliği ile karşılaştırılmasıdır(Şekil 4.23).

Takriben 5-13. kat arası konumlardaki yerleşim birimlerinin yüksekliği değişir. Dışarıdan işitsel ve görsel izolasyonu sağlayan içyapı düzeltilir(gürültüden ve görsel sıkıntıdan muhafaza...) .

Resmin Açıklaması: (18) Park Hill'in yerleşim birimlerinin genel konumu

Resim:Beş katlı

Resim:On katlı

Resim: Yedi katlı

Yerleşim bloklarını çevreleyen açık alanlarda bulunan yeşil alanlar, yaya geçitleri, renkli yer katmanları, çocuk oyunu parkları, dinlenme yerleri ve gezinti geçitleri vb. arabalardan ve yollardan uzak olması nedeniyle güvenlidir. Aynı zamanda ailenin kontrolüne açıktır ve yabancılardan uzaktır.

Yerleşim bloklarının dört asıl yöne yönelmesi, çevresel ve iklimsel dengeyi (sıcaklık – rutubet- güneş- havalandırma..) sağlamak için bölgenin çevresine ve iklimine uymasını sağlamıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmadan şunu çıkarıyoruz ki; mahremiyet kavramı, başkalarıyla iletişim kurma, onlara saygı duymayı ve bunları gözle ya da kulakla ihlal etmemeyi ifade ediyor. İslam dini kişinin mahremiyetini ve özgürlüğünü koruyan, aynı zamanda diğerlerinin mahremiyetine saygı duymayı sayıklayan birçok ilke açıklamıştır. Mahremiyet sıralaması, yapılan faaliyet çeşidinden ve yine bu faaliyetleri gerçekleştiren kişilerden etkilenir.

Bu amiller mahremiyet kavramını modern mimaride etkilemiştir. Dini kaynağı olan kavramların, dinden uzak ithal kavramlarla tebdiline neden olmuştur. Ve her ferдин hedefi, komşusunun mahremiyetini en ufak bir şekilde dikkate almaksızın, binasını, yan binayı örterek ön plana çıkarmak oldu. Maddiyat birçok şeye hâkim oldu. Ve projeler ekonomik fizibilite unsuru üzerine kuruldu. Diğer herhangi bir şey (mahremiyet) dikkate alınmaksızın, büyük maddi getiriler önemsendi. Bu da etrafı çevrili yapılarda mahremiyetin engellendiği şehirlerde yayılan yüksek dalgalara sebep oldu. Bitişik yapılarda da aynı. Yapı kuralları, bu Batı kavramlarının kutsanmasına neden oldu. Bu da yapıların dışa yönelmesiyle gerçekleşti. Görsel mahremiyet böylece kayboldu. Duvar kalınlığının 12 cm ile azaltılmasıyla işitsel mahremiyet de.

Sosyali kültürel, ekonomik vb. değerler ile mimari yapı arasında gerçek kimliğini ifade etmesi için bağ kurulması gerekiyor.

Mimari düzenin, sistemin düzenleyici özelliklerinden aldığı kaynak sayılan mimari kimlikle bir bağı vardır.

Yerel mimarinin sosyal ve dini değerler ve geleneklerle ilişkili mimari özellikleri vardır. Öyle ki bu değerler mimari sistemi oluşturmuştur.

Mimari gerçeklik, küreselleşme ve etkileri gibi sebepler aracılığıyla sistemin kaybolması nedeniyle mimari kimliğin korunmasında karşılaşılan soruna dair ciddi işaretler verir.

Çalışmamın bu bölümünde İstanbul da yer alan bir konutla alakalı bir anket çalışması yaptım. Ankette konutunda yaşayan daire sakinlerine mahremiyet kavramı ile alakalı sorular sorduk. Soruların içeriğini genelde oturdukları daire ile alakalı sorduk. O sorulardan bazıları

-Evinizin türü nedir.(apartman-site-gökdelen)

-Sizce mahremiyet faktörleri nelerdir.(birçok cevap binalar arası mesafe)

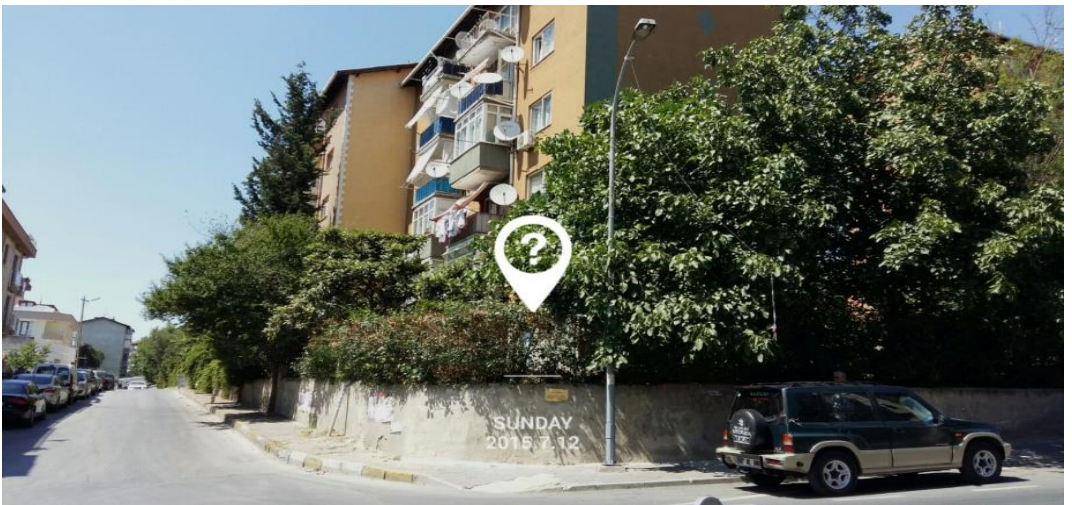
-Oturma odasında, Yatak odasında, Mutfakta ve Teras gibi alanlarda mahremiyet oranı nedir.(genelde verilen cevap yeni yapılarda mahremiyet kavramının pek gözetilmediği oldu).

-Mahremiyet bakımından hangi evler ön plandadır.(eski evler-yeni evler. Genelde cevap olarak eski evler cevabını aldık).

Bu anket çalışmasını Esatpaşa Mahallesi Ziyapaşa Caddesi no:1 Ataşehir İstanbul da yer alan adreste gerçekleştirdik. Bu anket çalışmasının aka bininde ise kentsel dönüşüm kapsamında yer alan bir yapının nasıl yapıldığı ve mahremiyet unsurlarını ne ölçüde göz önünde bulundurduğunu ve nasıl olması gerektiği hakkında çeşitli önerilerde bulunduk(Şekil 5.1,2).

Şekil 5.1: Kentsel Dönüşüm Proje Alanı

Şekil 5.2: Kentsel Dönüşüm Proje Alanı

Yukarıda yer alan proje alanındaki yapılar mevcutta b bloktan oluşmakta ve toplamda 60 daire yer almaktadır. Her blok 2 girişten oluşmakta ve 5 katlı yapılardır. Bu alanda yer alan yapılar yıkıldı ve yerlerine yenileri yapıldı. Yeni yapılar yapılırken yerel yönetimlerin istekleri yani belediye gibi kurumların belirlediği şartlara göre yeni yapılar yapıldı(Şekil 5.3,4).

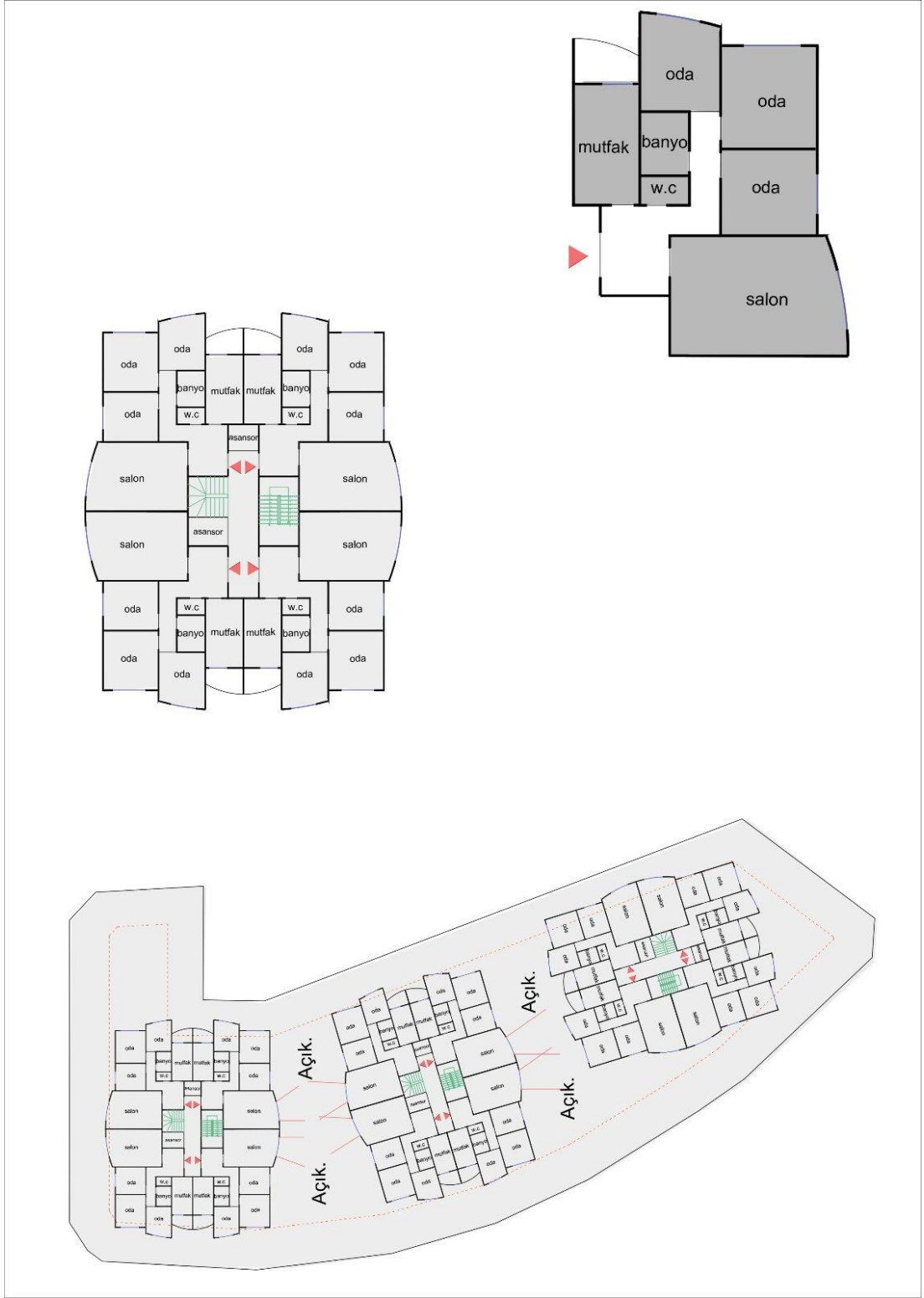
Şekil 5.3: Dönüşüm Sonrası Yapılan Yeni Bloklar

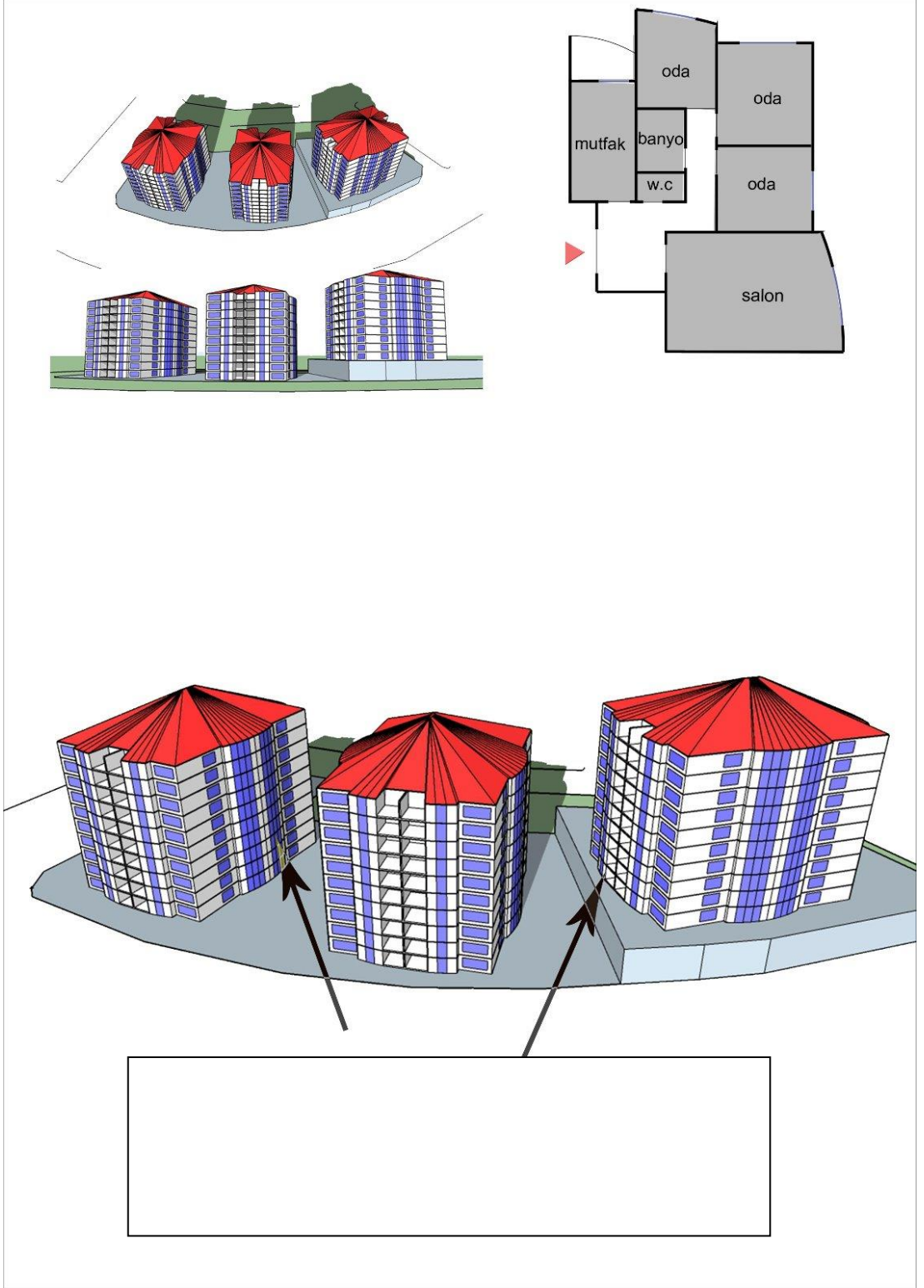

Şekil 5.4: Yeni Yapıların Kat Planı

Evet eski yapılar yıkıldı ve yerlerine yenileri yapıldı. Belki yapılan bu yeni yapılar şekil ve biçim olarak eski yapılara göre iyi durumda olabilir lakin insanların ihtiyaçlarını mahremiyet bakımından tam olarak karşılayıp karşılayamadığı tartışma konusudur. Bu yeni yapılarla alakalı bazı analizler yapılmıştır(Şekil 5.5,6).

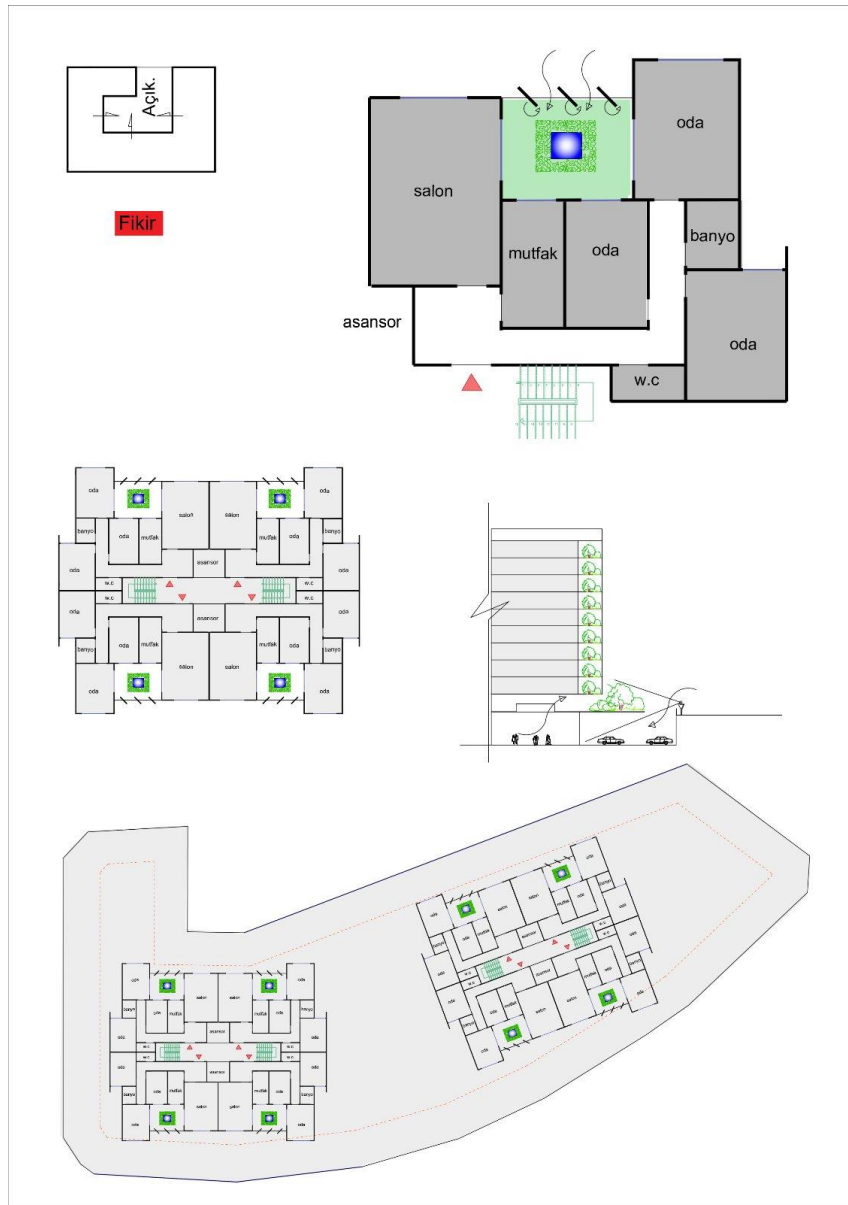
Şekil 5.5: Yeni Yapıların Analizi
K:Edip Beyoğlu

Şekil 5.6: Yeni Yapıların Analizi
K:Edip Beyoğlu

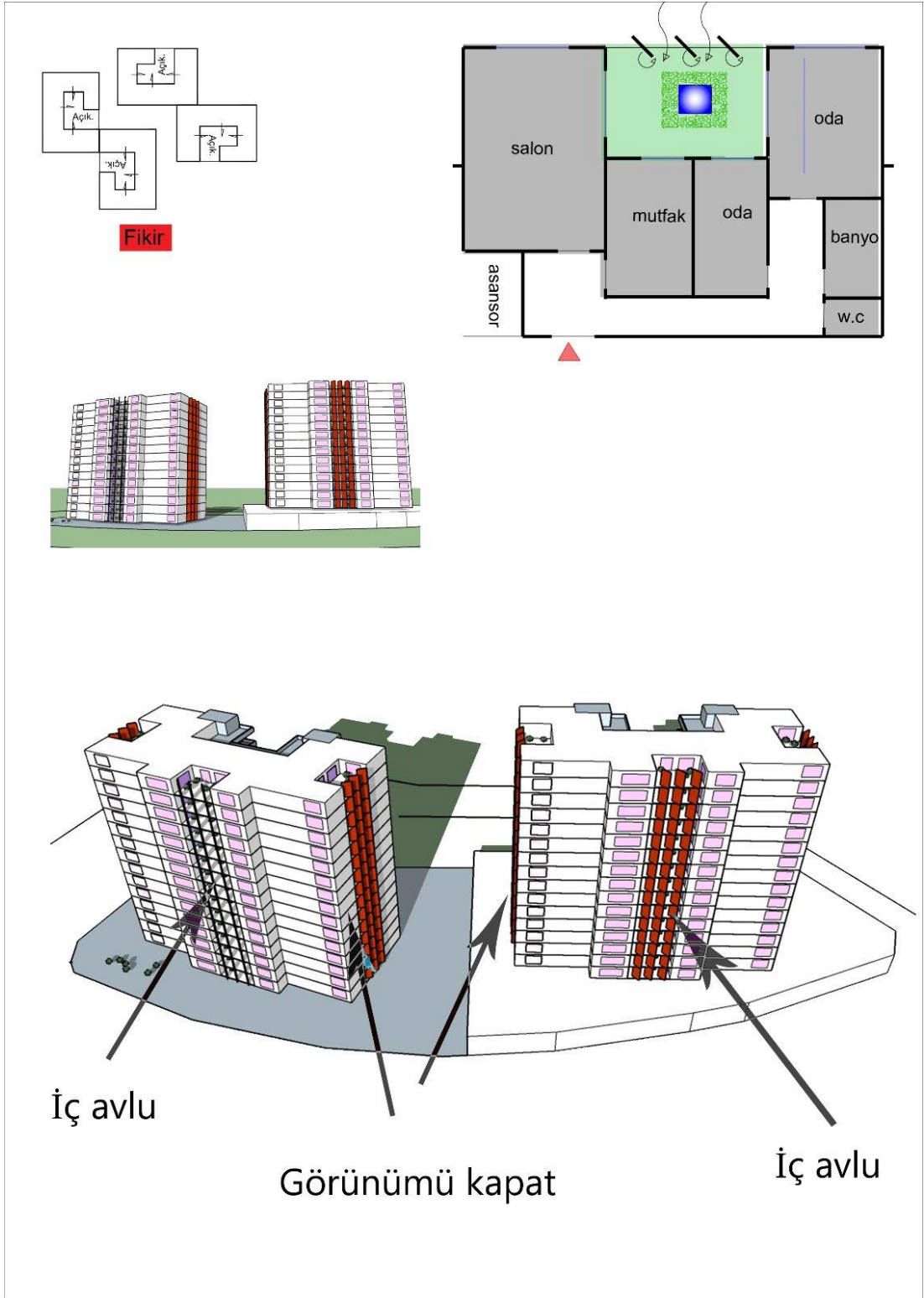
Yeni yapılan bu blokların analizini yaptığımızda karşımıza ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Hem tez konumuzun kapsamını oluşturan mahremiyet unsurlarından uzak kaldığını hem de yaptığımız anket sonucuna göre insanların istemiş olduğu bina yapılarından uzak kaldığını görmekteyiz. Bu şekilde binaların yapılmasında birçok etken olabilir. Bu etkenlerin başında belediyelerin kısıtlamaları ve yapıyı yapan kişi veya kurumun ekonomik kaygıları gelmektedir. Yukarıdaki analizlerde binaların birbirilerine ne kadar yakın oldukları görülmektedir. Bu yakınlık karşılıklı iki dairede oturan kişilerin yaşamlarını etkilemektedir.

Bu yapılan bloklar bu şekilde değil de daha farklı yapılmış olsaydı belki de işlev olarak daha kullanışlı yapılar ile karşılaşmış olacaktık(Şekil 5.7,8,9,10).

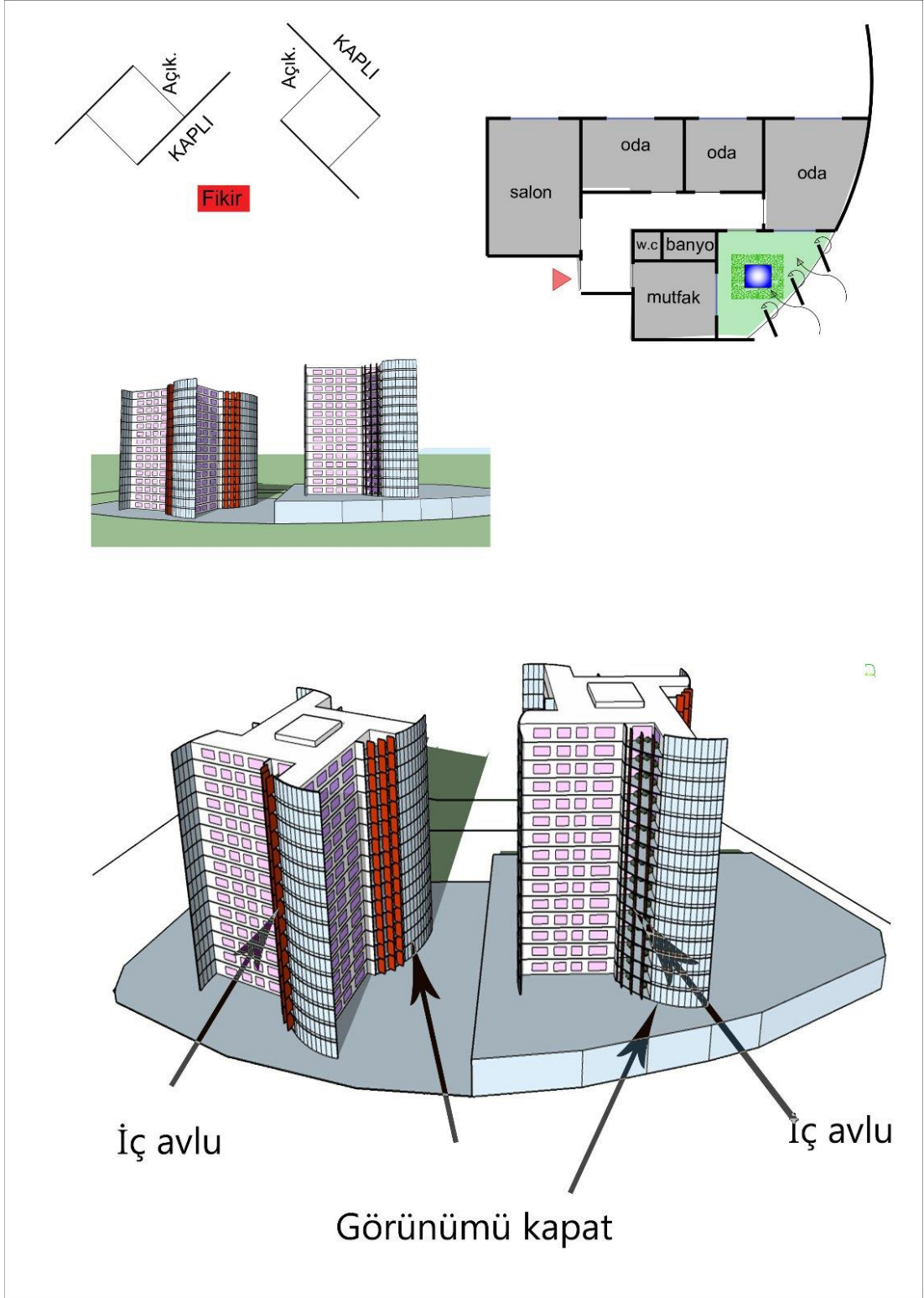

Şekil 5.7: Yeni Yapılan Bloklar İçin Bir Fikir Çalışması
K:Edip Beyoğlu

Şekil 5.8: Yeni Yapılan Bloklar İçin Bir Fikir Çalışması
K:Edip Beyoğlu

Şekil 5.9: Yeni Yapılan Bloklar İçin Bir Fikir Çalışması
K:Edip Beyoğlu

Şekil 5.10: Yeni Yapılan Bloklar İçin Bir Fikir Çalışması
K:Edip Beyoğlu

Evet, dönüşüm yapıldı. Bloklar yıkılıp yerlerine belediyenin istediği şartlara ve kısıtlamalara göre yenileri yapıldı. Bu yapılan yeni yapılar 3 blok ve toplamda 120 daire şeklinde yapıldı. Lakin birçok dairenin satışı yapılamadı sebep olarak blokların birbirine yakın olması açık alan azlığı, mahremiyet unsurlarının ve sosyal ilişkilerin göz ardı edilmesi gösterilmektedir. Eğer yapılan bu yapılar analizlerimizde de görüldüğü gibi kısıtlamalar olmayıp ve gerekli izinler verilseydi ve 2 blok halinde yapıлып yine 120 daire çıkacak şekilde çalışma yapılmış olsaydı birçok mahremiyet unsuru gerçekleşmiş olacak. Sosyal ilişkiler daha da artmış olacaktı.

6. KAYNAKÇA

- 1) Dr. Hüseyin, Yusuf: “İslam Mimarisinde Avlu Çeşitleri ve İnsani Taleplere Uyum Sağlaması”, Mühendislik Bilimleri Dergisi, c.29,s.2, Mayıs-2001.
- 2) Dr. Abdussamed Eid, Muhammed; Dr. Hüseyin, Yusuf: “Avlusu Olan Evin Yeniden İşlenmesi”.
- 3) M. Nesib, Muhammed Mahmut; Prof. Dr. Fakush, Ukba; Prof. Dr. M. Nano Pierre:”Mimari Ürünlerde Medeni Boyut ve Bazı Arap Ülkelerindeki Yerel Yapı ile Evrensel Yapılar Arasındaki Kavramlar”, Şam Üniversitesi Mühendislik Bilimi Dergisi,c.3,s.1,2014.
- 4) Dr. Mikail, Selva: “Mahremiyet ve Konut Mimarisi Sorunlarının Çözümünde Arap Mimari Dönemi (Fransız mandası altındayken geleneksel Şam evi örneklerinin kıyaslanması ve tahlili)”, Şam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Fakültesi Dergisi,s.20,s.2,2004.
- 5) M.M.Al Safer, Mazen Zafer Musa:”Küreselleşme ve Mimari Yapı Üzerindeki Etkisi”, Teknoloji Üniversitesi-Mimarlık Bölümü.
- 6) Dr. M. Muhammed Ali, Esameddin:”İslami Yöntem Işığında Arap Şehirlerinin Planlanma Ölçütleri”, Arap Mimarları İkinci Bilimsel Kongresi, Arap Şehirlerindeki Planlama Ölçütleri, Trablus, Libya,6-8 Mayıs,2001.
- 7) Prof. Dr. Al Kenani,Kamil:”Arap İslam Şehir Planlamasında Mahremiyet ve Modernlik”, Geliştirme ve Planlama Dergisi,s.15,2006.
- 8) İsmail, Ala Muhammed Samir:”Modern Tasarım Kavramlarının Gölgesinde İslam Mimarisinde Ev Tasarımı Tahlili”, Hilvan Üniversitesi, Fen Bilimleri Fakültesi.
- 9) Dr.Kasab, Ahmed Said; Dr. Al Hüseyini, Abdulhakim; AL Fera, Hadiya Mowafak:”Modern Konut Mimarisinde Sosyal Etkin Yerleşim Çevresine Doğru”, Tişrin Üniversitesi İlmî Araştırmalar Dergisi, Mühendislik Bilimleri Serisi, c.25,s.1,2013.
- 10)Prof. Dr. Muhammed, Ahmed Hilal; Dr. Dehelan, Ammar Sadık:”Cidde Şehrindeki Modern Mimaride Mahremiyet Krizi”, Mühendislik Bilimleri Dergisi, Useyvit Üniversitesi,c.36,s.5,s.1301-1318,Eylül,2008.
- 11)Dr. Al Cüveyli, Muhammed:”Geleneksel Arap Evi ve İç ve Dış Arasındaki Sınırın Resmi”, Arap Gazetesi-Londra,s.10427,s.12,17/10/2016.
- 12)Dr. İbrahim, Abdalbaki:”İslam Şehrinin Mimari Özellikleri”, Bina ve Şehir Sınıflandırma Ölçütleri ve Esasları Çalışması,1996.
- 13)M. Al Numan,Hisam Yakup; Prof. Dr. M. AL Tahlavi, Rıdvan:”Mekansal Binaların Oluşumunda Kültürel ve Doğal Çevrenin Etkisi”.
- 14)M.M.Shabani, M.M.Tahir, H.Arjmandi, A.I. Che-Ani, N.A.G. Abdullah, I.M.S.Usman : “Achieving Privacy in the Iranian Contemporary Compact Apartment" University Kebangsaan Malaysia,43600,UKM,Bangi,Selangor MALAYSIA.

- 15) Georgiou ,Michael: “architectural privacy ,a topological approach to relational design problems” Bartlett School of Graduate Studies-University College London- September/2006.
- 16) Ghasemi, Maryam: “Investigation of Traditional Dwellings in Four Middle Eastern Cities in terms of Strategies for Coping with Climatic Factors and Privacy” Eastern Mediterranean University- July 2015- Gazimagusa, North Cyprus.
- 17) Mohammed, A., & Dahlan, A. (2008). PRIVACY CRISIS IN CONTEMPORARY ARCHITECTURE WITH CONCENTRATION ON CONTEMPORARY ARCHITECTURE IN JEDDEH CITY AS A MODEL. Engineering Sciences, Assiut University, 1312. Retrieved from http://www.aun.edu.eg/journal_files/180_J_7024.pdf
- 18) dirani, h. (2011). QASR AL-AZEM / AZEM PALACE. [online] Hakim-dirani.blogspot.com. Available at: <http://hakim-dirani.blogspot.com/2011/03/qasr-al-azem-azem-palace.html>.
- 19) Al Suhaymi House. [Image]. Retrieved from https://images.slideplayer.com/15/4701168/slides/slide_26.jpg
- 20) Lamine, B., & برمقلي . بي, ع. (2019). Retrieved from http://qamus-tunsi.blogspot.com.tr/2016/01/blog-post_0.html
- 21) AL-Sagaf, m. (2009). ARCHITECTURE OF HOT ZONES AND UTILIZATION OF SOLAR ENERGY (CASE STUDY IN ONE OF HADRAMOUT GOVERNORATE – AL –MUCALLA CITY) [Ebook] (p. 1225). Assiut: Journal of Engineering Sciences, Assiut University. Retrieved from http://www.aun.edu.eg/journal_files/27_J_4156.pdf
- 22) AL-Sagaf, m. (2009). ARCHITECTURE OF HOT ZONES AND UTILIZATION OF SOLAR ENERGY (CASE STUDY IN ONE OF HADRAMOUT GOVERNORATE – AL –MUCALLA CITY) [Ebook] (p. 1227). Assiut: Journal of Engineering Sciences, Assiut University. Retrieved from http://www.aun.edu.eg/journal_files/27_J_4156.pdf
- 23) 2006) الكنانى, ك. Retrieved from <https://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&aId=4475>
- 24) 2007) كمنونة, ح. Retrieved from <https://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&aId=26004>(Gallery of Smith-Clementi Residence / Rios Clementi Hale Studios - 1. (2019). Retrieved from <https://www.pinterest.com/pin/202802789442732030/>

- (25) اسماعيل, ع. (1994). مفهوم الخصوصية وتأثيره علي تصميم السكن في مصر. أسيوط: كلية الهندسة قسم العمارة.
- (26) العمارة في مدينة الخليل.
- (27) هشام, ع. (1999). (المعايير التخطيطية والأسس التصميمية للمساجد في المدن الإسلامية [Ebook] (p. 174). الرياض: جامعة الملك سعود
- (28) كاسوحيه, ب & زيدان, ع. (2017). مدرسة وجامع السلطان حسن. مجلة جامعة البعث
- (29) يوسف, و & علي يوسف, م. (2001). أنواع الأفنية في العمارة العربية ومدى مواكبتها للمتطلبات البشرية. مجلة العلوم الهندسية-الهندسية. Retrieved from <http://www.lonaard.com/ar/arc-3.pdf>, 7.
- (30) يوسف, و & علي يوسف, م. (2001). أنواع الأفنية في العمارة العربية ومدى مواكبتها للمتطلبات البشرية. مجلة العلوم الهندسية-الهندسية. Retrieved from <http://www.lonaard.com/ar/arc-3.pdf>, 7.
- (31) يوسف, و & علي يوسف, م. (2001). أنواع الأفنية في العمارة العربية ومدى مواكبتها للمتطلبات البشرية. مجلة العلوم الهندسية-الهندسية. Retrieved from <http://www.lonaard.com/ar/arc-3.pdf>, 10.
- (32) يوسف, و & علي يوسف, م. (2001). أنواع الأفنية في العمارة العربية ومدى مواكبتها للمتطلبات البشرية. مجلة العلوم الهندسية-الهندسية. Retrieved from <http://www.lonaard.com/ar/arc-3.pdf>, 8.
- (33) يوسف, و & علي يوسف, م. (2001). أنواع الأفنية في العمارة العربية ومدى مواكبتها للمتطلبات البشرية. مجلة العلوم الهندسية-الهندسية. Retrieved from <http://www.lonaard.com/ar/arc-3.pdf>, 10.
- (34) عيد, م & يوسف, و. إعادة توظيف فكرة المسكن ذو الفناء في العمارة المعاصرة. [Ebook] (p. 6) أسيوط. Retrieved from <http://www.lonaard.com/ar/arc-2.pdf>.
- (35) كاشان - المعرفة. Retrieved from
- (36) كريم. (2017). 1, بيت السناري وصاحبه. [online] alaraby. Available at:
- (37) الشامي, م. (2016). الليلة.. مسرح السيرة للعرائس في بيت السناري - اليوم السابع [online]. اليوم السابع. Available at:
- (38) دنيا المغتربين اليمنيين. (2018). رحلة في ربوع اليمن السعيد ... التاريخ والحضارة [online].
- (39) يسيري, ا. (2011). (العمارة في العصر الاموي [online] Civilization Lovers. Available at:
- (40) علي, ع. (2001). (المعايير التخطيطية للمدينة العربية في ضوء المنهج الإسلامي [Ebook] (p. 10) طرابلس: المؤتمر العلمي الثاني لهيئة المعمارين العرب. Retrieved from
- (41) شعار, أ. (2016). (جولة سريعة على سور وأبواب حلب القديمة [online] Freethinker. مفكر حر. Available at:
- (42) علي, ع. (2001). (المعايير التخطيطية للمدينة العربية في ضوء المنهج الإسلامي [Ebook] (p. 10) طرابلس: المؤتمر العلمي الثاني لهيئة المعمارين العرب. Retrieved from
- (43) نسب, م. (2014). البعد العمراني في المنتج المعماري مفاهيم بين العمارة المحلية والأعمال المعمارية العالمية في بعض البلدان العربية. جامعة دمشق للعلوم الهندسية. Retrieved from 134.
- (44) نسب, م. (2014). البعد العمراني في المنتج المعماري مفاهيم بين العمارة المحلية والأعمال المعمارية العالمية في بعض البلدان العربية. جامعة دمشق للعلوم الهندسية. Retrieved from 134.